

Auteursrechterlijke overeenkomst

Opdat de Universiteit Hasselt uw eindverhandeling wereldwijd kan reproduceren, vertalen en distribueren is uw akkoord voor deze overeenkomst noodzakelijk. Gelieve de tijd te nemen om deze overeenkomst door te nemen, de gevraagde informatie in te vullen (en de overeenkomst te ondertekenen en af te geven).

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling met

Titel: De groeiende seniorenmarkt en het hotelwezen met gevalstudie van Limburgse senioren

Richting: master in de toegepaste economische wetenschappen - beleidsmanagement

Jaar: 2008

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Ik ga akkoord,

COENEN, Nathalie

Datum: 5.11.2008

De groeiende seniorenmarkt en het hotelwezen met gevalstudie van Limburgse senioren

Nathalie Coenen

promotor :
Prof. dr. Patrick DE GROOTE

Woord vooraf

In het kader van mijn studie, Toegepaste Economische Wetenschappen met als afstudeerrichting Beleidsmanagement aan de Universiteit Hasselt, vormt deze eindverhandeling het werkstuk tot het behalen van mijn diploma.

Deze eindverhandeling is mee mogelijk gemaakt door de steun en de medewerking van een aantal mensen. Daarom wil ik langs deze weg de kans nemen om deze mensen te bedanken.

In het bijzonder wil ik mijn promotor, Prof. dr. Patrick De Grootte bedanken voor de deskundige begeleiding, vele raadgevingen en de opbouwende kritiek die een enorme hulp waren bij het schrijven van dit werk.

Voor de totstandkoming van de gevalstudie betreffende Limburgse senioren, wil ik eerst de medewerkers van 'de Zigeuner', meneer Willy Goetstouwers van de Seniorenuniversiteit en mevrouw Petra Mangelschots van 'OKRA LIMBURG' bedanken om mij de mogelijkheid te geven tot bevraging van hun klanten of leden. Daarnaast geef ik een dankwoord aan al de mensen die tijd hebben vrijgemaakt om mijn enquête volledig in te vullen.

Verder wil ik meneer Bert D' Espallier, assistent in de econometrie aan de UHasselt, bedanken om mijn vragen te beantwoorden in verband met het gebruik van het programma SPSS 14.0.

Tenslotte wil ik mijn ouders en vrienden bedanken voor de steun die ze mij gegeven hebben, niet alleen tijdens deze eindverhandeling, maar gedurende heel mijn opleiding.

De verwerking van de gegevens is afgesloten op 22 april 2008. Wegens persoonlijke beperkingen van vervoer, heb ik de verschillende organisaties om enquêtes af te nemen in de buurt van mijn woning moeten zoeken, zijnde Lummen.

Nathalie Coenen,
April, 2008

Samenvatting

Senioren zijn een groep van de bevolking die in het verleden een grote toename kende. Deze evolutie ziet men nu nog steeds. Men verwacht dat het aandeel van deze bevolkingsgroep naar de toekomst toe nog meer zal stijgen. Zij vertegenwoordigen een nieuw marktsegment waar vele sectoren potentiële winsten uit kunnen halen, zo ook de hotelsector. Het is dus belangrijk om te weten welke voorkeuren zij hebben zodat hotelmanagers daarop kunnen inspelen. Enkel het motief ontspanning staat centraal in deze eindverhandeling. Zakentoeerisme wordt buiten beschouwing gelaten. In de eerste plaats moet worden gekeken naar wie senioren zijn. Daarna naar een aantal aspecten van de hotelsector om kennis te hebben waarover het gaat. De onderzoeksvraag luidt als volgt: 'Wat zijn de beïnvloedende factoren voor senioren bij de keuze van een hotel?'

Senioren zijn personen die 55 jaar of ouder zijn. Hun aandeel in de bevolking bedroeg 26,91% in 2000. Zeven jaar later was dit al 28,68% of 3.035.754 personen. Zij hebben beperkingen van gezondheid, inkomen en tijd die de beslissing om op vakantie te gaan beïnvloeden.

Er zijn verscheidende definitie voor een hotel gegeven door verschillende auteurs. Daarom hebben we ervoor gekozen om zelf een beschrijving te geven waarbij aspecten van deze auteurs worden samengebracht. Deze nieuwe opgestelde definitie geldt enkel voor de Vlaamse Gemeenschap aangezien de definitie van een hotel verschilt voor de drie Gemeenschappen in België. Daarmee samenhangend variëren ook de verplichtingen met betrekking tot het aanvragen van vergunningen in de Gemeenschappen.

In 2006 waren hotels de belangrijkste logiesvorm in België wat betreft hun aandeel in overnachtingen, namelijk 52,33%. In absolute cijfers waren dit 15.371.647 overnachtingen in België. Verder waren er in datzelfde jaar 8.261.143 aankomsten in hotels. Zowel de overnachtingen en de aankomsten stegen in 2006 ten opzichte van 2005 met respectievelijk 5,2% en 6,3%.

In de gevalstudie, die betrekking heeft op Limburgse senioren worden er factoren onderzocht die hen kunnen beïnvloeden bij de hotelkeuze. Door dit te bepalen kunnen hotelmanagers hierop inspelen zodat ze deze groep in de bevolking kunnen aantrekken. Via drie organisaties, namelijk de Seniorenuniversiteit, OKRA LIMBURG en De Zigeuner,

zijn er 195 enquêtes verspreid waarvan een totaal van 101 bruikbare enquêtes zijn overgebleven. Het onderzoek werd beperkt tot de periode mei tot en met oktober 2007.

Bij de verwerking van de gegevens werd er rekening gehouden met de verschillende bestemmingen bezocht door Limburgse senioren voor de volgende variabelen: boekingsgedrag, hotelclassificatie, hotelformule, transport, reisgezelschap en periode.

Het boekingsgedrag is de manier waarop Limburgse senioren hun hotel boeken. Informatiebronnen die gebruikt worden en de aspecten die ze op voorhand organiseren, behoren tot deze variabele. Hier zijn er geen grote verschillen tussen de verschillende landen. Internet is één van de belangrijkste informatiebronnen die door hen wordt gebruikt voor het boeken van een hotel. Daarnaast wordt er vaak het advies gevraagd aan vrienden, familie of kennissen. Combinaties van verschillende informatiebronnen zijn ook een mogelijkheid. Een hotel wordt zeer vaak geboekt vóór het vertrek. Activiteiten en/of transport ter plaatse worden regelmatig in combinatie met een hotel georganiseerd.

Een hotel met drie sterren geniet de voorkeur van Limburgse senioren voor bijna elke bestemming. Daarnaast zijn hotels met vier sterren eveneens een populaire keuze. Een eenvoudige overnachtingsgelegenheid, dat geen ster heeft verdiend, wordt zeer weinig genomen. Hotels met één ster, twee of vijf sterren zijn tevens weinig geliefd bij deze senioren.

In het algemeen verkiezen 55-plussers half pension als hotelformule. Op de tweede plaats vinden we kamer met ontbijt terug. Senioren nemen vaak de auto om te reizen naar de verschillende bestemmingen. Voor verdere afstanden nemen ze het vliegtuig. Ze gaan nooit alleen op reis, maar nemen de partner, het gezin of vrienden of kennissen mee.

De periode is opgesplitst in drie seizoenen, namelijk het voorseizoen, het hoogseizoen en het naseizoen. Het voorseizoen betreft de maanden mei en juni, het hoogseizoen juli en augustus en het naseizoen zijn de maanden september en oktober. Een voorkeur per land voor één van deze perioden hebben de 55-plussers niet. Verder is het wel duidelijk dat ze verblijfstoerisme verkiezen, boven rondreis- en doorgangstoerisme.

Een hotel wordt gekozen, onafhankelijk van de bestemming, omwille van de gemakkelijheid, comfort en omdat ze bediend willen worden. Met de leeftijd van senioren stijgt het belang van de aanwezigheid van een lift, een mooi uitzicht, kwaliteit van het beddengoed, netheid, veiligheid en de aanwezigheid van een aangrenzend restaurant. Daarentegen daalt de waarde dat wordt gehecht aan wellnessactiviteiten en de mogelijkheid om hun hobby uit te oefenen als de leeftijd toeneemt.

55-plussers zijn meestal gepensioneerd en nog steeds gehuwd. Hun gezin bestaat voornamelijk uit twee kinderen. Ze hebben een redelijke scholing gehad, met name dat de meerderheid een diploma hoger secundair onderwijs of een diploma niet- universitair niveau, korte type heeft behaald. Een kleine minderheid is niet geschoold of laaggeschoold. Het netto-inkomen ligt voor 50% van de senioren tussen 1.000 en 2.000 euro.

Het maakt voor senioren geen verschil uit om een paar dagen, met name van 1 tot en met 3 overnachtingen, te verblijven op hotel in een weekend of door de week.

Uit de regressie analyse blijkt dat Limburgse senioren minder lang in een hotel met een hogere classificatie verblijven, langer wanneer de persoon in kwestie gepensioneerd is en ook langer wanneer deze een hogere opleiding heeft. Wanneer ze vol pension als formule nemen, blijven ze langer dan wanneer ze voor een kamer met ontbijt kiezen. In bestemmingen zoals Oostenrijk, Mexico en Singapore spenderen ze ten opzichte van België een aantal overnachtingen meer op hotel. In het naseizoen is het aantal overnachtingen korter ten opzichte van verblijven in het hoogseizoen.

Inhoudsopgave

Woord vooraf	2
Samenvatting	3
Inhoudsopgave	6
Lijst van figuren	10
Lijst van tabellen	12
Lijst van afkortingen	14

Deel 1: Literatuurstudie

HOOFSTUK 1: ONDERZOEKSMETHODOLOGIE

<i>1.1 Inleiding</i>	16
<i>1.2 Praktijkprobleem</i>	16
<i>1.3 Centrale onderzoeksvraag</i>	18
<i>1.4 Deelvragen</i>	19
<i>1.5 Doelstellingen</i>	20
<i>1.6 Onderzoeksaanpak</i>	21

HOOFDSTUK 2: SENIOREN EN VERGRIJZING

<i>2.1 Inleiding</i>	23
<i>2.2 Senioren</i>	23
2.2.1 Omschrijving	23
2.2.2 Aantal senioren	25
2.2.3 Factoren die de beslissing en de duur van een vakantie beïnvloeden	27
2.2.4 Inkomen van senioren	28
<i>2.3 Vergrijzing</i>	31
2.3.1 Dalende nataliteit	31
2.3.2 Stijgende levensverwachting	33

2.3.3	Bevolkingspiramiden	35
HOOFDSTUK 3: HOTELS, OVERHEID EN RELATIE MET SENIOREN		
3.1	<i>Inleiding</i>	37
3.2	<i>Hotels</i>	37
3.2.1	Omschrijving van het begrip hotel	37
3.2.2	Hotelformule	40
3.2.3	Hotelgidsen	41
A	Officiële hotelgidsen	41
B	Commerciële hotelgidsen	41
3.2.4	Toeristische indicatoren	42
A	Aantal hotels	42
B	Aankomsten en overnachtingen	43
C	Omzet	46
D	Tewerkstelling	47
3.3	<i>Overheid en de hotelsector</i>	48
3.3.1	Hotelwetgeving	48
A	Het toepassingsgebied	48
B	Vergunning	49
C	Voorwaarden voor een vergunning	49
3.3.2	Hotelclassificatie	50
A	Evolutie van de hotelclassificatie in de Benelux	52
3.4	<i>De relatie van senioren met de hotelsector</i>	54
3.4.1	Senioren als verblijfstoerist en de Vlaamse macroproducten	54
3.4.2	Behoeften van senioren in hotels	55

Deel 2: Gevalstudie

HOOFDSTUK 4: ONDERZOEKSMETHODOLOGIE

4.1	<i>Inleiding</i>	56
4.2	<i>Keuze van de variabelen</i>	57
4.3	<i>Omschrijving van de onderzoekseenheden</i>	58
4.4	<i>Keuze van de steekproef</i>	58
4.5	<i>Keuze van de proefpersonen of respondenten</i>	59
4.6	<i>Opbouw van de enquête</i>	60
4.7	<i>Bepalen van het aantal enquêtes</i>	62

HOOFDSTUK 5: RESULTATEN

5.1	<i>Inleiding</i>	63
5.2	<i>Gegevens klaarmaken voor verwerking</i>	63
	5.2.1 Aantal bruikbare enquêtes	63
	5.2.2 Aanpak bespreking enquêtes	65
5.3	<i>Bespreking van de resultaten</i>	65
	5.3.1 Bespreking resultaten in functie van bestemmingen	65
	A Boxplot	66
	B Bestemmingen	67
	5.3.2 Bespreking van de resultaten onafhankelijk van de bestemming	79
	5.3.3 Bespreking van de resultaten met behulp van regressie analyse	91
	A Opstellen van de regressie analyse	92
	B CRM	102
5.4	<i>Georganiseerde reizen</i>	103
	5.4.1 OKRA	103
	5.4.2 Reizen	104

HOOFDSTUK 6: CONCLUSIES	105
-------------------------	-----

Lijst van geraadpleegde werken

109

Lijst van bijlagen en bijlagen

Lijst van figuren

Deel 1

2.1. Evolutie van het BGC in België (1999-2006) (in ‰)	32
2.2. Evolutie van de levensverwachting bij de geboorte in België (1885-2004)	34
2.3. Structuur van de bevolking voor België op 1 januari 1881 per leeftijdscategorie van 5 jaar en per 1.000 inwoners	35
2.4. Structuur van de bevolking voor België op 1 januari 2006 per leeftijdscategorie van 5 jaar en per 1.000 inwoners	36
3.1. Leeftijd van de recreatieve verblijfstoerist in Vlaanderen (2005)	55

Deel 2

5.1. De boxplot van de leeftijd van de respondenten (geen georganiseerde groepsreis) (2007) (N=58)	66
5.2. Informatiebronnen die Limburgse senioren raadplegen bij het boeken van hun hotel (2007) (in ‰) (N=48)	69
5.3. Aspecten die Limburgse senioren organiseren voor men op vakantie vertrekt (2007) (in ‰) (N=48)	70
5.4. Hotelclassificatie die Limburgse senioren kiezen (2007) (in ‰) (N=48)	72
5.5. Hotelformule die Limburgse senioren nemen (2007) (in ‰) (N=48)	73
5.6. De transportmiddelen die Limburgse senioren gebruiken om naar hun vakantiebestemming te reizen (2007) (in ‰) (N=48)	75
5.7. Het reisgezelschap van Limburgse senioren tijdens hun vakantie (2007) (in ‰) (N=48)	76

5.8. Periode waarin de Limburgse senioren op hotel gaan (2007) (in %) (N=48)	77
5.9. Boxplot van de leeftijd van de respondenten (2007) (N=101)	79
5.10. Belang van faciliteiten voor Limburgse senioren tijdens hun hotelverblijf (2007) (in %) (boven 75%) (N=101)	82
5.11. Belang van faciliteiten voor Limburgse senioren tijdens hun hotelverblijf (2007) (in %) (onder 75%) (N=101)	83
5.12. Belang van activiteiten voor Limburgse senioren tijdens hun vakantie (2007) (in %) (N=101)	87
5.13. Relatieve bestedingen van Limburgse senioren tijdens hun vakantie (2007) (in %) (N=101)	88
5.14. Boxplot van de netto-inkomens van de respondenten (2007) (N=101)	90

Lijst van tabellen

Deel 1

1.1 Evolutie van het aandeel overnachtingen in hotels t.o.v. van de totale overnachtingen van alle logiesvormen samen in België, opgesplitst naar Gewest (2002-2006) (in %)	17
1.2. Evolutie van aandeel overnachtingen (ontspanning t.o.v. alle motieven samen) in België, opgesplitst naar Gewest (2002-2006) (in %)	18
2.1. Evolutie van de bevolking in België vanaf 55 jaar naar geslacht en hun aandeel in de bevolking (1998-2007)	25
2.2. Evolutie van senioren in België naar geslacht (1998-2007) (in %)	26
2.3. Gemiddelde bruto maandlonen in België volgens leeftijdscategorie in oktober 2005 (in euro)	28
2.4. Evolutie van het bruto geboortecijfer in België (1999-2006) (in ‰)	31
2.5. Evolutie van de levensverwachting bij de geboorte van mannen en vrouwen in België (2000-2004)	33
2.6. Prognose van de levensverwachting bij de geboorte van mannen en vrouwen in België (2010-2050)	33
3.1. Evolutie van de BTW- plichtige hotels in België (2000-2005)	42
3.2. Evolutie van het aantal hotels in het Vlaams en Brussels Gewest (2005-2006)	42
3.3. Evolutie van de capaciteit (in aantal slaappleatsen) van hotels in het Vlaams en Brussels Gewest (2005-2006)	43
3.4. Evolutie van het aantal aankomsten in hotels in België, opgesplitst naar Gewest (2002-2006)	43

3.5. Evolutie van het aantal overnachtingen in hotels in België, opgesplitst naar Gewest (2002-2006)	44
3.6. Evolutie van het aandeel overnachtingen in hotels t.o.v. van de totale overnachtingen van alle logiesvormen samen in België, opgesplitst naar Gewest (2002-2006) (in %)	45
3.7. Evolutie van de omzet van de horeca en hotels als subcategorie (in miljoen euro) (2004-2005)	46
3.8. Evolutie van de tewerkstelling in de horecasector (2004-2005)	47
Deel 2	
5.1. Het soort toerisme dat Limburgse senioren kiezen (2007) (in %) (N=48)	78

Lijst van afkortingen

ANWB: Algemeene Nederlandsche Wielrijdersbond

BGC: Bruto Geboortecijfer

BLUE: Best Linear Unbiased Estimators

BNP: Bruto Nationaal Product

BTW: Belasting over de Toegevoegde Waarde

CLRM: Classical Linear Regression Model

CRM: Customer Relationship Management

FOD: Federale Overheidsdienst

KBG: Kristelijke Beweging van de Gepensioneerden

KMO: Kleine en Middelgrote Ondernemingen

MICE: Meeting, Incentives, Conventions, Exhibitions

OECD: Organisation for Economic Cooperation and Development

OESO: Organisatie voor Europese Samenwerking en Ontwikkeling

OKRA: Open, Kristelijk, Respectvol, Actief

OLS: Ordinary Least Squares

SERV: Sociaal Economische Raad van Vlaanderen

s.d.: sine die: zonder datum

SRF: Sample Regression Function

VIP: Very Important Person

VSA: Verenigde Staten van Amerika

Deel 1: Literatuurstudie

HOOFSTUK 1: ONDERZOEKSMETHODOLOGIE

1.1 Inleiding

In dit eerste hoofdstuk wordt het praktijkprobleem geschetst. Daarna wordt de centrale onderzoeksvraag opgesteld, die wordt opgesplitst in concretere deelvragen. Vervolgens worden de doelstellingen weergegeven die in dit eindwerk beoogd worden en tenslotte volgt er nog een korte beschrijving van de onderzoeksaanpak.

1.2 Praktijkprobleem

Senioren zijn een groep in de bevolking die over de jaren heen alsmaar groter is geworden en naar de toekomst toe naar alle waarschijnlijkheid nog zal stijgen. Op 1 januari 2007 telde men in België 3.035.754 mensen ouder dan 55 jaar of 28,68 % van de totale bevolking (ECODATA, de bevolking in België, 2007, www.ecodata.mineco.fgov.be).

Zij reflecteren een verschillend marktsegment, omdat ze andere noden en voorkeuren hebben dan jongere toeristen. Dit segment zal men dus anders moeten gaan behandelen (A. FLEISCHER, & A. PIZAM, 2000, p. 111 [Elektronische versie]). Meer bepaald is het een interessant marktsegment voor de hospitality (gastvrijheid) sector, waar het hotelwezen deel van uitmaakt. De grijze golf bestaat immers uit personen die gepensioneerd en actief zijn, een goede financiële situatie hebben en in een goede gezondheid leven. Deze worden ook 'whoopees' genoemd wat staat voor wealthy, healthy, older people. Ze beschikken over veel vrije tijd die ze willen invullen door op vakantie te gaan. Verder gaan ze, omwille van de stijgende levensverwachting en de betere leefomstandigheden, nog sporten en doen ze mee aan andere recreatieve activiteiten. Daardoor voelen de ouderen van de samenleving zich nog steeds jong. Als de hotelsector dit segment goed kan bedienen, zal het voor potentiële winsten zorgen (D. FREUND DE KLUMBIS, & W. MUNSTERS, 2005, p. 2).

In 2005 waren er in België 1.909 BTW-plichtige hotels (FOD ECONOMIE, 2008a, www.statbelfgov.be). De hotels genereerden in dat jaar een omzet van 1.339 miljoen euro (FOD ECONOMIE, K.M.O., MIDDENSTAND EN ENERGIE, 2006, p. 397). Het personeel in 2005 bestond uit 16.644 personen (FOD ECONOMIE, K.M.O., MIDDENSTAND EN ENERGIE, 2006, p. 403).

De belangrijkste logiesvorm in België, voor wat betreft overnachtingen, zijn hotels (*tabel 1.1*, die werd opgesteld door de cijfergegevens van elk jaar, die u kan vinden in bijlage 1, te delen door de overeenkomstige cijfers van datzelfde jaar uit bijlage 2). Elk jaar steeg hun aandeel ten opzichte van de andere logiesvormen. Andere logiesvormen zijn logies voor doelgroepen, vakantieparken of campings. In het Brussels Gewest valt het grote aandeel van hotels op. Men moet hierbij wel opmerken dat in dit Gewest geen campings en vakantieparken terug te vinden zijn.

Tabel 1.1. Evolutie van het aandeel overnachtingen in hotels t.o.v. van de totale overnachtingen van alle logiesvormen samen in België, opgesplitst naar Gewest (2002-2006) (in %)

	2002	2003	2004	2005	2006
België	49,93	49,52	50,55	51,48	52,33
Vlaams Gewest	44,07	43,66	44,45	45,11	45,94
Brussels Gewest	94,68	94,89	94,92	94,72	94,52
Waals Gewest	34,05	32,27	34,95	37,65	39,03

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek (verhuringen zijn niet inbegrepen) Toerisme in cijfers 2006, deel 1, p. 50- 53 en evolutie overnachtingen naar logiesvorm, verwerkte gegevens, p. 5 - 8, [Elektronische versie] (2006b en 2006d)

Ontspanning wordt als motief om op vakantie te gaan het vaakst aangehaald. Dit kan men zien in *tabel 1.2* die de evolutie weergeeft van het aantal overnachtingen in België en de Gewesten waar ontspanning centraal staat ten opzichte van andere motieven, zonder de hotelmarkt af te zonderen. De oorspronkelijke gegevens zijn te vinden in bijlage 3 tot en met bijlage 6. Andere motieven zijn: conferentie, congres, seminarie en andere beroepsdoeleinden.

Het Brussels Gewest telde minder overnachtingen die te wijten zijn aan ontspanning dan de andere Gewesten. Wel heeft dit Gewest meer overnachtingen voor zakelijke motieven zoals conferentie, congres en seminarie (bijlage 4).

Tabel 1.2. Evolutie van aandeel overnachtingen (ontspanning t.o.v. alle motieven samen) in België, opgesplitst naar Gewest (2002-2006) (in %)

	2002	2003	2004	2005	2006
België	78,20	79,22	78,02	77,57	76,98
Vlaams Gewest	84,40	84,93	83,42	82,29	81,82
Brussels Gewest	39,28	43,92	45,09	46,11	45,58
Waals Gewest	87,64	88,90	87,20	87,38	86,68

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek (verhuringen zijn niet inbegrepen) Toerisme in cijfers 2006, evolutie overnachtingen per verblijfsmotief, verwerkte gegevens, p. 7- 10; p. 42- 45; p. 77- 80 [Elektronische versie] (2006d)

1.3 Centrale onderzoeksvraag

Uit de probleemstelling kan een centrale onderzoeksvraag worden afgeleid. Deze luidt als volgt:

'Wat zijn de beïnvloedende factoren voor senioren bij de keuze van een hotel?'

1.4 Deelvragen

De centrale onderzoeksvraag is ruim en dient daarom te worden omgezet in deelvragen. Men dient eerst een aantal algemene aspecten nader te omschrijven vooraleer over te gaan tot een onderzoek, de gevalstudie, gehouden aan de hand van enquêtes. De deelvragen van het eerste deel, de literatuurstudie, luiden als volgt:

- 1) Wie zijn senioren en door welke eigenschappen worden ze gekarakteriseerd?
- 2) Wat is vergrijzing?
- 3) Wat wordt er verstaan onder de 'hotelsector'?
- 4) Wat wordt door de overheid bepaald in verband met de hotelsector?
- 5) Hoe is de relatie van senioren met de hotelsector?

Om de gevalstudie, die het tweede deel en geografisch de provincie Limburg behelst, uit te voeren, zijn er aantal deelvragen die moeten worden beantwoord.

- 1) Op welke manier verloopt de boeking van een hotel?
- 2) Welke hotelcategorie wordt er genomen?
- 3) Welke hotelformule wordt er gekozen?
- 4) Welke keuze wordt er gemaakt in verband met transport?
- 5) Wie vergezelt Limburgse senioren op hotel?
- 6) In welke periode valt het hotelverblijf?
- 7) Welk soort toerisme wordt geprefereerd?
- 8) Waarom kiezen Limburgse senioren voor een hotel?
- 9) Welke faciliteiten vinden ze belangrijk als ze op hotel verblijven?
- 10) Welke activiteiten vinden ze belangrijk op vakantie?
- 11) Aan welke zaken wordt er geld besteed?
- 12) Hoe zien de persoonlijke en sociaal- economische identiteitsgegevens eruit?
- 13) Indien Limburgse senioren kiezen voor een kort verblijf, wanneer valt dit?

1.5 Doelstellingen

Er zijn verschillende doelstellingen die beoogd worden met dit eindwerk. Uit de probleemstelling kan worden afgeleid dat senioren gezien worden als een relatieve grote bevolkingsgroep in de samenleving. Men verwacht dat deze groep in de toekomst nog zal stijgen. Daarom moet men bewust zijn van de impact die deze mensen kunnen hebben op verscheidende gebieden. Politici duiden onder andere op de sociale lasten van de vergrijzing en C. VANDENBROEKE (1992, p. 31) wijst op de reclamespots die steeds vaker de grootouders als doelgroep nemen in plaats van de tieners. Andere sectoren in de economie die rekening met deze bevolkingsgroep kunnen houden, zijn het toerisme en het hotelwezen.

Men kan het hotelwezen en de impact van senioren hier op meten via het standpunt van het hotel of via de kant van de senioren. Hier is gekozen voor de materie te zien uit de visie van de senioren om hun vraag naar hotels te analyseren. Met behulp van enquêtes waarvan de gegevens worden verwerkt in het tweede deel van dit eindwerk, de gevalstudie, wordt dan ook ingegaan op onder andere het reisgedrag, boekingsgedrag en het sociaal- economisch profiel van senioren op het vlak van hotels. Zo kunnen huidige en toekomstige managers van de hotelmarkt leren over senioren om zo hun aanbod op deze groep te kunnen afstemmen indien gewenst.

Touroperators kunnen eveneens gebruik maken van de resultaten die in het tweede deel zullen worden besproken om het gewenste reispakket van senioren samen te stellen en aan te bieden aan hun klanten.

1.6 Onderzoeksaanpak

Men kan twee soorten onderzoeken onderscheiden, namelijk een theoriegericht en een praktijkgericht onderzoek. Theoriegericht onderzoek heeft als doel het verwerven en vergroten van kennis die onder andere veralgemeenbaar is. Er bestaan vier verschillende soorten van theoriegericht onderzoek, waarvan exploratief en descriptief voor deze eindverhandeling belangrijk zijn. Praktijkgericht onderzoek wordt gebruikt wanneer men een oplossing zoekt voor een concreet probleem in één welbepaalde organisatie. Dit is voor dit werk echter niet van toepassing (J. BROEKMANS, 2005- 2006, p. 93).

Het eerste deel van dit eindwerk, de literatuurstudie, is een exploratief onderzoek dat wordt gebruikt om het thema te verkennen en relevante variabelen in verband met het onderwerp te bepalen. Er wordt eerst een omschrijving gegeven van senioren, daarna van vergrijzing. Verder wordt de hotelsector uitgebreid besproken en bovendien wat de overheid met deze sector te maken heeft. Als laatste wordt de relatie tussen senioren en hotels bekeken.

Het tweede deel, de gevalstudie bij Limburgse senioren is een voorbeeld van een descriptief onderzoek waar relevante variabelen worden vergeleken in verband met de populatie (J. BROEKMANS, 2005- 2006, p. 94). Hier werd een steekproef genomen van Limburgse senioren die op hotel zijn geweest tussen mei en oktober 2007 naar binnen- en buitenland en er wordt getracht de gegevens te veralgemenen voor de provincie. Omwille van de gekozen bevolkingsgroep, 55-plussers, wordt er enkel gekeken naar de hotelovernachtingen op vakantie waar ontspanning centraal staat. Andere motieven zoals congrestoerisme, seminaries of conferenties (ook MICE genoemd) of andere beroepsdoeleinden om op hotel te verblijven worden hier buiten beschouwing gelaten. Enquêtes werden afgenomen bij de Seniorenuniversiteit, bij OKRA, een beweging voor 55-plussers, en bij de autocarmaatschappij, de Zigeuner. Dit middel van ondervraging heeft het voordeel dat er sneller gewerkt kan worden en dat een groter aantal van Limburgse senioren kan worden bereikt dan zou mogelijk zijn met een interview. Eerst wordt het feitelijke hotelverblijf geanalyseerd, zoals onder andere de hotelformule en - categorie. Daarna wordt gekeken naar de wensen en behoeften van de reizende 55-plussers. Als laatste wordt een beeld geschetst van het profiel van Limburgse senioren. Naast enquêtes is er ook nog een interview af genomen met mevrouw Petra Mangelschots, de administratief medewerkster voor de regio Limburg die instaat voor de

reizen binnen OKRA LIMBURG. Hierdoor wordt ook aandacht geschonken aan de georganiseerde manier van reizen.

Secundaire bronnen, "data gathered through existing sources" (U. SEKERAN, 2003, p. 59), waren een belangrijk type van bronnen voor dit eindwerk. Dit zijn bijvoorbeeld data van vorige onderzoeken. Men kan secundaire bronnen vinden zowel in als buiten een organisatie onder de vorm van onder andere wetenschappelijke artikels, vaktijdschriften, kranten en boeken, zoals handboeken en studieboeken.

Verder werden tertiaire bronnen geraadpleegd, zoals de catalogus van de bibliotheek van de U Hasselt. Ook zijn een aantal primaire bronnen gebruikt, "data gathered for research from the actual site of occurrence of events" (U. SEKERAN, 2003, p. 59). Dit zijn bijvoorbeeld eindwerken van vorige jaren die gehanteerd zijn als inspiratiebron voor de opzet van dit eindwerk.

Het FOD (Federale Overheidsdienst) Economie, K.M.O., Middenstand en Energie is een belangrijke statische bron die vaak werd gebruikt. Als geografisch gebied voor de literatuurstudie is er gekozen voor België. Voor de gevalstudie is Limburg het relevante geografische gebied.

HOOFDSTUK 2: SENIOREN EN VERGRIJZING

2.1 Inleiding

Het tweede hoofdstuk wordt ingeleid met een aantal omschrijvingen die duidelijk maken wie een senior is. Daarna wordt er vermeld welke aspecten een invloed hebben op de beslissing om op vakantie te gaan en er wordt gekeken naar het inkomen van senioren. Tenslotte wordt er uitgelegd wat vergrijzing is, aangezien men in de hotelsector ook rekening moet houden met dit begrip. De steeds ouder wordende populatie kaart immers een nieuw marksegment aan.

2.2 Senioren

2.2.1 Omschrijving

Er bestaat geen eenduidige definitie van senioren. Hier worden er enkele aangehaald.

Van Dale (2005, p. 3166) omschrijft een senior als volgt:

1. iemand die behoort tot een oudere generatie of jaargang: (pol.) *college van senioren*, vergadering van de fractievoorzitters
2. (meestal mv.) spelers uit de op een na oudste leeftijdsklasse, vgl *junior*, *veteraan*
3. (meestal mv.) ouderen

Deze omschrijvingen zijn niet erg relevant en duidelijk. Daarom worden er nog definities gegeven van andere auteurs of organisaties.

Voor de Wereldgezondheidsorganisatie gelden de volgende definities:

De middenleeftijd (45-60 jaar), de rijpe leeftijd (60-75), de gevorderde leeftijd (75-90) en de hoge leeftijd (90-plus) (R. SMEETS, 1993, p. 11).

De Europese Commissie plakt dan weer andere namen op de verschillende leeftijdsgroepen in haar opiniepeilingen en onderzoeken:

Er is sprake van jong- en oudgepensioneerden (resp. 60-75 en 75-plus), van derde en vierde leeftijd (resp. 60-80 en 80-plus), van senioren, jong- en hoogbejaarden (50-60, 60-75, en 75-plus) (R. SMEETS, 1993, p. 11).

Een laatste definitie komt uit "Demografie en Samenleving":

Senioren zijn 55-plussers, bejaarden 65-plussers, hoogbejaarden 75-plussers. Mensen van de derde leeftijd zijn bejaarden en hoogbejaarden en een vierde leeftijd reflecteren personen ouder dan 80 (P. DE GROOTE, & V. TRUWANT, 2003, p. 69).

In dit eindwerk zal de laatste definitie worden gevolgd. In het verdere verloop zal, wanneer er sprake is van senioren, niet enkel de 55-plussers tot 65-plussers worden bedoeld, maar iedereen die ouder is dan 55 jaar, ook al zijn de personen bijvoorbeeld 70 of 80 jaar.

2.2.2 Aantal senioren

Tabel 2.1 geeft de evolutie van het aantal senioren weer in België en het aandeel dat ze hebben in de totale bevolking vanaf 1998 tot 2007. Deze gegevens zijn opgesplitst voor mannen en vrouwen. Senioren zijn, zoals bovenaan al vermeld, personen vanaf 55 jaar en ouder. In 2007 maakte deze groep 28,68% van de totale bevolking uit. *Tabel 2.1* en bijlage 8, gebruiken data van bijlage 7 om te komen tot het aantal senioren in percentage van de totale bevolking. Bijlage 8 geeft het aandeel van de mannelijke en de vrouwelijke 55-plussers weer ten opzichte van respectievelijk de totale mannelijke en vrouwelijke bevolking.

Tabel 2.1. Evolutie van de bevolking in België vanaf 55 jaar naar geslacht en hun aandeel in de bevolking (1998-2007)

Geslacht	Mannen	Vrouwen	Totaal	Totaal
Jaar	Aantal	Aantal	Aantal	Aandeel in % t.o.v. de totale bevolking
1998	1.186.424	1.531.309	2.717.733	26,66
1999	1.195.915	1.537.991	2.733.906	26,77
2000	1.208.347	1.547.195	2.755.542	26,91
2001	1.220.698	1.556.426	2.777.124	27,06
2002	1.245.546	1.576.992	2.822.538	27,38
2003	1.268.709	1.596.356	2.865.065	27,67
2004	1.291.771	1.614.942	2.906.713	27,96
2005	1.315.264	1.634.858	2.950.122	28,24
2006	1.337.972	1.654.454	2.992.426	28,47
2007	1.361.279	1.674.475	3.035.754	28,68

Bron: ECODATA, de bevolking in België, verwerkte gegevens, van de website: www.ecodata.mineco.fgov.be (2007a)

Uit *tabel 2.1* kan worden afgeleid dat het aandeel van de 55-plussers in de bevolking voor zowel mannen als vrouwen is gestegen over de jaren heen. Bijlage 9 laat dit beeld veel duidelijker zien en gaat verder terug in de tijd. In 2007 maakte deze bevolkingsgroep al haast 29% uit van de totale bevolking. In 1998 was dit vrijwel 27%. Op bijna tien jaar (van 1998 tot 2007) is het aandeel 55-plussers in de bevolking dus

met 2% (van 27% tot 29%) gestegen. Met andere woorden, elke vijf jaar stijgt het aandeel van senioren met 1% in de totale bevolking.

Tabel 2.2 geeft uitdrukkelijk de percentages weer van de evolutie van senioren naar geslacht in België, gebruik makend van de absolute cijfers van *tabel 2.1*. Zo ziet men of de stijging van de bevolkingsgroep door vrouwen of mannen veroorzaakt werd.

Tabel 2.2. Evolutie van senioren in België naar geslacht (1998-2007) (in %)

Geslacht	Mannen	Vrouwen	Totale bevolking
Jaar	Gewicht	Gewicht	Gewicht
1998	43,65	56,35	100
1999	43,74	56,26	100
2000	43,85	56,15	100
2001	43,96	56,04	100
2002	44,13	55,87	100
2003	44,28	55,72	100
2004	44,44	55,56	100
2005	44,58	55,42	100
2006	44,71	55,29	100
2007	44,84	55,16	100

Bron: ECODATA, de bevolking in België, verwerkte gegevens van de website: www.ecodata.mineco.fgov.be (2007a)

Ook hier komt tot uiting dat vrouwen een groter deel uitmaken van het totale aantal senioren. Hun aandeel was in 2007 goed voor 55,16%, voor de mannen was dit 44,84%. Het vrouwelijke aandeel daalt wel elk jaar waardoor er meer en meer mannelijke senioren in de bevolking aanwezig zijn.

2.2.3 Factoren die de beslissing en de duur van een vakantie beïnvloeden

Iedere persoon heeft verschillende motieven en voorkeuren om op vakantie te gaan, welke leeftijd men ook heeft. De beslissing om op vakantie te gaan en de duur ervan hangen hier dan ook van af. Volgens de economische theorie proberen individuen om hun eigen nut te maximaliseren. Hun eigen motieven en voorkeuren bepalen dat nutsniveau. Wat belangrijk is, zijn de beperking van inkomen, tijd en gezondheid. Er zijn echter opmerkelijke verschillen tussen mensen die jonger of ouder zijn dan 55 jaar. Inkomen stijgt wanneer men ouder wordt. Deze stijging is vaak tot 65, de wettelijke pensioenleeftijd, maar kent na 65 jaar een daling omdat men moet leven van een pensioenuitkering. Vrije tijd neemt toe wanneer de kinderen het huis uitgaan. Vanaf het pensioen is er zelfs een hele grote stijging. De laatste beperking is de gezondheid, die voor ouderen vaak slechter is dan voor jongeren. Uiteraard is deze beperking niet voor iedereen even relevant. Zo kan het zijn dat jongeren een slechtere gezondheid hebben dan een persoon van 80 jaar (A. FLEISCHER, & A. PIZAM, 2000, p. 113 [Elektronische versie]).

2.2.4 Inkomen van senioren

Senioren hebben een groter beschikbaar inkomen omwille dat vele onder hen hun lening van hun huis hebben afbetaald en hun kinderen niet meer op hen rekenen. Daardoor kunnen ze meer geld spenderen aan toerisme, ontspanning en aan maaltijden geconsumeerd op restaurant (A. FLEISCHER, & A. PIZAM, 2000, p. 107 [Elektronische versie]).

In punt 2.2.3 kwam al ter sprake dat het inkomen stijgt wanneer men ouder wordt en daalt vanaf het pensioen. In *tabel 2.3* zijn de bruto maandlonen in euro opgenomen voor verschillende leeftijdscategorieën die werden waargenomen in oktober van 2005 in België.

Tabel 2.3. Gemiddelde bruto maandlonen in België volgens leeftijdscategorie in oktober 2005 (in euro)

Leeftijd	35-39 jaar	40-44 jaar	45-49 jaar	50-54 jaar	55-59 jaar	60 jaar en meer
België	2.764	2.908	2.981	3.040	3.406	3.762
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	3.289	3.507	3.598	3.601	4.025	4.338
Vlaams Gewest	2.706	2.825	2.863	2.953	3.264	3.672
Waaals Gewest	2.516	2.679	2.845	2.849	3.216	3.390

Bron: FOD Economie- Algemene Directie Statistiek, Enquête naar de structuur en de verdeling van de lonen van de website: www.statbel.fgov.be (2007c)

Uit *tabel 2.3* is het duidelijk dat het bruto maandloon stijgt naarmate de leeftijd toeneemt. Men moet hier wel een opmerking maken, met name dat de bruto maandlonen geen rekening houden met de belastingdruk en de sociale druk die op de lonen van de Belgische bevolking rusten. Onder de sociale druk wordt de werkgeversbijdrage en de werknemersbijdrage gerekend. De werkgeversbijdrage voelen de werknemers niet op hun loon, maar de werknemersbijdrage wel. Deze bedraagt 13,07% van het brutoloon (RSZ, 2008, p. 4 [Elektronische versie]). De financiële of ook de belastingsdruk genoemd, op een gemiddelde werker bedroeg in 2005 55,4%, gemeten als een percentage van de loonkost van een gemiddeld brutoloon. Een gemiddelde werker is een ongetrouwde persoon (man of vrouw) zonder kinderen. Het gemiddelde brutoloon wordt gebaseerd op een voltijdse arbeider en bediende in de

industrie sectoren. Hierdoor neemt België de nummer 1 plaats in de wereld in qua belastingdruk. Duitsland en Hongarije nemen respectievelijk de tweede en derde plaats in met 51,8% en 50,5%. Het OESO gemiddelde was in 2005 37,3% (OECD FACTBOOK 2007, <http://fiordiliji.sourceoecd.org>).

In *tabel 2.3* zijn enkel de bruto maandlonen opgenomen, dus het inkomen tijdens hun actieve loopbaan. Maar 65 jaar is de wettelijke pensioenleeftijd en hun inkomen zal dan ook veranderen.

Het inkomen van de werknemers gaat afhangen van een aantal zaken. De formule om het pensioen te berekenen is als volgt:

$$\frac{\text{inkomensgrondslag} * \text{herwaarderingscoëfficiënt} * 60\% \text{ of } 75\%}{45}$$

De inkomensgrondslag is ofwel het werkelijk, fictief of forfaitair loon. Dit deelt men door 45, zijnde 45 jaren. Heeft men minder dan 45 jaar gewerkt, bijvoorbeeld 35 jaar, dan is de breuk 35/45. De herwaarderingscoëfficiënt verschilt van jaar tot jaar en wordt berekend op de begindatum van de uitkering van het pensioen. Het is een getal dat ervoor zorgt dat de lonen geherwaardeerd worden naar het index- en welvaartspeil. Het percentage dat in de formule wordt gebruikt, hangt af of de persoon in kwestie op het moment van de uitkering, een gezinshoofd of een alleenstaande is. Voor een gezinshoofd wordt dit dan:

$$\frac{\text{inkomensgrondslag} * \text{herwaarderingscoëfficiënt} * 75\%}{45}$$

Voor een alleenstaande: $\frac{\text{inkomensgrondslag} * \text{herwaarderingscoëfficiënt} * 60\%}{45}$.

$$45$$

(DE TIJD (2007, 3 oktober), www.tijd.be)

Voor vrouwen is de situatie iets anders. Voor hen wordt in de noemer van de formule om het pensioen te berekenen het getal 45 vervangen door 44 wanneer hun pensioen ingaat ten vroegste op 1 januari 2006 en uiterlijk op 1 december 2008 (J. PUT, 2006, p. 627).

Wanneer het pensioen ingaat vanaf 2003 wordt dat getal zelfs 63 in plaats van 65 (RVP, 2008, www.rvponp.fgov.be).

De structuur voor zelfstandigen en ambtenaren zijn anders dan deze voor de werkgevers. Ambtenaren verliezen na hun pensioen, dat verplicht ingaat op 60- jarige leeftijd, niet veel van hun inkomen. De berekening gebeurt als volgt, waar de refertewedde de gemiddelde wedde is van de laatste 5 jaar van de loopbaan:

$$\frac{1}{60} * \text{refertewedde} * \text{aantal dienstjaren}$$

(ADMINISTRATIE DER PENSIOENEN, 2005, p. 27 [Elektronische versie])

Voor zelfstandigen is het pensioen lager dan dat van werknemers of van ambtenaren. Zelfstandigen kunnen, maar moeten niet vanaf 65 jaar met pensioen gaan. De formule die voor de berekening van hun pensioen wordt gebruikt, is:

$$\text{Werkelijke, geherwaardeerde bedrijfsinkomsten} * 1/45 \text{ (man) of } 1/45 \text{ (vrouw)} * \text{bijdragebreuk of coëfficiënt} * 75\% \text{ (gezinspensioen) of } 60\% \text{ (pensioen als alleenstaande)}$$

(J. PUT, 2006, p. 816).

De vraag hierbij is hoe de wettelijke pensioenleeftijd zal evolueren en hoe het pensioen naar de toekomst toe zal worden gefinancierd. Het aanvullende pensioen voor werknemers en het individuele pensioensparen zullen hierbij belangrijker worden.

2.3 Vergrijzing

2.3.1 Dalende nataliteit

Nataliteit is het aantal geboorten in een bevolking. Een indicator om de nataliteit te meten is het bruto geboortecijfer, BGC. In bijlage 10 (zie eveneens bijlage 11 en 12) wordt er meer uitleg gegeven over deze indicator en waarom het BGC wordt gebruikt.

Tabel 2.4. Evolutie van het bruto geboortecijfer in België (1999-2006) (in ‰)

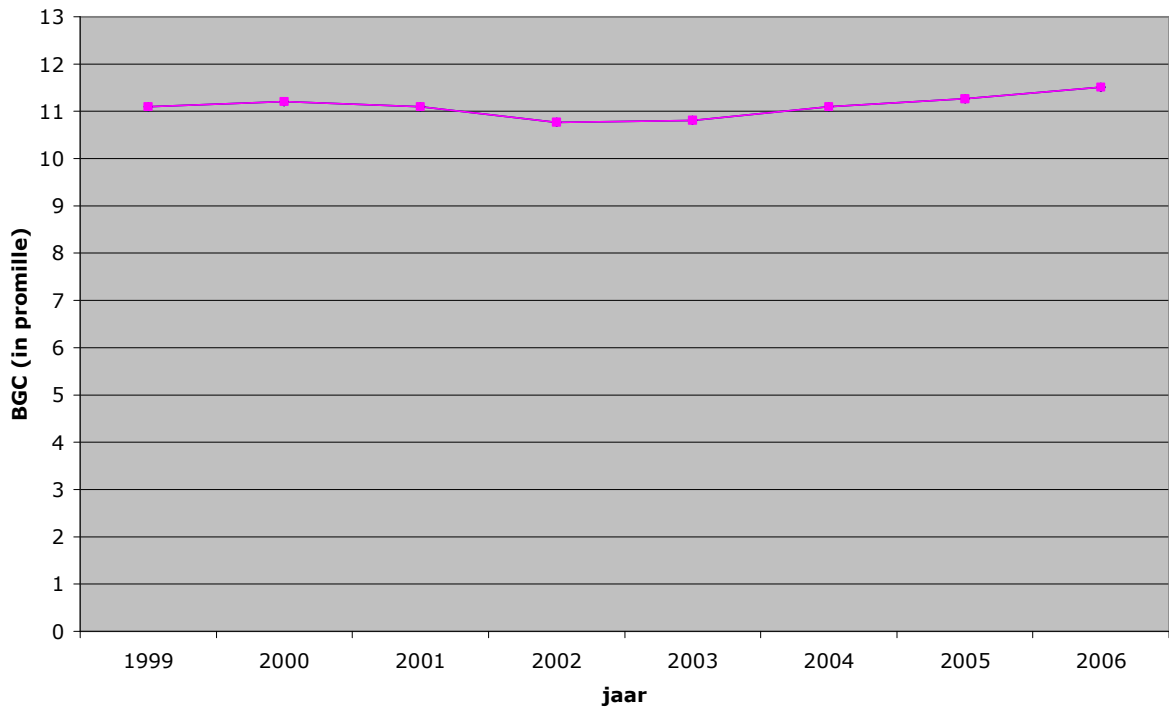
Jaar	Bruto geboortecijfer
1999	11,10
2000	11,21
2001	11,10
2002	10,76
2003	10,81
2004	11,10
2005	11,26
2006	11,51

Bron: ECODATA, de bevolking en de bevolkingsloop in België, verwerkte gegevens van de website: www.ecodata.mineco.fgov.be (2007a en 2007b)

Om de betekenis van het BGC duidelijk te maken, kan er best een voorbeeld worden aangehaald. In 1999 waren er in België 0,01110 geboorten per individu of 11,10 per 1.000 inwoners (*tabel 2.4*). Of het BGC kan men ook uitdrukken als 11,10 promille of 11,10 ‰ (P. DE GROOTE, & V. TRUWANT, 2003, p. 69). *Figuur 2.1* geeft een duidelijker beeld van de evolutie.

Figuur 2.1. Evolutie van het BGC in België (1999-2006) (in ‰)

Bron: ECODATA, verwerkte gegevens van de website: www.ecodata.mineco.fgov.be (2007a en 2007b)

Hier ziet men dat het BGC een stabiel verloop kent met een lichte stijging vanaf 2002. Deze is zeer miniem en zal de stijging van de levensverwachting die in punt 2.3.2 besproken wordt, niet kunnen overtreffen om de vergrijzing tegen te gaan.

2.3.2 Stijgende levensverwachting

Een tweede indicator van de vergrijzing is de levensverwachting van de bevolking. Volgens het FOD Economie wordt de bevolking in België steeds ouder. *Tabel 2.5 en tabel 2.6* geven de evolutie weer.

Tabel 2.5. Evolutie van de levensverwachting bij de geboorte van mannen en vrouwen in België (2000-2004)

	2000	2001	2002	2003	2004
Mannen	75,06	75,42	75,58	75,85	76,47
Vrouwen	81,53	81,67	81,69	81,69	82,36

Bron: FOD Economie- Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, van de website: www.statbel.fgov.be (2007a)

De levensverwachting bij de geboorte was in 2000 voor de mannen 75,06 jaar en voor de vrouwen 81,53 jaar. In 2004 was de mannelijke levensverwachting gestegen tot 76,47 jaar en de vrouwelijke tot 82,36 jaar. Er was in 2004 ten opzichte van 2000 dus een stijging van de levensverwachting voor de mannen van 1,41 jaar en voor de vrouwen een stijging van 0,83 jaar. De mannelijke levensverwachting is bijgevolg sterker gestegen dan de vrouwelijke. In de analyse wordt gebruik gemaakt van gegevens van voorbijgaande jaren aangezien recentere data, met name van 2005, 2006 en 2007 tot op heden nog niet beschikbaar zijn. Er zijn enkel prognoses voor deze en volgende jaren.

Tabel 2.6. Prognose van de levensverwachting bij de geboorte van mannen en vrouwen in België (2010-2050)

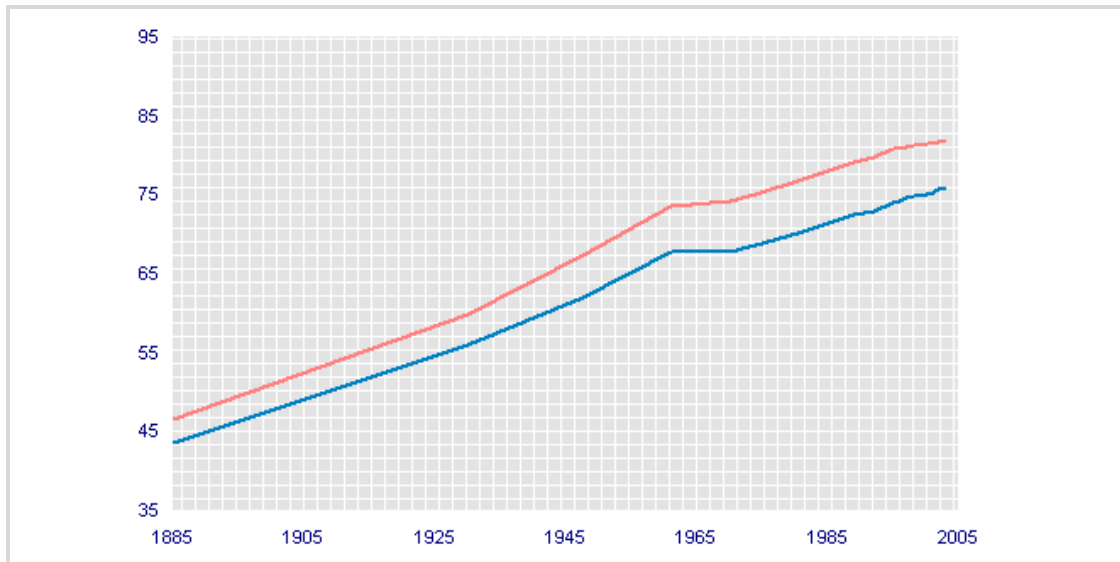
	2010	2020	2030	2040	2050
Mannen	76,9	78,9	80,4	81,5	82,3
Vrouwen	82,9	85	86,5	87,5	88,3

Bron: EUROSTAT, van de website: www.statbel.fgov.be (2007)

In 2050 zouden de mannen en de vrouwen respectievelijk 82,3 jaar en 88,3 jaar worden. Wanneer dit waarheid zou worden, is dit ten opzichte van 2000 een stijging voor de mannen van 7,24 jaar en voor de vrouwen 6,77 jaar.

Een andere manier om de evolutie van de levensverwachting bij de geboorte in België voor te stellen, is aan de hand van *figuur 2.2*. Deze figuur laat de evolutie zien vanaf 1885 tot 2004 en gaat dus verder terug in de tijd dan *tabel 2.5* en *tabel 2.6*.

Figuur 2.2. Evolutie van de levensverwachting bij de geboorte in België (1885-2004) (mannen: blauwe lijn; vrouwen: roze lijn)

Bron: FOD Economie- Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Dienst Demografie van de website: www.statbel.fgov.be (2007a)

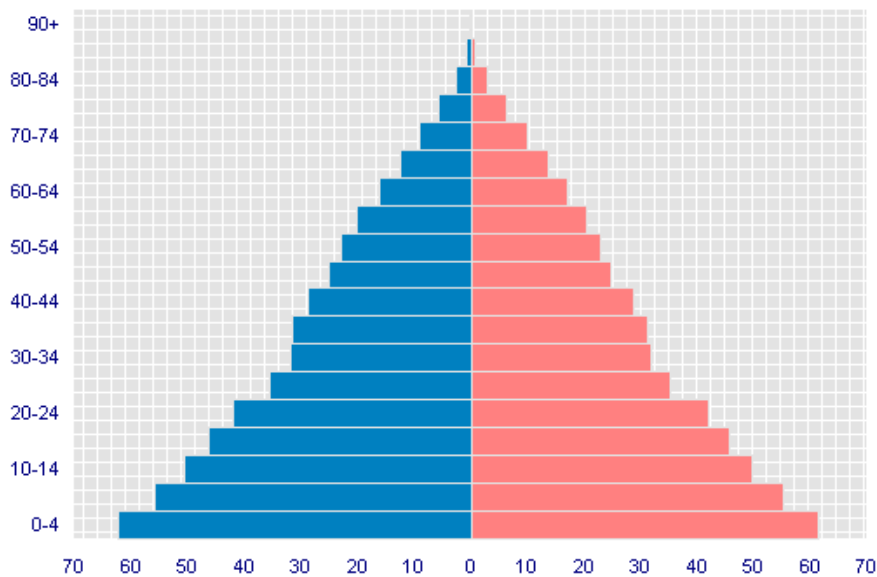
Zoals in *tabel 2.5* en *2.6* komt ook hier duidelijk tot uiting dat vrouwen een hogere levensverwachting bij de geboorte hadden dan mannen. De evolutie gaat echter gelijk op tot rond 1940- 1945, de Tweede Wereldoorlog. Daarna hebben vrouwen een nog hogere levensverwachting dan mannen. In *figuur 2.2* is er echter een knik te zien tussen 1960 en 1970 met een redelijke stabiele levensverwachting voor beide geslachten. Na 1970 is er terug een stijgend verloop.

2.3.3 Bevolkingspiramiden

Een andere indicator van de ouder wordende bevolking is de bevolkingspiramide. Een bevolkingspiramide geeft een momentopname van de verdeling van een bevolking naar leeftijd en geslacht weer (P. DE GROOTE, & V. TRUWANT, 2003, p. 173). De leeftijd van de bevolking van België wordt in *figuur 2.3 en 2.4* op de verticale as uitgezet en wordt weergegeven per vijf jaar. Het aantal individuen per 1.000 inwoners wordt op de horizontale as afgebeeld. Verder duidt deze bevolkingspiramide het verschil aan tussen beide geslachten. De mannelijke bevolkingsgroei kan worden afgelezen op de linkerhelft en de vrouwelijke bevolkingsgroei op de rechterhelft.

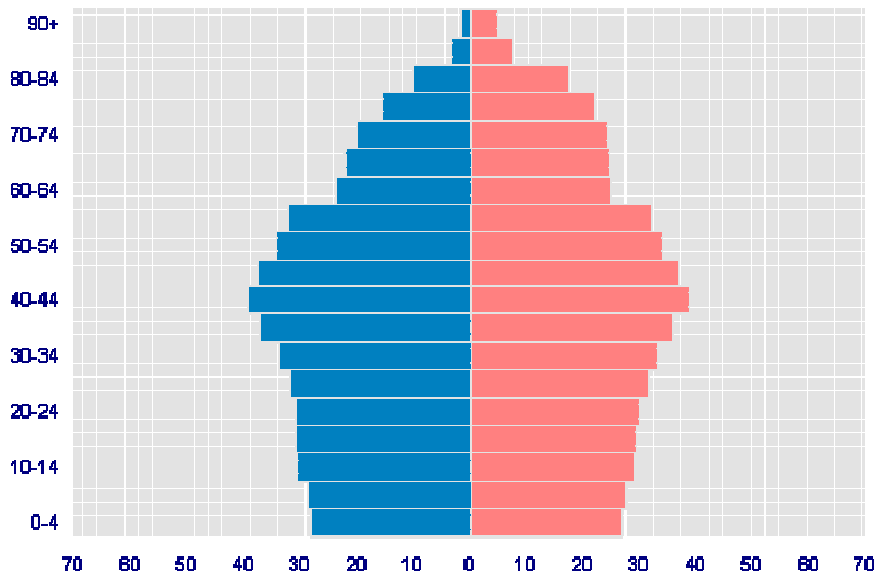
Figuur 2.3 en 2.4 laten twee totaal verschillende vormen van de bevolkingspiramide zien. De eerste is een typische piramidevorm, maar *figuur 2.4* laat een trechtervorm zien. Dit wordt verklaard doordat de bevolking enerzijds langer leeft en dus een lage mortaliteit heeft en anderzijds doordat de vruchtbaarheid daalt.

Figuur 2.3. Structuur van de bevolking voor België op 1 januari 1881 per leeftijdscategorie van 5 jaar en per 1.000 inwoners (mannen links, vrouwen rechts)

Bron: FOD Economie, Algemene Directie Statistiek en Economische informatie, dienst Demografie opgevraagd van de website: www.statbel.fgov.be (2007b)

Figuur 2.4. Structuur van de bevolking voor België op 1 januari 2006 per leeftijdscategorie van 5 jaar en per 1.000 inwoners (mannen links, vrouwen rechts)

Bron: FOD Economie, Algemene Directie Statistiek en Economische informatie, dienst Demografie opgevraagd van de website: www.statbel.fgov.be (2007b)

De basis van de bevolkingspiramide die getoond wordt in *figuur 2.4* is veel smaller dan de basis in *figuur 2.3*, wat op ontgroening duidt (zie infra). Bovendien is de top van de piramide in *figuur 2.4* eveneens smaller. Dit is het resultaat van de vergrijzing (zie infra). Het aantal individuen per 1.000 inwoners is voor 1881 en 2006 sterk verschillend. Zo zijn er meer 55-plussers in 2006 dan in 1881 en worden mensen vaker ouder dan 90 jaar.

Er kunnen twee begrippen aan de hand van de bevolkingspiramide worden toegelicht, namelijk ontgroening en vergrijzing. Ontgroening wordt gedefinieerd als volgt: "Ontgroening of het aantal afnemend aantal jongeren door geboortedaling is een verouderingsmechanisme dat via de basis van de bevolkingspiramide werkt". Het begrip vergrijzing wordt omschreven als : "Vergrijzing of de veroudering van het groeiend aandeel van de oudere bevolking in de gehele bevolking door gunstige evolutie van de overlevingskansen is een verouderingsmechanisme dat aan de top van de bevolkingspiramide werkt" (P. DE GROOTE, & V. TRUWANT, 2003, p. 205).

HOOFDSTUK 3: HOTELS, OVERHEID EN RELATIE MET SENIOREN

3.1 Inleiding

Dit hoofdstuk brengt verscheidende aspecten rondom het hotel in kaart. Eerst wordt er een omschrijving van het woord hotel gegeven om duidelijk te weten waarover de tekst van het hoofdstuk gaat. Verder worden de verschillende hotelformules die men kan nemen, toegelicht. Er wordt ook even ingegaan op het onderscheid tussen de hotelgidsen die een verscheidenheid aan hotels onderbrengen en we staan even stil met enkele bedrijfseconomische aspecten en concrete cijfergegevens over hotels. Bovendien is het belangrijk om te weten wat de bijdrage is van de overheid op het gebied van hotels. Daarom wordt er ook ingegaan op onder andere de hotelwetgeving en de hotelclassificatie. Tenslotte worden er relaties gezocht tussen senioren en de hotelsector. Er wordt gekeken naar de drie macroproducten in Vlaanderen waar senioren op hotel gaan en naar de behoeften die ze hebben tijdens hun hotelverblijf.

3.2 Hotels

3.2.1 Omschrijving van het begrip hotel

Er zijn verschillende definities om een hotel te beschrijven. Hier worden er enkele besproken.

“The dictionary of hospitality, travel and tourism” geeft de volgende betekenis aan het woord hotel.

Hotel: place offering sleeping accommodations for hire to travellers and transients. Generally the term is synonymous with *inn*, *motel*, *motor hotel*, or *motor lodge*. The differences between these related forms of accommodation are a matter of degree. Hotels generally are larger in size, with numerous services for guests who may stay several days (C.J. METELKA, 1990, p. 73).

Omdat deze definitie van een Amerikaanse auteur komt, moeten we rekening houden dat deze omschrijving misschien iets té gericht is op de Amerikaans situatie. Daarom is een definitie van een Belgische auteur of van een Vlaamse organisatie beter.

“De Belgische hotelsector, een economisch-geografische analyse” definieert een hotel als volgt.

Een hotel is een traditionele, commerciële logiesvorm waar men als toerist (in de ruime betekenis) onderdak kan vinden, al dan niet met de mogelijkheid om er dranken en maaltijden te nuttigen. Men maakt een onderscheid naar klasse (van eenvoudig tot luxe) en in functie van de cliënteel weerhoudt men meestal verblijfs- en zakenhotels. Deze dienstverlenende ondernemingen moeten een minimum aan comfort bieden, alsmede hygiënisch verantwoord zijn, willen zij volgens de wettelijke bepalingen erkend worden (P. DE GROOTE, 1987, p. 104).

Volgens Toerisme Vlaanderen (2006a), “De Vlaanderen- vakantieganger anno 2005” is een hotel:

een toeristische handelsexploitatie met voor logies uitgeruste kamers. Deze bedrijven bieden service aan en verstrekken voor minstens een nacht logies. Vanaf het ogenblik dat een logiesverstrekking verblijf over minstens vier kamers beschikt of voor ten minste tien personen slaapgelegenheid biedt, kan het slechts geëxploiteerd worden mits een vergunning. Kleinere accommodaties kunnen op vrijwillige basis een exploitatievergunning aanvragen (p. 159 [Elektronische versie]).

Een hotel kan ook worden bekeken vanuit het perspectief van de mensen die er logeren. Een hotel, omschreven in “The business of hotel”, is dan een:

institution of commercial hospitality, which offers its facilities and services for sale, individually or in various combinations (S. MEDLIK, 1989, p. 13).

Deze definitie bestaat uit verschillende elementen:

- Locatie: stad of dorp, toegankelijkheid, attractiviteit van de omgeving
- Faciliteiten: kamers, restaurant, bar, recreatie faciliteiten,
- Service/ dienst: persoonlijke aandacht, snelheid en efficiëntie van het aanbieden van de faciliteiten
- Imago: manier waarop het hotel zich reflecteert naar mensen en de manier waarop het hotel zichzelf waarneemt als het wordt afgebeeld door de mensen
- Prijs: waarde van het hotel door zijn locatie, faciliteiten, service, imago en de tevredenheid van de gebruikers.

De definities van P. De Grootte en van Toerisme Vlaanderen hebben beide belangrijke kenmerken om een logiesverblijf te zien als een hotel. Daarom wordt er een nieuwe definitie gemaakt waar voorgaande omschrijvingen worden samengebracht.

Een hotel wordt commercieel geëxploiteerd om mensen een overnachting aan te bieden voor minstens één nacht. De exploitanten hebben de mogelijkheid om drank en voeding ter beschikking te stellen van hun klanten, apart of in de vorm van een pakket. Een vergunning is nodig vanaf vier kamers of de mogelijkheid om tien mensen een slaapgelegenheid te bezorgen. Hotels moeten voldoen aan de eisen van comfort en hygiëne en er wordt gekeken naar de staat van onderhoud en uitstraling om hotels onder te brengen in verschillende categorieën, dat gedaan wordt door Toerisme Vlaanderen.

Deze definitie geldt alleen voor de Vlaamse Gemeenschap. Wallonië en Brussel hanteren andere omschrijvingen. Toerisme Vlaanderen geeft de volgende definitie voor een hotel.

In Wallonië en Brussel (voor de Brusselse hotels die door de Franstalige overheid worden vergund) is een hotelinrichting elke logiesverstreckende inrichting die voor een periode die niet korter mag zijn dan een nacht, logies verstrekt onder de benaming 'hôtel' (hotel), 'hostellerie' (gasthof), 'motel' (motel), 'auberge' (herberg), 'pension' (pension) of 'relais' (buitenherberg). Ze moet over minstens zes kamers beschikken die uitsluitend voor de klanten zijn bestemd. In steden met meer dan 200.000 inwoners en in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest bedraagt dit tien kamers. Het reglement voorziet in een indeling in categorieën (TOERISME VLAANDEREN, 2006c, p. 138 [Elektronische versie]).

Voor het Duitstalig sprekend gebied in België hanteert men nog een andere omschrijving.

Onder hotelinrichtingen verstaat men de inrichtingen die onder de naam 'Hotel', 'Hostellerie', 'Apparhotel', 'Motel', 'Gasthof', 'Pension', 'Relais' (buitenherberg) worden uitgebaat en die voor ten minste één nacht logies aanbieden. De regering mag die opsomming aanvullen (TOERISME VLAANDEREN, 2006c, p. 138 [Elektronische versie]).

Daarnaast kan er nog een relevant begrip worden aangehaald dat verder in dit eindwerk zal worden gebruikt, namelijk de hotelcapaciteit.

Hotel capacity: number of rooms available for sale, or the number of people who can comfortably (and legally) be accommodated in a given property or destination area (C.J. METELKA, 1990, p. 73).

Om volledig te zijn, moet men opmerken dat een hotel zowel een onafhankelijk hotel als een hotelketen kan zijn. In bijlage 13 kan men de definitie van een hotelketen lezen alsook het onderscheid dat wordt gemaakt tussen verschillende hotelketens, met name een vrije of geïntegreerde hotelketens.

3.2.2 Hotelformule

Er zijn drie mogelijke formules die officieel kunnen voorkomen:

- Kamer met ontbijt;
- Half-pension: één warme maaltijd wordt aangeboden, 's middags of 's avonds;
- Vol-pension: 's middags en 's avonds wordt er een maaltijd voorzien (P. DE GROOTE, 1987, p. 165).

Tegenwoordig is er echter nog een andere formule die aan populariteit wint, namelijk all inclusive. Dit betekent dat er ontbijt, middag- en avondmaal wordt voorzien waarbij de drank niet apart moet worden betaald. Bovendien kan er bijvoorbeeld een vieruurtje worden genuttigd. De Vlaming maakt alsmaar meer gebruik van de all inclusive -formule. In 1998 kende deze formule een aandeel van 5%, terwijl in 2006 dit opliep tot 30%. Half pension was in datzelfde jaar wel de belangrijkste formule voor de Vlamingen met een aandeel van 35% (TOERISME VLAANDEREN, 2006b, p. 21 [Elektronische versie]).

3.2.3 Hotelgidsen

Men kan een onderscheid maken tussen officiële hotelgidsen en commerciële hotelgidsen.

A Officiële hotelgidsen

Een erkende officiële toeristische organisatie zorgt voor de samenstelling van de officiële gids. Zo kan een organisatie die werkzaam is op nationaal, regionaal of op lokaal vlak zo een gids opstellen (P. DE GROOTE, 1987, p. 130).

In België kan de Logiesgids Limburg die uitgegeven is door Toerisme Vlaanderen als voorbeeld worden beschouwd. Deze kan men vinden in de toeristische informatiepunten.

B Commerciële hotelgidsen

Commerciële hotelgidsen kunnen een beperkter en meer subjectieve mening geven dan de officiële hotelgidsen over welke hotels al dan niet worden opgenomen in de gids.

Voorbeelden hiervan zijn de ANWB (Algemene Nederlandsche Wielrijdersbond, thans Koninklijke Nederlandse Toeristenbond) gidsen die in Nederland worden gepubliceerd en de (rode) Michelin gids (P. DE GROOTE, 1987, p. 189).

3.2.4 Toeristische indicatoren

A Aantal hotels

Het aantal vestigingen van hotels is een eerste belangrijke toeristische indicator die kort besproken wordt (*tabel 3.1*). De databank van FOD Economie geeft het aantal hotels weer als BTW-plichtige ondernemingen, waargenomen op het einde van het jaar.

Tabel 3.1. Evolutie van de BTW- plichtige hotels in België (2000-2005)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Evolutie 2005/2004 (in %)
Hotels	1.913	1.911	1.902	1.894	1.902	1.909	+0,4

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, Bedrijfsregister DBRIS van de website: www.statbel.fgov.be (2008a)

Het aantal hotels in België kende een stabiel verloop over de jaren. In 2003 was er een geringe daling, maar in 2004 steeg het aantal BTW- plichtige hotels lichtjes.

Toerisme Vlaanderen geeft ook data weer van de hotelinrichtingen, maar dan enkel voor het Vlaams en Brussels Gewest. De capaciteit van de hotels wordt eveneens aangehaald en voorgesteld in het aantal slaapplekken van de gemiddelde dagcapaciteit van augustus. Zowel de hotelinrichtingen als de capaciteit in beide Gewesten zijn gestegen in 2006 ten opzichte van 2005. Het Brussels Gewest kende echter in 2006 maar een klein aantal hotelinrichtingen meer dan in 2005.

Tabel 3.2. Evolutie van het aantal hotels in het Vlaams en Brussels Gewest (2005-2006)

	2005	2006	Evolutie 2005- 2006 (in %)
Vlaams Gewest	1.055	1.131	+ 7,2
Brussels Gewest	160	162	+ 1,3

Bron: Toerisme Vlaanderen, Planning & Onderzoek o.b.v. Algemene Directie Statistiek exclusief huurlogies, Toerisme in cijfers 2006, deel 1, p. 36 [Elektronische versie] (2006b)

Tabel 3.3. Evolutie van de capaciteit (in aantal slaappleatsen) van hotels in het Vlaams en Brussels Gewest (2005-2006)

	2005	2006	Evolutie 2005-2006 (in %)
Vlaams Gewest	62.354	66.530	+ 6,7
Brussels Gewest	31.023	32.790	+ 5,7

Bron: Toerisme Vlaanderen, Planning & Onderzoek o.b.v. Algemene Directie Statistiek (exclusief huurlogies), Toerisme in cijfers 2006, deel 1, p. 36 [Elektronische versie] (2006a)

B Aankomsten en overnachtingen

Een hotel kan men niet bespreken zonder te gaan kijken naar de aankomsten en de overnachtingen. *Tabel 3.4* geeft de evolutie weer van het aantal aankomsten in hotels in België van 2002 tot en met 2006. *Tabel 3.5* geeft het aantal overnachtingen weer in dezelfde periode in hotels.

Tabel 3.4. Evolutie van het aantal aankomsten in hotels in België, opgesplitst naar Gewest (2002-2006)

	2002	2003	2004	2005	2006	Evolutie 2005-2006 (in %)
België	7.425.568	7.380.607	7.593.363	7.773.505	8.261.143	+6,3
Vlaams Gewest	3.818.398	3.732.226	3.881.239	4.021.953	4.336.514	+ 7,8
Brussels Gewest	2.302.713	2.382.493	2.377.570	2.330.792	2.412.993	+3,5
Waals Gewest	1.304.457	1.265.888	1.334.554	1.420.760	1.511.636	+6,4

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek (verhuringen zijn niet inbegrepen) Toerisme in cijfers 2006, evolutie aankomsten naar logiesvorm p. 5- 8 [Elektronische versie] (2006d)

Tabel 3.5. Evolutie van het aantal overnachtingen in hotels in België, opgesplitst naar Gewest (2002-2006)

	2002	2003	2004	2005	2006	Evolutie 2005- 2006 (in %)
België	14.500.351	14.341.486	14.404.843	14.610.340	15.371.647	+5,2
Vlaams Gewest	7.741.637	7.573.556	7.563.753	7.685.929	8.134.162	+5,8
Brussels Gewest	4.437.039	4.548.447	4.478.093	4.404.279	4.571.330	+3,8
Waals Gewest	2.321.675	2.219.483	2.362.997	2.520.132	2.666.155	+5,8

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek (verhuringen zijn niet inbegrepen) Toerisme in cijfers 2006, evolutie overnachtingen naar logiesvorm p. 5- 8 [Elektronische versie] (2006e)

Zowel de aankomsten als de overnachtingen zijn gestegen in 2006 in vergelijking met 2005. Hoewel aankomsten en overnachtingen in 2003 een daling kende, is er terug een stijging te zien vanaf 2004.

Tabel 3.6, die een kopie is van *tabel 1.1* op p. 17, geeft aan dat hotels de belangrijkste logiesvorm zijn in België naast logies voor doelgroepen, vakantieparken of campings. Sinds 2004 spreekt men niet meer van vakantiecentra en vakantiedorpen, maar van vakantieparken. Dit komt omdat er nieuwe indelingen zijn voor logies als gevolg van decretale bepalingen rond logiesaccommodaties die toepasbaar zijn in de Gewesten en Gemeenschappen (TOERISME VLAANDEREN, 2006b, p. 35 [Elektronische versie]).

Tabel 3.6. Evolutie van het aandeel overnachtingen in hotels t.o.v. van de totale overnachtingen van alle logiesvormen samen in België, opgesplitst naar Gewest (2002-2006) (in %)

	2002	2003	2004	2005	2006
België	49,93	49,52	50,55	51,48	52,33
Vlaams Gewest	44,07	43,66	44,45	45,11	45,94
Brussels Gewest	94,68	94,89	94,92	94,72	94,52
Waals Gewest	34,05	32,27	34,95	37,65	39,03

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek (verhuringen zijn niet inbegrepen) Toerisme in cijfers 2006, deel 1, p. 50- 53 en evolutie overnachtingen naar logiesvorm, p. 5- 8, verwerkte gegevens [Elektronische versie] (2006b en 2006e)

C Omzet

De omzet van hotels wordt in *tabel 3.7* bekeken als één van de subcategorieën van de horeca. Andere subcategorieën zijn overige accommodaties voor kortstondig verblijf, restaurants, drankgelegenheid en kantines en catering.

Tabel 3.7. Evolutie van de omzet van de horeca en hotels als subcategorie in België (in miljoen euro) (2004-2005)

Omschrijving	2004	2005	Δ (in %)	1 ^{ste} helft 2005	1 ^{ste} helt 2006	Δ (in %)	Gewicht van de sector in 2005 (in %)
Horeca	8.757,3	9.042,8	3,3	4.323,0	4.497,9	4,0	100,0
Hotels	1.297,2	1.339,0	3,2	641,0	684,5	6,8	14,8
Overige accommodaties voor kortstondig verblijf	310,0	325,4	5,0	158,5	165,8	4,6	3,6
Restaurants	4.355,0	4.512,0	3,6	2.148,9	2.248,3	4,6	49,9
Drankgelegenheid	1.479,8	1.494,5	1,0	716,4	710,8	-0,8	16,5
Kantines en catering	1.315,3	1.371,9	4,3	658,2	688,5	4,6	15,2

Bron: FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie, Panorama van de Belgische economie 2006, p. 397 (2006)

Uit *tabel 3.7* blijkt dat de omzet in de horecasector in 2005 ten opzichte van 2004 een stijging kende van 3,3%. In de hotelsector is in dezelfde periode de omzet ook gegroeid met 3,2%. Bijna 50% van de omzet van de horecasector werd in 2005 gerealiseerd door restaurants en slechts 14,8% door hotels.

D Tewerkstelling

Een laatste toeristische indicator die belangrijk is om te vermelden is de tewerkstelling (tabel 3.8).

Tabel 3.8. Evolutie van de tewerkstelling in de horecasector in België (2004-2005)

Omschrijving	2004	2005	Δ (in %)	1 ^{ste} helft 2005	1 ^{ste} helt 2006	Δ (in %)	Aandeel van de sector in 2005 (in %)
Horeca	151.662	151.774	0,1	151.217	157.839	4,4	100,0
Hotels	16.223	16.644	2,6	16.571	16.608	0,2	11,0
Overige accommodaties voor kortstondig verblijf	4.517	5.814	28,7	5.961	5.710	-4,2	3,8
Restaurants	60.489	62.851	3,9	64.230	64.161	-0,1	41,4
Drankgelegenheid	14.464	14.265	-1,4	14.724	14.397	-2,2	9,4
Kantines en catering	15.671	15.901	1,5	15.689	16.014	2,1	10,5

Bron: FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie, Panorama van de Belgische economie 2006, p. 403 (2006)

De tewerkstelling van hotels steeg in 2005 ten opzichte van 2004 lichtjes met 2,6%. Opnieuw zijn de restaurants de belangrijkste werkgever van de horecasector. Hotels zijn de tweede grootste werkgever met 11%.

3.3 Overheid en de hotelsector

3.3.1 Hotelwetgeving ¹

In 1963 is er een wet bekrachtigd die de juridische aangelegenheden bepaalt in verband met hotels, namelijk de wet van 19 februari 1963 houdende het statuut van hotelinrichtingen. Deze wet wordt hier niet besproken aangezien de Vlaamse Gemeenschap een decreet van 20 maart 1984 houdende het statuut van de logiesverstrekkende bedrijven heeft ingevoerd, waardoor de wet van 1963 niet van toepassing is op het Vlaamse grondgebied (bijlage 14).

Een aantal belangrijke aspecten van het decreet worden wel toegelicht. Met name: het toepassingsgebied, de vergunning en de voornaamste voorwaarden om een vergunning te bekomen.

A Het toepassingsgebied

Artikel 2 van het decreet bepaalt het toepassingsgebied om als een logiesverstrekkend bedrijf te worden gezien, met name een logiesverstrekkend bedrijf is 'iedere toeristische handelsexploitatie ongeacht haar benaming, met daartoe uitgeruste kamers logies verstrekt, ongeacht de duur van de verhuring met een minimumverhuring van één nacht'.

---

¹ Bron van 3.3.1: Hotelwetgeving: TOERISME VLAANDEREN, 2007, p. 1- 23 [Elektronische versie]

B Vergunning

De vergunning wordt verleend door Toerisme Vlaanderen. Ze kunnen echter ook de vergunning weigeren, schorsen of intrekken. Wanneer deze laatste gevallen zich voordoen kan de vergunninghouder of vergunningaanvrager beroep aantekenen bij de Vlaamse regering (artikel 4).

C Voorwaarden voor een vergunning

Artikel 3 stelt dat logiesverstreckende bedrijven over een vergunning moeten beschikken wanneer dit bedrijf over ten minste vier kamers of accommodaties beschikken die kunnen worden gebruikt voor ten minste tien personen.

Daarnaast vermeldt de Vlaamse regering in artikel 5 nog andere bepalingen, zoals:

- de openings- en exploitatievoorwaarden;
- model van het herkenningsteken;
- verplichtingen in verband met het bekendmaken van de prijzen en kenmerken eigen aan het logiesverstreckend bedrijf;
- de classificatienormen waaraan voldaan moeten worden;
- de specifieke normen inzake brandveiligheid;
- voorwaarden voor het toekennen of weigeren van premies voor het moderniseren of bouwen van logiesverstreckende bedrijven;
- het jaarlijks bedrag dat wordt geheven tot dekking van de kosten van Toerisme Vlaanderen die volgen uit de toepassing van het decreet.

In het besluit van 29 juli 1987 van de Vlaamse regering tot vaststelling van de voor logiesverstreckende bedrijven geldende exploitatievoorwaarden en tot regeling van de toekenning van de voor die exploitatie vereiste vergunningen worden een aantal bepalingen uitgebreid gespecificeerd. Dit zijn:

- de exploitatievoorwaarden en classificatienormen;
- de toekenning, weigering en tijdelijke of definitieve intrekking van de vergunning;
- het herkenningsteken, informatieplicht en jaarlijkse financiële bijdrage.

In bijlage 15 is dit besluit volledig opgenomen.

Daarnaast is er nog een korter besluit dat ingaat op de brandveiligheid (bijlage 16). De volledige naam luidt als volgt: Het besluit van 27 januari 1988 van de Vlaamse executieve tot vaststelling van de specifieke brandveiligheidsnormen waaraan de logiesverstrekkende bedrijven moeten voldoen. Ter volledigheid worden ook de algemene bepalingen inzake brandveiligheid en de modellen voor de brandveiligheidattesten opgenomen in bijlage 17, 18 en 19.

3.3.2 Hotelclassificatie

Er bestaat geen uniform systeem dat de hele wereld gebruikt om hotels te classificeren. Daarom wordt enkel het systeem toegelicht dat van toepassing is op België.

Beneluxnormen classificeren hotels op basis van kwaliteits- en comfortniveau. In 1988 werden de eerste Beneluxnormen opgesteld, maar omwille van de veranderingen in zowel behoeften en wensen van het cliënteel van hotels als nieuwe technologische ontwikkelingen, bepaalde het Comité van Ministers van de Benelux nieuwe normen op 12 november 1996. Deze werden bij besluit van 4 mei 1999 door de Vlaamse regering goedgekeurd om in te voeren en kregen kracht vanaf 1 januari 2000 (bijlage 20).

Hotels worden volgens de Benelux- hotelclassificatie ingedeeld in vijf categorieën: H1, H2, H3, H4 en H5. De categorie H1 is de laagste klasse, hotels die behoren tot H5 reflecteren de hoogste klasse. De "O"- categorie, waar eenvoudige overnachtinggelegenheden worden ondergebracht die geen ster hebben verdiend, wordt niet erkend door het classificatiesysteem van de Benelux, maar moet toch worden vermeld om een volledig beeld te scheppen (GROEP FJK, s.d., p. 1 [Elektronische versie]).

Kwalitatieve criteria zoals hygiëne, staat van onderhoud en uitstraling van het hotel zijn voor de nieuwe Beneluxnormen van uiterst groot belang. Dit in tegenstelling tot de oude normen waar kwaliteit niet werd opgenomen, maar enkel werd gekeken naar infrastructurele eisen (GROEP FJK, s.d., p. 1 [Elektronische versie]).

Er wordt van twee aspecten uitgegaan om te kijken of een hotel aan een bepaalde norm voldoet, namelijk:

- het functionele karakter van de norm. Dit wil zeggen dat bijvoorbeeld meubilair ook functioneel moet zijn. Een tafel moet kunnen worden gebruikt om aan te zitten en bepaalde materiële zaken op te leggen. Hier mag geen televisietoestel worden op geplaatst zodat de doelstelling niet meer kan worden vervuld.
- maatschappelijke aanvaarde betekenis van de voorziening.

(GROEP FJK, s.d., p. 12 [Elektronische versie])

Toerisme Vlaanderen is bevoegd voor de uitvoering van bovenstaande Beneluxnormen. Zij geeft een vergunning en controleert op basis van kwaliteitsnormen, hygiëne, staat van onderhoud en uitstraling. De volgende classificaties kunnen gegeven worden door Toerisme Vlaanderen (LOGIESGIDS LIMBURG 2007, p. 21 & p. 79):

Categorie 0

= Zeer eenvoudige overnachtingsgelegenheid. Toerisme Vlaanderen levert voor deze logiesverstreckende bedrijven zonder sterrenclassificatie een vergunning af. Aan alle (brand)veiligheidsnormen wordt voldaan. Er worden matige eisen gesteld aan het comfort en per 10 kamers is er minstens 1 badkamer. Gasten zijn 's nachts toegelaten.

Categorie *

= Eenvoudig hotel dat goed onderhouden en hygiënisch is. In alle kamers is er een wastafel met koud en warm water aanwezig, maar een douche en/of bad en toilet zijn gemeenschappelijk. Er is de mogelijkheid tot het verkrijgen van een ontbijt.

Categorie **

= Standaard hotel waar een aantal kamers sanitair op de kamer hebben. In het hotel is er een receptie enkel met het doel om hotelgasten te ontvangen.

Categorie ***

= Middenklassehotel. Een receptie met balie bevindt zich in het hotel. In elke kamer is er privaat sanitair (bad/ douche en toilet), een (dienstdoende) schrijftafel, een private telefoon, radio, informatiemap en individuele bedverlichting.

Categorie ****

= Eersteklashotel dat 24u/24u toegankelijk is. Alle kamers hebben een tafel en schrijftafel incl. verlichting, individuele slaappleaatsverlichting, kleurentelevisie, een hotelbar, vestiaire en safeservice. Er is de mogelijkheid tot ontbijtservice op de kamers, roomservice en het verkrijgen van kranten. Een wasserijservice is aanwezig.

Categorie *****

= Luxehotel met de hoogste eisen betreffende inrichting, comfort en dienstverlening. Op de kamers is er airconditioning, een minibar, individuele safes en 24u/24u service. In het restaurant kan men à-la-carte eten en er is een giftshop, parkeer- en bagageservice en men kan er een reis- en theater reserveren.

A Evolutie van de hotelclassificatie in de Benelux

Het Benelux hotelclassificatiesysteem dat sinds 2000 werd goedgekeurd, is niet meer actueel. Nederland volgt sinds 1 januari 2004 de Beneluxnormen niet meer. Luxemburg heeft ook nooit gezorgd voor een verplichting ervan.

Vlaanderen is momenteel aan het werken aan een nieuw decreet om de hotelclassificatie te wijzigen en te laten voldoen aan de eisen (bijvoorbeeld comfort) van de hedendaagse samenleving.

Nieuw in het decreet is dat logiesverstreckende bedrijven een vergunning moeten vragen en/of zich aanmelden wanneer ze meer dan 2 kamers hebben of wanneer ze voor minstens 8 personen slaapgelegenheden bieden (FED. HO.RE.CA. VLAANDEREN, 2008, www.fedhorecavlaanderen.be). Het decreet is een koepeldecreet dat niet alleen geldt voor hotels en campings, maar ook voor vakantie-logies, gastenkamers en vakantiewoningen, waaronder de commerciële appartementenverhuur aan de Kust. Het voorontwerp, dat op 19 juli 2007 werd goedgekeurd door de Vlaamse regering, ligt bij de Sociaal Economische Raad van Vlaanderen (SERV). Daarna gaat het naar de Raad van State. Zowel SERV en de Raad van State zullen advies geven over het voorontwerp. In dit nieuwe decreet staat de bescherming van de consument centraal. Zo kunnen logies enerzijds een boete krijgen of anderzijds onmiddellijk worden verzegeld wanneer ze in overtreding zijn met de voorwaarden van de aanmelding of vergunning of wanneer ze

worden uitgebaat zonder vergunning of aanmelding (G. BOURGEOIS, 2008, p. 41 [Elektronische versie]). Daarnaast wordt er meer nadruk gelegd op kwaliteit in plaats van kwantiteit, wat nu nog te sterk aanwezig is in de huidige sterrenclassificatie voor hotels en campings. Verder is het belangrijk dat er waarheidsgetrouwe informatie wordt gegeven aan de klanten over logies. Uitbaters die opzettelijk dit niet doen, kunnen gestraft worden (J. SPEYBROUCK, 2007, p. 112).

Door dit nieuwe decreet gaat de definitie van een hotel, die we hadden opgesteld op p. 39, ook wijzigen. Een hotel kan na de goedkeuring van het decreet worden gedefinieerd als:

Een hotel wordt commercieel geëxploiteerd om mensen een overnachting aan te bieden voor minstens één nacht. De exploitanten hebben de mogelijkheid om drank en voeding ter beschikking te stellen van hun klanten, apart of in de vorm van een pakket. Een vergunning is nodig vanaf twee kamers. De Vlaamse regering bepaalt de indeling in categorieën, maar Toerisme Vlaanderen brengt de hotels onder in deze categorieën.

Nederland houdt zich ook niet langer vast aan de Beneluxnormen, maar ze hebben een eigen classificatiesysteem opgesteld, namelijk de Nederlandse Hotelclassificatie (BEDRIJFSCHAP HORECA EN CATERING, s.d., www.hotelsterren.nl).

Het Hotelclassificatiebesluit 2003 werd opgesteld door het bedrijf Horeca en Catering na het unanieme advies van de commissie Hotelclassificatie en bepaalt de normen die Nederlandse hotels moeten halen om in één van de vijf categorieën ondergebracht te worden (VLARA, s.d., www.vlara.be). Sinds 1 juli 2003 is de nieuwe classificatie formeel van kracht geworden door middel van een verordening. In de praktijk is echter 1 januari 2004 de echte datum van de invoering van het nieuwe systeem (KONINKLIJKE HORECA NEDERLAND, 2003, p. 9 [Elektronische versie]).

Voor de Franse Gemeenschap is het decreet van het Waals Gewest van 18 maart 2003 betreffende de toeristische logiesverstrekken inrichtingen van toepassing. Het besluit van de Waalse regering van 9 december 2004 voert dit decreet uit en is gewijzigd door een besluit van 13 juli 2006 (J. SPEYBROUCK, 2007, p. 105). De regering stelt de indeling van hotels in categorieën voor. Ze houden daarmee onder andere rekening met de veiligheid, het onderhoud en netheid van de hotels. Het Commissariaat Generaal voor

Toerisme (Commissariat Général au Tourisme) staat in voor de bepaling van de categorieën voor elk hotel en voor de toekenning van de vergunningen (WALLEX, 2003, art.33).

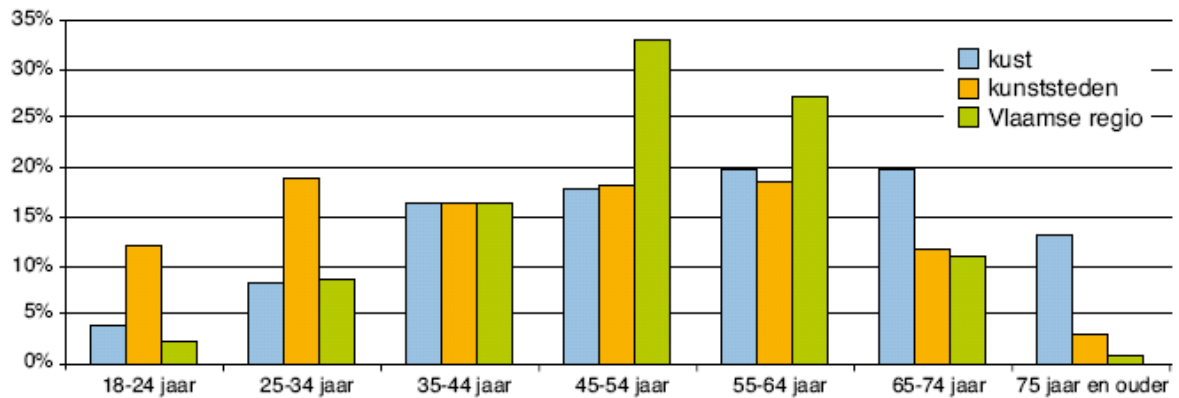
De Duitstalige Gemeenschap heeft een decreet van 9 mei 1994 over de logiesverstrekkende inrichtingen en hotelinrichtingen opgesteld. Voor de sterrenclassificatie is het besluit van 13 mei betreffende de hotelvergunningen en de classificatie van de hotelinrichtingen belangrijk (J. SPEYBROUCK, 2007, p. 106).

3.4 De relatie van senioren met de hotelsector

3.4.1 Senioren als verblijfstoerist en de Vlaamse macroproducten

Er zijn drie macroproducten in Vlaanderen, namelijk de Kust, de kunststeden en de Vlaamse regio's. Er zijn zes kunststeden in Vlaanderen: Antwerpen, Brugge, Brussel, Gent, Leuven en Mechelen. De Vlaamse regio's bevatten alle regio's die een groen, natuurlijk en een gezinsvriendelijk karakter tonen. De senioren zijn niet alleen Belgen of Vlamingen, maar ze zijn van alle nationaliteiten. De Kust is zeer geliefd bij senioren. De gemiddelde leeftijd van de hotelgast is daar 56 jaar. Naarmate de mensen ouder worden, blijft deze bestemming populair. De Vlaamse regio is voor de leeftijdscategorie 55- 64 jaar erg in trek. Op een oudere leeftijd wordt dat veel minder. Nog een kleine 3% van de verblijfstoerist in de Vlaamse regio is 75 jaar en ouder (*figuur 3.1* en TOERISME VLAANDEREN, 2006a, p. 45 [Elektronische versie]).

Figuur 3.1. Leeftijd van de recreatieve verblijfstoerist in Vlaanderen (2005)

Bron: Toerisme Vlaanderen, *De Vlaanderen vakantieganger anno 2005*, p. 45 [Elektronische versie] (2006a)

3.4.2 Behoeften van senioren in hotels

In de probleemstelling hebben we reeds vermeld dat senioren andere behoeften hebben dan jongere toeristen en dat ze daarom een verschillend marktsegment vertegenwoordigen.

De hotelfaciliteiten die de oudere populatie belangrijker vinden dan de jongere reizigers zijn:

- extra dekens;
- extra ondersteuning in de badkamer door stangen;
- leesbare informatie en menu's (groot genoeg);
- leesbare en zichtbare tekens in publieke gebieden, hallen en restaurants;
- nachtlampen in de badkamer;
- kleine hoeveelheden van eten;
- 24 uur op 24 beveiligingsvideo.

(A. FLEISCHER, & A. PIZAM, 2000, p. 111 [Elektronische versie]).

Deel 2: Gevalstudie

HOOFDSTUK 4: ONDERZOEKSMETHODOLOGIE

4.1 Inleiding

In dit deel wordt er een antwoord gezocht op de deelvragen van de centrale onderzoeksvraag die gesteld is in punt 1.4 van deel 1 op p. 19. Ter vereenvoudiging worden de deelvragen herhaald.

Deelvragen:

- 1) Op welke manier verloopt de boeking van een hotel?
- 2) Welke hotelcategorie wordt er genomen?
- 3) Welke hotelformule wordt er gekozen?
- 4) Welke keuze wordt er gemaakt in verband met transport?
- 5) Wie vergezelt Limburgse senioren op hotel?
- 6) In welke periode valt het hotelverblijf?
- 7) Welk soort toerisme wordt geprefereerd?
- 8) Waarom kiezen Limburgse senioren voor een hotel?
- 9) Welke faciliteiten vinden ze belangrijk als ze op hotel verblijven?
- 10) Welke activiteiten vinden ze belangrijk op vakantie?
- 11) Aan welke zaken wordt er geld besteed?
- 12) Hoe zien de persoonlijke en sociaal- economische identiteitsgegevens eruit?
- 13) Indien Limburgse senioren kiezen voor een kort verblijf, wanneer valt dit?

De aanpak van het onderzoek is in punt 1.6 van deel 1 op p. 21 besproken en zal hier niet worden herhaald. We zullen nog wel vermelden welke variabelen onderzocht moeten worden, wie de onderzoekseenheden zijn en welke steekproef wordt gebruikt.

Wanneer het type van steekproef is vastgesteld, worden de respondenten die ondervraagd worden, bepaald. De opbouw van de vragenlijst is eveneens een onderdeel van dit hoofdstuk. Uiteindelijk wordt nog het aantal enquêtes berekend.

4.2 Keuze van de variabelen

Om een antwoord te geven op de verschillende deelvragen (zie supra), hebben we een aantal variabelen geïdentificeerd die ons daarbij gaan helpen. Variabelen kunnen objectief of subjectief zijn. Objectieve variabelen zijn rechtstreeks en objectief waarneembaar, met andere woorden is hier geen mogelijkheid dat het antwoord anders kan worden geïnterpreteerd. Subjectieve variabelen kunnen niet direct worden vastgesteld, maar moeten worden gemeten door middel van waarneembare uitingen van de senioren (J. BROEKMANS, 2005- 2006, p. 10). We gaan de volgende variabelen onderzoeken.

Objectieve variabelen

- 1) Boekingsgedrag: manier waarop Limburgse senioren hun hotel boeken.
- 2) Hotelclassificatie: de indeling van hotels volgens de Beneluxnormen (H1 tot en met H5), plus categorie O.
- 3) Hotelformule: het aantal maaltijden aangeboden op bepaalde tijdstippen.
- 4) Transport: de keuze van een transportmiddel om naar de bestemming te reizen.
- 5) Reispartner: de persoon die meegaat op reis.
- 6) Periode: de maanden mei tot en met oktober 2007.
- 7) Soort toerisme: verblijfs-, doorgangs-, - of rondreistoerisme.
- 8) Sociaal- economische identiteitsgegevens van de Limburgse senioren: opleiding, beroepsstatuut, burgerlijke staat, gezinssituatie, netto-inkomen en geslacht.

Subjectieve variabelen

- 1) Reisgedrag van de Limburgse senioren: manier waarop Limburgse senioren zich gedragen op reis.
- 2) Belang van hotel en faciliteiten.
- 3) Voorkeur van periode voor een kort verblijf: de voorkeur om tijdens de week of het weekend 1 tot en met 3 overnachtingen te verblijven op hotel.

4.3 Omschrijving van de onderzoekseenheden

De personen die in dit onderzoek worden bevraagd, zijn de Limburgse senioren. Op 1 januari 2007 telde deze bevolkingsgroep 227.882 personen (ECODATA, 2007a, www.ecodata.mineco.fgov.be). Zij moeten minstens één maal in een hotel verbleven hebben tussen mei en oktober 2007. Dit is een periode van zes maanden waar mei en juni gezien worden als het voorseizoen, juli en augustus het hoogseizoen en september en oktober het naseizoen.

Bovendien moet het motief om op hotel te gaan ontspanning zijn. Ontspanning werd in *tabel 1.2* van deel 1 op p. 18 al als belangrijkste motief aangehaald om op vakantie te gaan. In 2006 was dit aandeel overnachtingen met ontspanning ten opzichte van alle motieven samen namelijk 76,98% voor België en 81,82% voor Vlaanderen. Andere motieven zijn: conferentie, congres, seminarie en andere beroepsdoeleinden. Een juiste populatiegrootte is niet mogelijk om op te stellen, omdat het aantal Limburgse senioren die op hotel gaan onbekend is.

4.4 Keuze van de steekproef

In bijlage 21 kunt u de beslissingsboom vinden om tot een gepaste steekproef te komen. De beslissingen die werden genomen, worden hieronder besproken.

De eerste vraag die wordt gesteld is of er representativiteit is gewenst. Dit is uiteraard een belangrijke doelstelling omdat het de bedoeling is om de resultaten van de steekproef te veralgemenen naar de populatie. We moeten dus kiezen voor een niet - toevalssteekproef, wat wil zeggen dat de waarschijnlijkheid van de opname van de onderzoekseenheden in de steekproef niet gelijk is, met andere woorden: de onderzoekseenheden hebben niet allen dezelfde kans om gekozen te worden als respondent in de steekproef (J. BROEKMANS, 2005- 2006, p. 35).

Direct contact is niet noodzakelijk voor de bevraging van de respondenten. Omdat Limburg als geografisch gebied wordt gekozen, is de spreiding toch wel aanzienlijk groot.

De volgende beslissing heeft te maken met het doel van de studie, wat voor dit onderzoek veralgemening is.

In punt 4.3 is al vermeld dat er geen volledige lijst is van individuele onderzoekseenheden. Wel kunnen er lijsten worden opgevraagd bij verschillende organisaties, bijvoorbeeld bij touroperators. Deze zullen een lijst van hun klanten echter niet altijd ter beschikking stellen. Men moet eveneens oppassen dat onderzoekseenheden niet dubbel worden geteld.

Er kunnen wel verschillende clusters worden opgesteld, maar de bevraging van alle onderzoekseenheden leidt tot een te grote steekproef. De uiteindelijke steekproef is een meertrapssteekproef.

Omdat de kosten voor het onderzoek redelijk klein zijn en het onderzoek snel genoeg gaat via enquêtes, blijven we bij de keuze van een meertrapssteekproef.

4.5 Keuze van de proefpersonen of respondenten

Een eerste stap bij de meertrapssteekproef is het bepalen van enkele clusters. De clusters voor dit onderzoek zijn de ondernemingen die reizen organiseren. Binnen deze cluster werden een aantal subgroepen geselecteerd, namelijk als eerste 'De Zigeuner', een autocar maatschappij die pakketreizen aanbiedt aan hun reizigers. Daarnaast hebben we gekozen voor OKRA LIMBURG, een trefpunt voor 55-plussers. Als laatste viel de keuze op de Seniorenuniversiteit die elke maandag plaatsvindt in de gebouwen van de UHasselt. Deze organisatie biedt reizen en daguitstappen aan de leden aan. Binnen de verschillende subgroepen werden at random individuele onderzoekseenheden geselecteerd.

4.6 Opbouw van de enquête

De vragen zijn gebaseerd op wetenschappelijke boeken. Zo werden er ideeën opgedaan door het lezen van '*Rimpelloze overgang? Sociaal economisch profiel van de 55-64 jarigen!*' (F. CARNOY, et al., 1988), *Panorama op toerisme: handboek toerisme management in een internationaal perspectief* (P. DE GROOTTE, 1999) en *De Vlaanderen- vakantieganger anno 2005* (TOERISME VLAANDEREN, 2006a, [Elektronische versie]).

Bovendien wordt de vragenlijst voorafgegaan met een inleidende brief en afgesloten met een dankwoord. De vragen zijn zo opgesteld dat ze duidelijk, eenvoudig en goed te begrijpen zijn voor de betreffende leeftijdscategorie. De inleidende brief vindt u in bijlage 22 en de enquête in bijlage 23 van dit deel.

De enquête wordt ingedeeld in vier delen, ook wel secties genoemd. Elke sectie groepeert een aantal vragen tot een samenhangend geheel. Een eerste sectie gaat over het hotelverblijf en enkele aspecten die daar bij samenhangen. Hier worden voornamelijk gesloten vragen gebruikt. Enkel de eerste twee vragen zijn open vragen, omdat het hotelverblijf afhangt van de locatie waar men verblijft. De veronderstelling wordt gemaakt dat een vakantie naar bijvoorbeeld Zuid-Afrika vaker georganiseerd zal worden door een touroperator dan dat deze reis individueel wordt gepland. Of men zal vaker naar Nederland reizen met de auto of met de autocar dan met het vliegtuig. Vandaar dat bij de verwerking van de gegevens telkens rekening zal worden gehouden met de bestemming van de Limburgse senioren.

De gesloten vragen kan men onderverdelen in verschillende schalen die eveneens het meetniveau van de vragen weerspiegelt. Er zijn twee soorten van schalen, met name de beoordelingsschalen en de rangordeningschalen. De rangordeningschalen worden voor de vragenlijst niet gebruikt. Verder zijn er vier verschillende meetniveaus, namelijk nominaal, ordinaal, interval en rationiveau. De algemene regel hierbij is: 'hoe hoger het meetniveau van de vraagvorm, hoe meer informatie de vraagvorm geeft en hoe meer mogelijkheden tot statistische verwerking'. Het is dus beter om een vraag op te stellen op rationiveau dan op intervalniveau. Dit is praktisch echter niet altijd haalbaar (J. BROEKMANS, 2005- 2006, p. 17- 21).

Vraag 3, 5, 6 en 7 zijn meerkeuzevragen met keuze van meerdere antwoorden uit gegeven mogelijkheden met antwoordmogelijkheden "andere". Deze gedwongen meerkeuzevragen worden gemeten op nominaal niveau. Bij vraag 4, 8, 9 en 10 kunnen de respondenten enkel één antwoordmogelijkheid aanduiden. Dit is eveneens een gedwongen keuzevraag. De laatste twee vragen van deze sectie, 11 en 12, zijn voorbeelden van een semantische differentiaal, een vraagvorm op quasi interval niveau. Hierbij moet de houding tussen twee bipolaire adjectieven worden aangeduid (J. BROEKMANS, 2005- 2006, p. 20).

De tweede sectie behelst algemene vragen over de vakantie van senioren. Hier zijn de vragen uitsluitend gesloten. Vraag 13 en 14 zijn opnieuw meerkeuzevragen met slechts één antwoordmogelijkheid. De vraagvorm van vraag 15 en 16 is een semantische differentiaal, waarbij men een antwoord moet geven door middel van een vijf puntenschaal.

In de derde sectie gaat men kijken naar economische en persoonlijke identiteitsgegevens. Open en gesloten vragen worden beide toegepast. Voor het eerst worden er contrastvragen gesteld, waarbij men ja of neen moet antwoorden. Dit zijn vragen die op nominaal niveau worden gemeten. Een belangrijke opmerking moet worden gemaakt bij vraag 29. Omdat vragen over inkomens worden gezien als bedreigende vragen wordt hier de anonimiteit van de respondent benadrukt.

De enquête wordt afgesloten met vragen over wensen en behoeften in verband met hotels en toerisme. De eerste en laatste vraag in deze sectie zijn open vragen. De andere zijn gesloten. De laatste vraag, 37, is zeer belangrijk. Zo kan de respondent zijn laatste bedenkingen of opmerkingen meedelen.

4.7 Bepalen van het aantal enquêtes

Vooraleer de eigenlijke enquêtes uit te delen, hebben we ervoor gekozen om eerst 20 Limburgse senioren een proefenquête te laten invullen. Deze werden afgenomen bij de reizigers van 'De Zigeuner'. De resultaten en de opmerkingen daarvan werden geanalyseerd en de vragen of antwoordmogelijkheden werden aangepast zodat ze voor de respondenten duidelijk en begrijpbaar zijn.

Telkens werden er 65 enquêtes voor het eigenlijke onderzoek uitgedeeld aan de senioren. Dit aantal werd berekend door een formule om de steekproefomvang te berekenen. Deze is als volgt:

$$n = [(Z \alpha/2)^2 p(1-p)] / E^2$$

n= steekproefomvang

Z= standaardnormaal verdeelde stochastische variabele

p= populatiefractie

E= de gewenste foutenmarge

(D.R. ANDERSON, D.J. SWEENEY, & T.A. WLLIAMS, 1997/2003, p. 218)

De tabel om de waarde van $Z \alpha/2$ te bepalen, kan u in bijlage 24 vinden. Hier werd gekozen om deze waarde vast te stellen op 1,96 waar een betrouwbaarheidsniveau van 95% wordt gehaald. De waarde van de populatiefractie werd vastgesteld op 0,50 (zie info 1 van bijlage 24). Voor de gewenste foutenmarge, E, wordt vaak een waarde van 0,10 of minder gebruikt. De keuze viel dan ook op 0,10. De uitkomst van de formule geeft een steekproefomvang van 96,04 enquêtes. Om dit aantal te bekomen, hebben we rekening moeten houden met enerzijds een non-respons en anderzijds de mogelijkheid dat een aantal enquêtes ongeldig kunnen zijn. Omdat de enquêtes persoonlijk of via een organisatie werden verspreid, konden we verwachten dat we een lage non-respons zouden hebben. Daarnaast dachten we dat, omwille van de gekozen bevolkingsgroep, niet al de enquêtes volledig en correct zouden worden ingevuld. Door deze twee onzekerheden in de steekproefomvang te calculeren, hebben we gekozen om een veiligheidsmarge van 50% in te bouwen, waardoor er uiteindelijk 192,08 of 193 enquêtes verspreid moeten worden. Wanneer dit verdeeld wordt over de drie organisaties (De Zigeuner, de Seniorenuniversiteit en OKRA Limburg), kwamen we voor elke organisatie op een aantal van 64,03. We hebben dit afgerond tot 65.

HOOFDSTUK 5: RESULTATEN

5.1 Inleiding

Voordat de resultaten van de enquêtes kunnen besproken worden, wordt eerst het aantal enquêtes vermeld die men daadwerkelijk hiervoor kan gebruiken. Verder wordt de manier bepaald waarop de resultaten kunnen worden weergegeven. Daarna wordt er een antwoord gegeven op de deelvragen die gesteld zijn op p. 19 en herhaald op p. 56. Voor elke variabele die op p. 57 is opgesomd en toegelicht, worden de resultaten besproken die blijken uit de antwoorden van de enquêtes. Wanneer we spreken van een vakantie, wordt enkel een vakantie met een verblijf op hotel bedoeld. Andere vakantie zonder logies op hotel, wordt niet beoogd met dit woord. Uiteindelijk staan we even stil bij georganiseerde reizen.

5.2 Gegevens klaarmaken voor verwerking

5.2.1 Aantal bruikbare enquêtes

Vakantiebeurzen, die van 3 tot en met 6 december 2007 werden gehouden in Rekem (Lanaken), Peer, Kortesseem (Hasselt) en Stevoort (Hasselt), worden georganiseerd door OKRA LIMBURG met als doel om de leden van de beweging te informeren over de verschillende reizen en om hen de kans te geven om hun reis te boeken. Tijdens deze dagen hebben de aanwezige 55-plussers 54 enquêtes ingevuld, waarvan 19 bruikbaar. De overige 35 waren niet volledig ingevuld en zijn dus onbruikbaar voor de verwerking van de gegevens. Twaalf enquêtes waren hier niet ingevuld.

De reizigers van 'De Zigeuner', die van 27 oktober tot en met 10 november werden bevraagd op de bus tijdens de terugkeer van hun reizen, zorgden voor de hoogste respons. Ze hadden namelijk 61 enquêtes ingevuld, waarvan 42 goed waren voor de gegevensverwerking. Hier zijn vaak verschillende respondenten naar eenzelfde bestemming gereisd en men moet hier bij de verwerking rekening mee houden. De non respons bedroeg enkel vier.

Op 5 november 2007 hebben we leden van Seniorenuniversiteit gevraagd om de enquête in te vullen. Deze respondenten hebben eveneens gezorgd voor een goede respons. Van hen hebben we 57 ingevulde enquêtes terug gekregen, waarvan we er 40 konden gebruiken. Hier zijn acht enquêtes onbeantwoord gebleven.

Er werd gekozen om de respondenten die de enquête niet volledig hebben ingevuld te laten vallen. Omdat de steekproef nog groot genoeg is na het weglaten van deze respondenten en omdat zij heel vaak verscheidende vragen onbeantwoord lieten, is deze keuze verantwoord. Daarnaast zijn er nog respondenten die antwoorden gaven die geen betrekking hadden op ons onderzoek. Zo waren er vaak senioren die bij vraag 8 over de periode van het hotelverblijf schreven dat ze buiten de maanden mei tot en met oktober 2007 op hotel waren verbleven, bijvoorbeeld in januari. Deze gegevens zijn onbruikbaar voor het onderzoek en we hebben enkel de betreffende bestemmingen weggelaten. De andere antwoorden van de respondenten telden wel mee voor de andere vragen. Eveneens waren er problemen bij vraag 32. Deze is een open vraag die de reden van de keuze voor een hotel en niet voor een ander logiesverstrekking bedrijf onderzoekt. Een aantal senioren lieten deze vraag onbeantwoord en wij lieten hen buiten beschouwing voor deze vraag, maar niet voor de andere vragen. Verder werd er ook rekening gehouden met dubbelzinnige antwoorden en inconsistenties, zoals logische tegenspraken. Zo was er een persoon die antwoordde dat hij geen hotel koos vooraleer hij vertrok, maar in de volgende vraag duidde hij aan dat zijn hotel, transport, activiteiten en excursies wel gepland waren voor het vertrek. Bovendien schreef hij er nog duidelijk bij dat het ging over een geplande reis. In feite was zijn hotel dus wel geboekt door een bepaalde reisorganisatie.

We komen dus op een aantal van 101 bruikbare enquêtes, net boven de grens van het vooropgestelde aantal van 96,04.

5.2.2 Aanpak bespreking enquêtes

Niet al de antwoorden van de enquête worden verwerkt in het volgend hoofdstuk. Dit heeft twee redenen. Enerzijds is de vraagstelling van 11 en 12 foutief opgesteld en anderzijds is er gekozen om de informatie komende van de enquête te beperken tot de kritische en belangrijke punten. Vraag 11 en 12, zijn vragen over de omgeving van een hotel waar de 55-plussers een antwoord moeten geven op een vijfpuntenschaal. Wanneer echter de respondenten naar meerdere bestemmingen zijn gereisd en dus in verschillende hotels verbleven zijn, is hun antwoord telkens anders voor elke bestemming. Deze vragen moesten worden opgesteld zoals vraag 1 tot en met 10 en vraag 14. Omdat we deze antwoorden niet kunnen gebruiken, vallen ook twee andere vragen weg, namelijk vraag 18 en 19. Deze waren immers bedoeld om samen, met vraag 11 en 12, besproken te worden. Bij vraag 34 stelde zich hetzelfde probleem en ook de antwoorden op deze vraag worden niet verder behandeld.

Anderzijds behoren vraag 35 en 36 niet tot de belangrijkste en kritische punten om de centrale onderzoeksvraag te beantwoorden en we laten deze dan ook buiten beschouwing voor de verdere bespreking van de enquêtes.

5.3 Bespreking van de resultaten

5.3.1 Bespreking resultaten in functie van bestemmingen

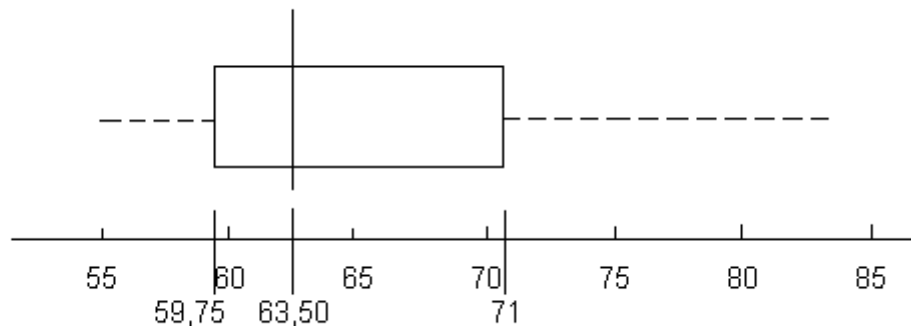
De volgende variabelen, namelijk boekingsgedrag, hotelclassificatie, hotelformule, transport, reisgezelschap, periode en soort toerisme, worden behandeld aan de hand van een indeling in landen. Hierbij wordt er geen rekening gehouden met reizen die georganiseerd zijn door organisaties. De reden hiervoor is omdat, omwille van de gekozen steekproef steeds dezelfde pakketten, aangeboden door de organisatoren, naar voren komen. Deze zijn immers voor al de betreffende senioren hetzelfde. Wanneer we deze landen wel zouden opnemen, krijgen we een vertekening van de resultaten.

Eerst gaan we een verkennend gegevensonderzoek doen, dit is met eenvoudige tekeningen gegevens samenvatten (D.R. ANDERSON, D.J. SWEENEY, & T.A. WILLIAMS, 1997/2003, p. 29). Dit wordt gedaan aan de hand van een boxplot. Het doel is om te kijken naar de samenstelling van de respondenten naar leeftijd.

A Boxplot

Om de boxplot op te stellen, moeten we gebruik maken van vijf getallen. Men moet zoeken naar de kleinste waarde, het eerste kwartiel, de mediaan, het derde kwartiel en de grootste waarde (D.R. ANDERSON, D.J. SWEENEY, & T.A. WILLIAMS, 1997/2003, p. 61). Deze zijn in bijlage 25 berekend door het programma SPSS 14.0 en voorgesteld door *figuur 5.1*.

Figuur 5.1. De boxplot van de leeftijd van de respondenten (geen georganiseerde groepsreis) (2007) (N=58)

Bron: eigen verwerking

De mediaan is de waarde in het midden en bedraagt hier 63,50. Dit wil zeggen dat er evenveel respondenten zijn die ouder en jonger zijn dan 63,5 jaar. Het eerste en tweede kwartiel bedragen respectievelijke 59,75 en 71. De betekenis hiervan is dat 25 procent van de respondenten jonger zijn dan 59,75 en 25 procent ouder dan 71 jaar.

De interkwartielafstand is belangrijk om de boxplot te kunnen tekenen, dit is de afstand tussen het eerste en derde kwartiel. De grenzen wordt bepaald als volgt: $1,5 * \text{de interkwartielafstand}$ onder het eerste kwartiel en $1,5 * \text{de interkwartielafstand}$ boven het derde kwartiel. Voor deze boxplot geeft dit:

- Interkwartielafstand: $71 - 59,75 = 11,25$
- Ondergrens: $59,75 - (1,5 * 11,25) = 42,88$
- Bovengrens: $71 + (1,5 * 11,25) = 87,88$

De kleinste en de grootste waarde van de steekproef binnen de bovenstaande grenzen, zijn respectievelijk 55 en 83. Tot deze waarden komen de stippellijnen in de boxplot. De rechthoek toont aan de 50% van de respondenten zich bevinden tussen de leeftijd van 59,75 en 71 jaar.

B Bestemmingen

Er is data beschikbaar van 16 verschillende bestemmingen, die gemaakt zijn door 58 respondenten. Sommige respondenten zijn dus naar dezelfde locatie gereisd. We zullen daarom telkens de frequentie, dit is het aantal respondenten voor die bepaalde bestemming, vermelden in elk van de volgende grafieken onder ieder land. Bovendien zijn er een aantal plaatsen waar maar één respondent op hotel is verbleven. In bijlage 26 zijn deze bestemmingen opgenomen, samen met de absolute cijfers voor elke bestemming, voor de verschillende variabelen. In de onderstaande grafieken worden telkens de relatieve cijfers weergegeven. Opmerkelijk is dat van de acht respondenten die in België hebben gelogeed, vier ervan in Blankenberge zijn verbleven.

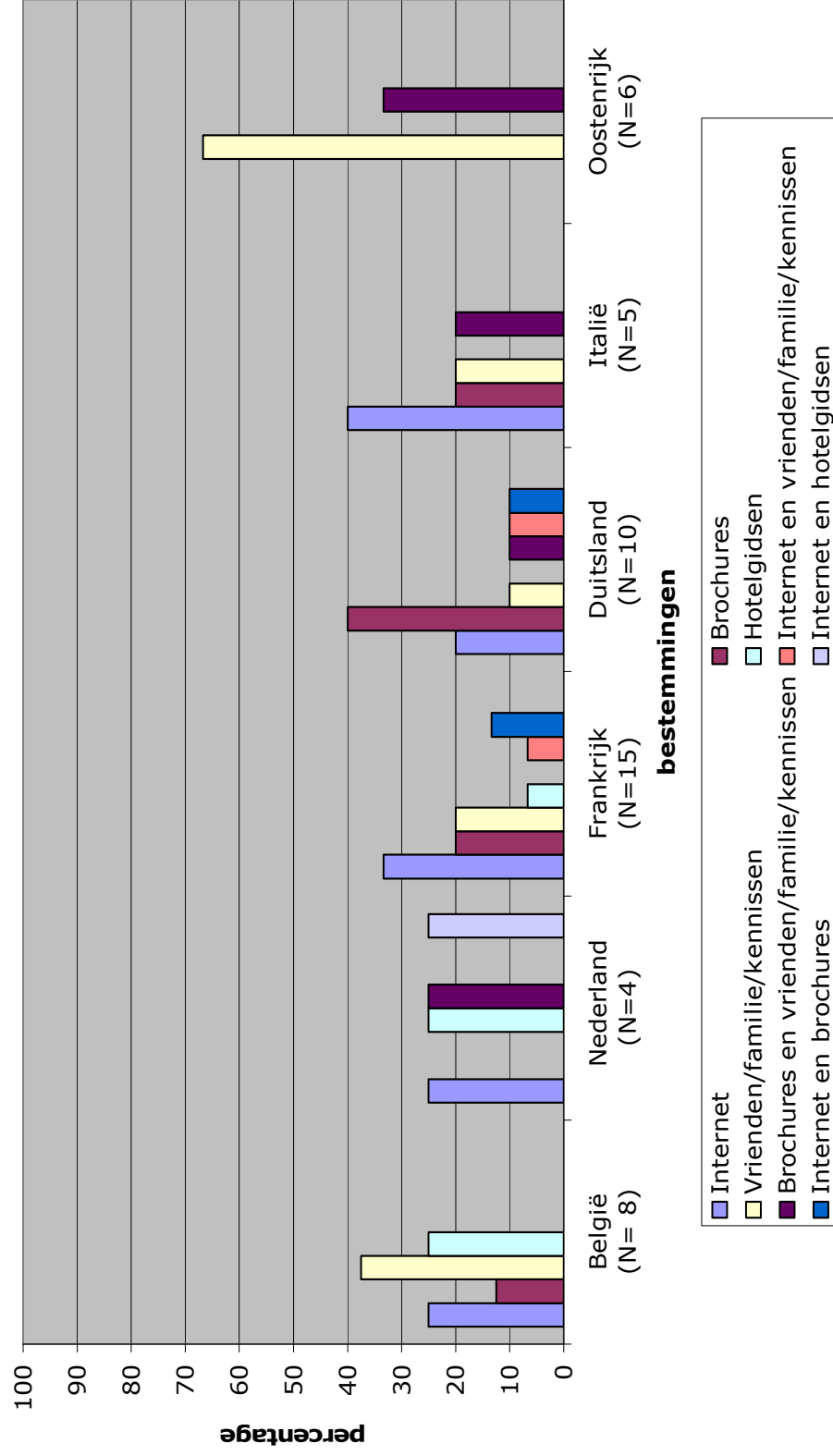
Boekingsgedrag

Vooraleer een hotel te boeken, gaat men eerst informatie zoeken over het hotel (*figuur 5.2*). Limburgse senioren die een hotel zoeken in België gaan vooral rekenen op het advies van hun vrienden. 37,5% van de respondenten hanteert deze informatiebron. Een hotelgids of internet is ook redelijk populair (25%). Brochures worden minder geraadpleegd voor het boeken van een hotel in België.

Internet is een belangrijke informatiebron voor alle landen, behalve Oostenrijk. Daar hebben vrienden, familie of kennissen een grote invloed. Internet wordt ook vaak gebruikt in combinatie met andere informatiebronnen, zoals vrienden, familie of kennissen, brochures of hotelgidsen. Hotelgidsen worden op zichzelf weinig gehanteerd. We vinden deze alleen terug voor België, Nederland en Frankrijk.

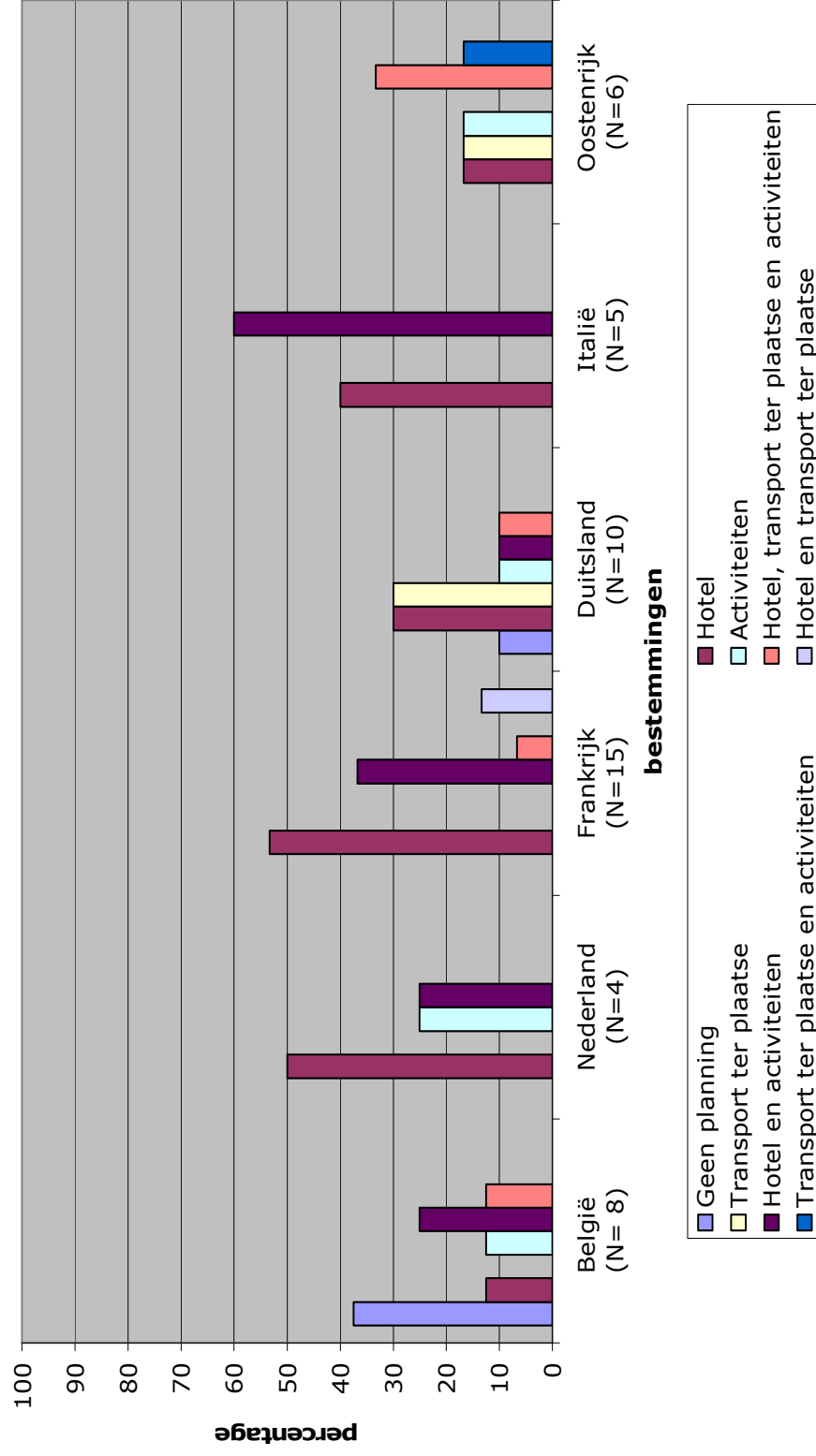
Bij het boeken van een vakantie, gaat men ook beslissen welke aspecten op voorhand worden gepland (*figuur 5.3*). De reservatie van een hotel vooraleer men vertrekt, is van prioritair belang voor elk land. Dit kan in combinatie zijn met de planning van activiteiten die ze tijdens hun verblijf zullen doen en/of met het transport ter plaatse. Opvallend is dat de overgrote meerderheid van de respondenten besloten heeft om in het binnenland te verblijven zonder ook maar iets op voorhand te organiseren (37,5%).

Figuur 5.2. Informatiebronnen die Limburgse senioren raadplegen bij het boeken van hun hotel (2007) (in %) (N=48)

Bron: eigen verwerking

Figuur 5.3. Aspecten die Limburgse senioren organiseren voor men op vakantie vertrekt (2007) (in %) (N=48)

Bron: eigen verwerking

Hotelclassificatie

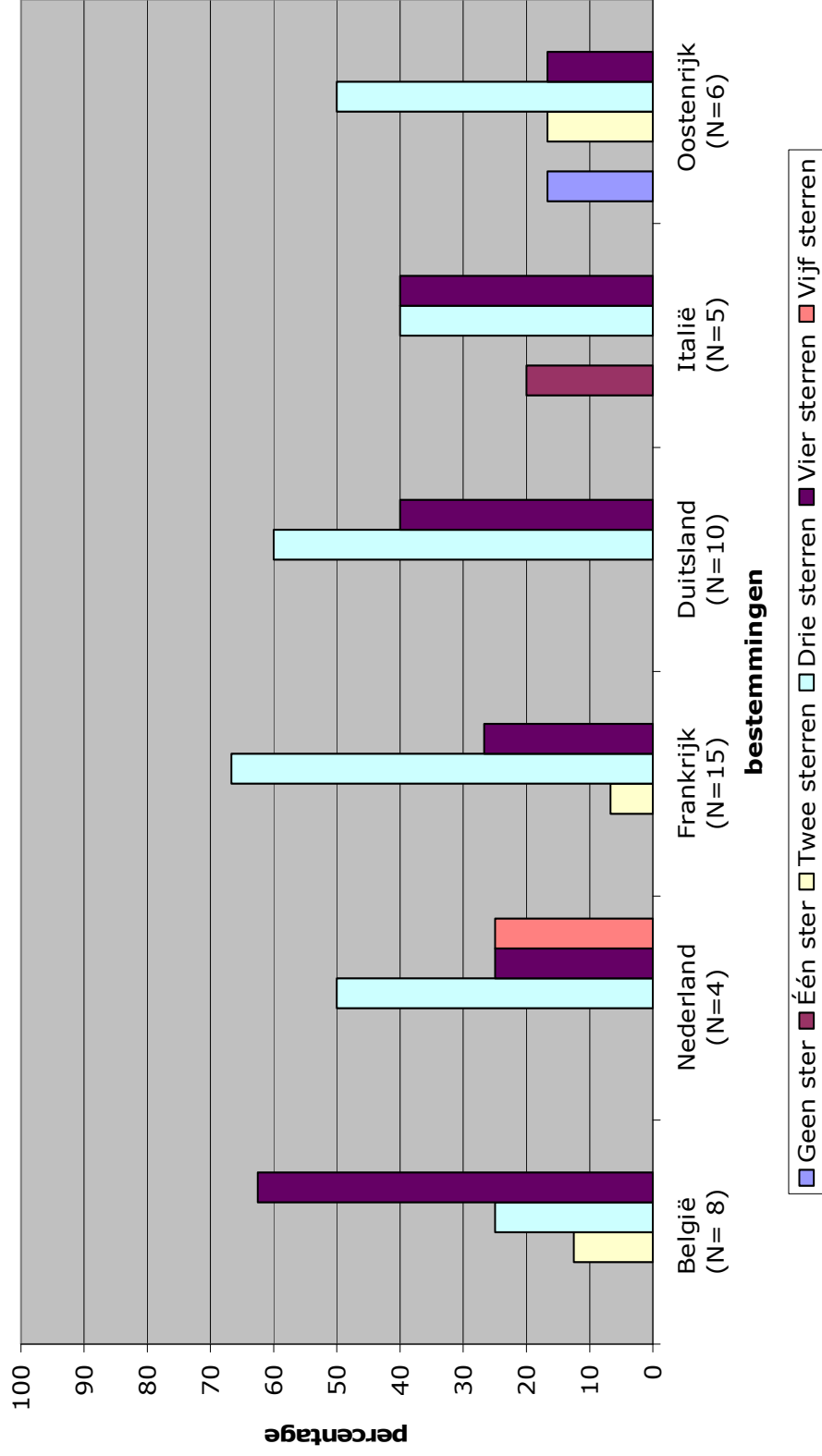
Uit *figuur 5.4* blijkt dat voor al de bestemmingen, buiten België, een hotel met drie sterren door senioren wordt geprefereerd. Hotels met vier sterren doen het eveneens goed in al deze landen, maar zijn voor Limburgse senioren voor verblijven in België de eerste voorkeur. Hotels geclassificeerd met één ster of eenvoudige overnachtingsgelegenheden worden weinig genomen voor al deze landen. In Oostenrijk verklaart 16,7% van de respondenten een logies te hebben geboekt dat geen ster heeft. 20% koos in Italië voor één ster. Uiteraard moet men telkens kijken naar de frequentie van elke bestemming, waardoor de interpretatie van de percentages verschilt. Hotels met vijf sterren komen maar miniem voor. Enkel in Nederland heeft 1 op de 4 respondenten verbleven in een luxe hotel. Ook in Singapore en Mexico zien we dat een classificatie van vijf sterren wordt gekozen (bijlage 26).

Hotelformule

Half pension nemen de respondenten het vaakst voor de bestemmingen, behalve voor Nederland (*figuur 5.5*). Daar hebben ze een voorkeur voor kamer met ontbijt. Vol pension komt heel weinig voor en de nieuwe formule, all inclusive, vinden we niet terug. Er is in de enquête gevraagd om het antwoord 'andere' te specificeren. Dit is jammer genoeg niet gebeurt en we kunnen dus ook niet vermelden welke formule de senioren in kwestie bedoelen.

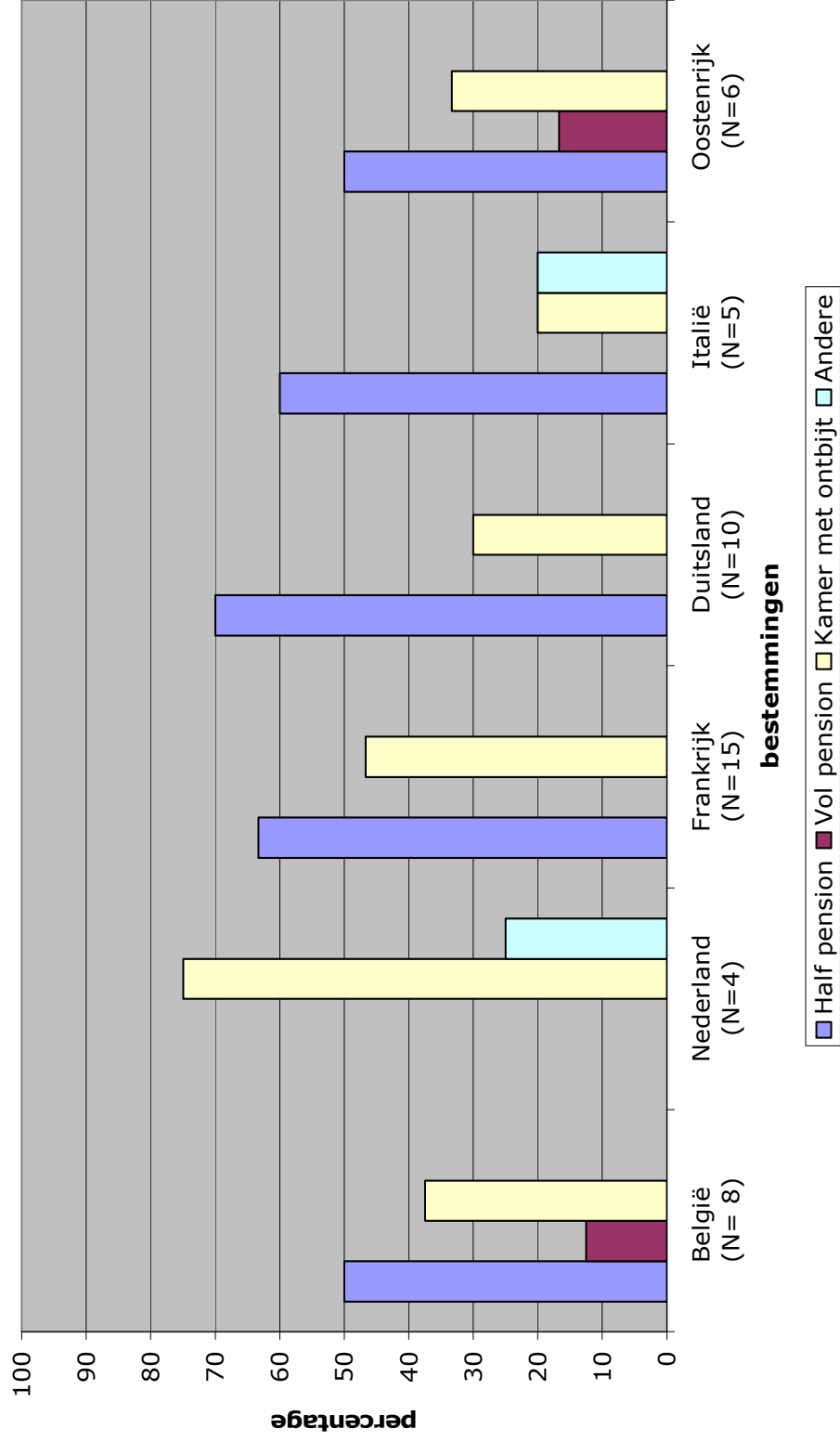

Figuur 5.4. Hotelclassificatie die Limburgse senioren kiezen (2007) (in %) (N=48)

Bron: eigen verwerking

Figuur 5.5. Hotelformule die Limburgse senioren nemen (2007) (in %) (N= 48)

Bron: eigen verwerking.

Transport

Limburgse senioren reizen hoofdzakelijk met de auto naar hun bestemming (*figuur 5.6*). Weleens nemen ze de trein, zoals voor België en Duistland, meer specifiek voor naar Berlijn te gaan. Het vliegtuig wordt gebruikt voor iets verdere bestemmingen, bijvoorbeeld Italië, VSA, Mexico en Singapore (bijlage 26), eventueel in combinatie met een ander transportmiddel.

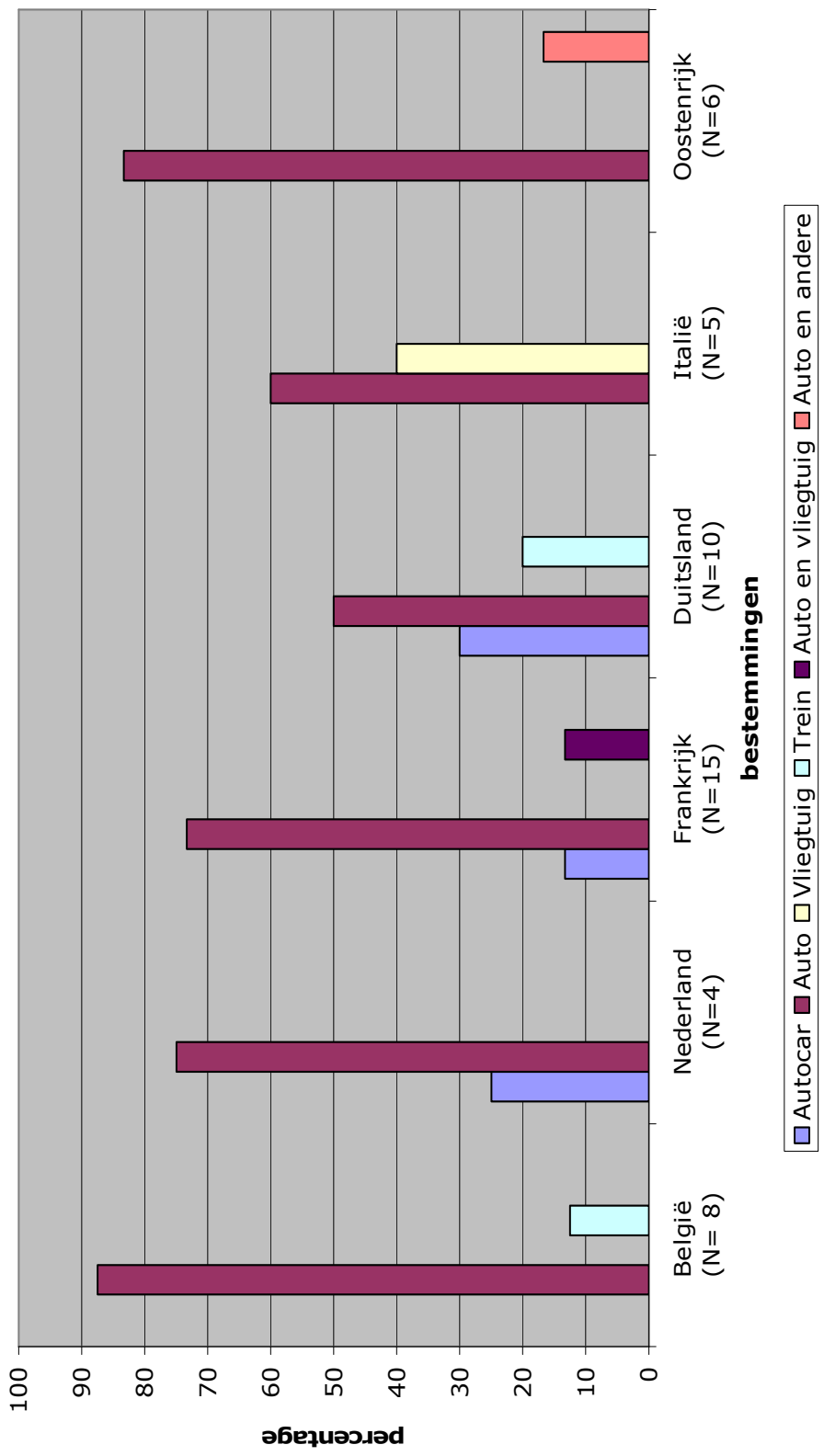
Reisgezelschap

De partner en vrienden zijn de belangrijkste personen die meegaan op vakantie in België (*figuur 5.7*). 50% van de ondervraagden beweert de partner mee te nemen op reis en 37,5% neemt vrienden of kennissen mee. In de andere landen, afgebeeld in *figuur 5.7*, zijn de partner of het gezin het cruciale gezelschap. Voor verblijven in Nederland heeft zelfs elk van de vier respondenten vermeld dat het gezin hen vergezelt. Uiteraard moet de kanttekening gemaakt worden dat het maar gaat om vier respondenten en dat bij het bevragen van meer senioren deze cijfers waarschijnlijk zouden veranderen.

Periode

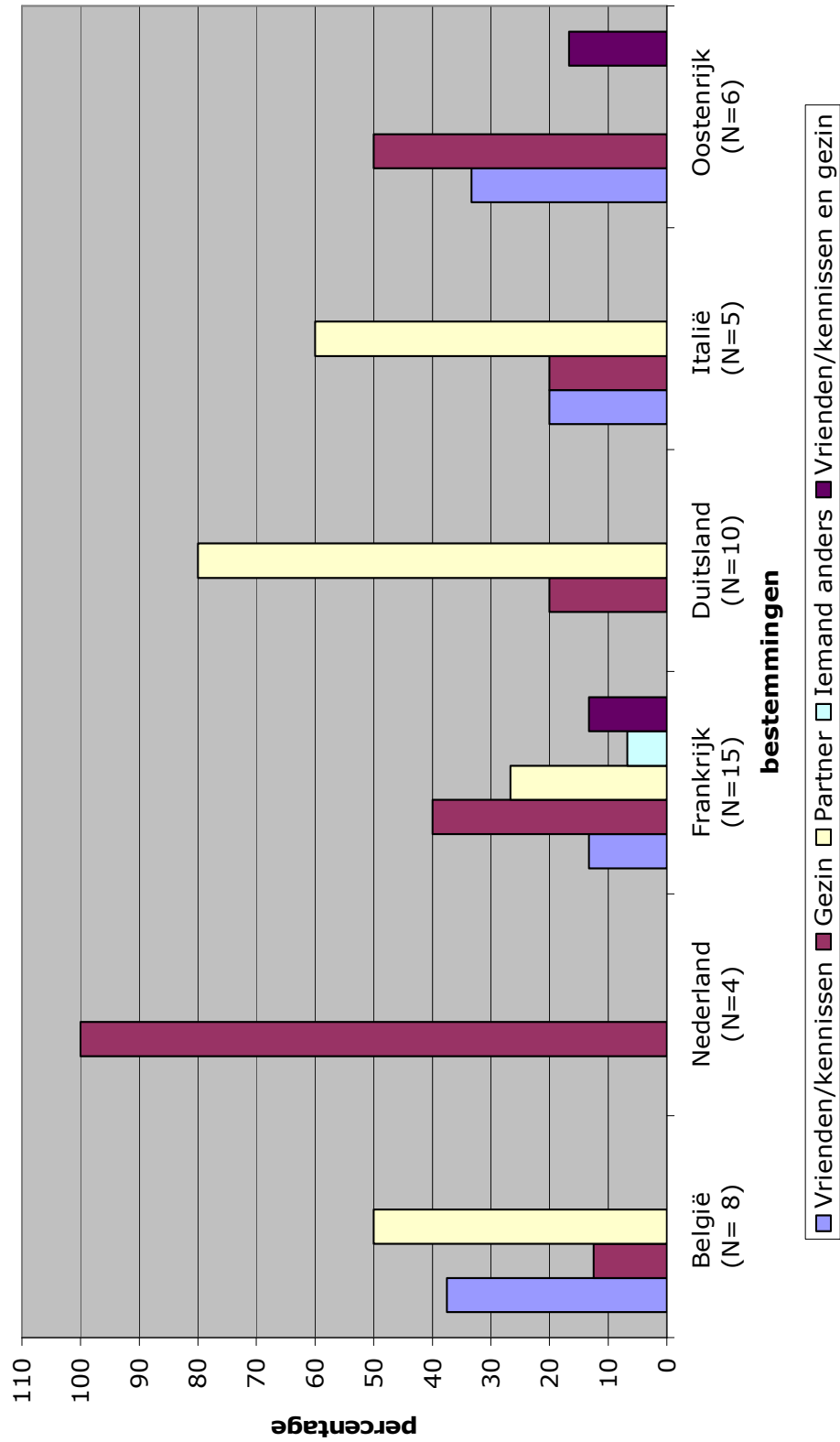
De tijdsperiode van de bevraging van de enquêtes ging enkel over een periode van mei tot en met oktober 2007. Dit zijn zes maanden die kunnen worden onderverdeeld in drie maal twee maanden. Mei en juni vormen het voorseizoen, juli en augustus het hoogseizoen en september en oktober worden beschouwd als het naseizoen. *Figuur 5.8* laat zien dat de periodes, wanneer senioren op vakantie gaan, enorm verschillen per land. Voor hotelverblijven in België zijn vooral het hoogseizoen en naseizoen belangrijke periodes. In Nederland gaat men niet op hotel in het naseizoen. Voor Duitsland en Italië is het naseizoen wel het seizoen dat men verkiest. Mei en juni zijn voor Frankrijk drukke maanden of juli of augustus zijn dat voor Oostenrijk.

Figuur 5.6. De transportmiddelen die Limburgse senioren gebruiken om naar hun vakantiebestemming te reizen (2007) (in %) (N=48)

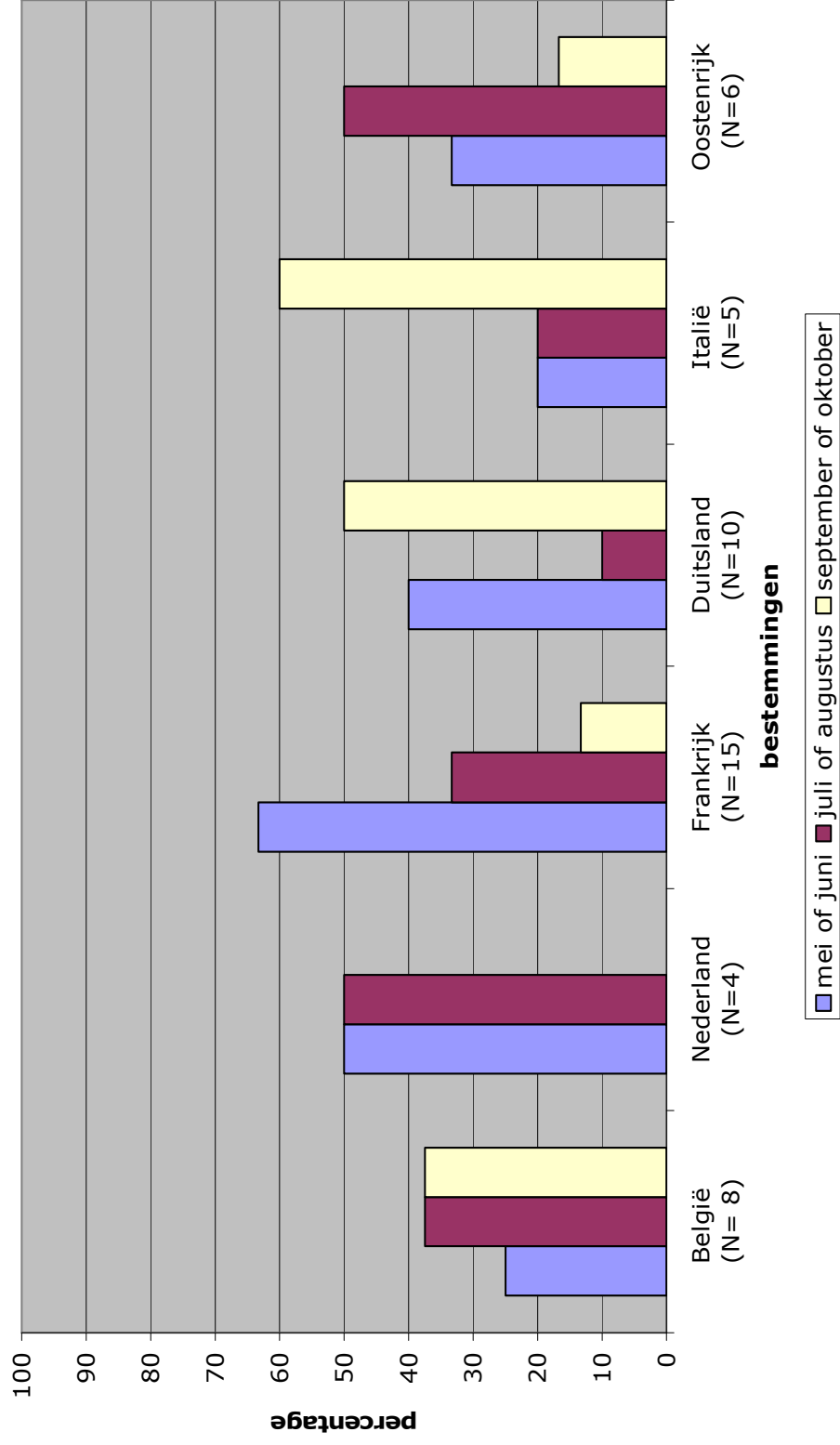
Bron: eigen verwerking

Figuur 5.7. Het reisgezelschap van Limburgse senioren tijdens hun vakantie (2007) (in %) (N=48)

Bron: eigen verwerking

Figuur 5.8. Periode waarin de Limburgse senioren op hotel gaan (2007) (in %) (N=48)

Bron: eigen verwerking

Toerisme

Toerisme kan men opsplitsen in drie verschillende soorten: verblijfstoerisme, rondreistoerisme en doorgangstoerisme. Verblijfstoerisme is een type waar de vakantiegangers op één bestemming blijven tijdens hun vakantie. Bij rondreistoerisme wordt er van één locatie en hotel gereisd naar een andere locatie en hotel. Doorgangstoerisme wil zeggen dat de persoon in kwestie naar een bepaalde plaats reist, maar tussentijds ook nog op andere bestemmingen verblijft vooraleer op de plaats van bestemming te komen (P. DE GROOTE, 1999, p. 38).

In België, Nederland en Italië komt enkel verblijfstoerisme voor (*tabel 5.1*). Rondreistoerisme vindt men terug in Duitsland, Oostenrijk en Frankrijk, dit wel in mindere mate. Bovendien doet zich in Frankrijk nog de derde vorm van toerisme voor, namelijk doorgangstoerisme. Vooral voor de verre landen, zoals Thailand, VSA en Malta prefereren senioren rondreistoerisme (*bijlage 26*).

Tabel 5.1. Het soort toerisme dat Limburgse senioren kiezen (2007) (in %) (N=48)

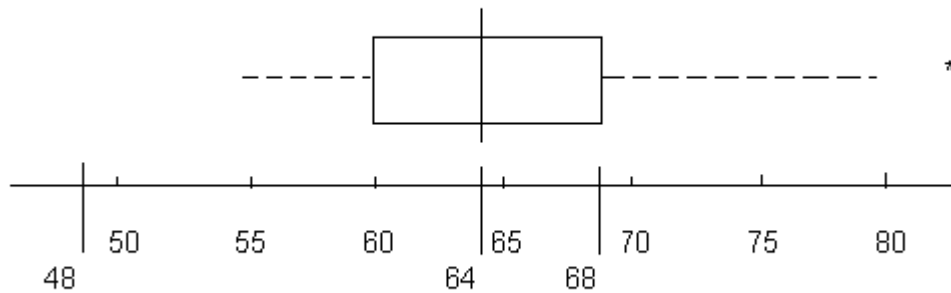
	verblijfstoerisme	rondreistoerisme	doorgangstoerisme
België (N= 8)	100		
Nederland (N=4)	100		
Frankrijk (N=15)	80	13,3	6,7
Duitsland (N=10)	70	30	
Italië (N=5)	100		
Oostenrijk (N=6)	83,3	16,7	

Bron: eigen verwerking

5.3.2 Bespreking van de resultaten onafhankelijk van de bestemming

Variabelen, zoals het belang van hotel en faciliteiten, de voorkeur van periode voor een kort verblijf, reisgedrag en sociaal- economische identiteitsgegevens van de Limburgse senioren, worden niet besproken voor elk van de bestemmingen. De antwoorden van al de senioren worden hier verwerkt en voorgesteld in grafieken of tabellen. Zoals we in punt A van 5.3.1 op p. 66 hebben gedaan, gaan we weer een boxplot maken van de leeftijd van de respondenten vóór we de verschillende variabelen gaan toelichten (*figuur 5.9* en bijlage 27). Zo kennen we de verdeling van de leeftijd van de senioren.

Figuur 5.9. Boxplot van de leeftijd van de respondenten (2007) (N=101)

Bron: eigen verwerking

De mediaan is hier 64 en er zijn dus evenveel respondenten die ouder en jonger zijn dan 64 jaar. Het eerste en tweede kwartiel bedragen respectievelijke 60 en 68, wat betekent dat 25 procent van de respondenten jonger zijn dan 60 jaar en 25 procent ouder dan 68 jaar. De interkwartielafstand, ondergrens en bovengrens zijn de volgende:

- Interkwartiel afstand: $68 - 60 = 8$
- De ondergrens: $60 - (1,5 * 8) = 48$
- De bovengrens: $68 + (1,5 * 8) = 80$

De kleinste waarde en de grootste waarde van de steekproef, die liggen tussen de ondergrens 48 en de bovengrens 80 en die de uiteinden van de stippellijnen vormen, zijn 55 en 79. Vijftig procent van de respondenten zijn tussen de 60 en 68 jaar oud.

Men kan één uitbijter, zoals dit in het statistische vakjargon wordt genoemd, terug vinden, aangegeven in *figuur 5.9* met een *. Deze geeft hier de maximum waarde aan, namelijk 83. Deze uitbijter kan een gegeven zijn dat niet juist is overgenomen of een verkeerd gegeven dat is opgenomen in de data, maar hier is het niets anders dan een ongebruikelijk waarde en mag dus in deze gegevensverzameling blijven staan (*D.R. ANDERSON, D.J. SWEENEY, & T.A. WILLIAMS, 1997/2003, p. 60- 61*).

Belang van hotel en faciliteiten

Aangezien deze vraag een open vraag is, was de respons 91 in plaats van 101. Limburgse senioren zijn over het algemeen eenduidig over waarom een hotel gekozen wordt als logiesverstrekkend bedrijf boven een ander. De reden die het vaakst voorkomt, is dat een hotel gemakkelijk is. Als tweede reden vermelden ze het comfort dat wordt geboden. Bediend worden is een derde argument om te kiezen voor een hotel. Daarnaast worden nog verscheidende redenen aangegeven waaronder een zorgeloos verblijf, zekerheid, veiligheid, hygiëne, verwend worden en dergelijke.

In de vragenlijst hebben we 27 faciliteiten voorop gesteld op een schaal van vijf met waarde 1 als 'zeer belangrijk' en waarde 5 'zeer onbelangrijk'. *Figuur 5.10* en *5.11* zijn het resultaat hiervan. In deze figuren zijn ook andere eigenschappen onder de naam 'faciliteiten' voorgesteld, zoals bijvoorbeeld netheid, vriendelijkheid van het personeel en veiligheidsgevoel.

Limburgse senioren hechten de meeste waarde aan netheid (92%). Kwaliteit van het beddengoed, vriendelijkheid van het personeel en veilig voelen, een psychische factor, scoren allen rond de 90%.

De hoge waarde voor een gids, een toeristisch informatiepakket en toegangskarten voor bezienswaardigheden duiden op het belang om iets te bezichtigen en te leren tijdens hun verblijf. We kunnen senioren bijgevolg categoriseren als het 'sight-seeing' type. Dit is één van de types die M. KOSTERS omschrijft. Andere zijn: zon-zee-zand type, flirt en luierend type, zwerverstype, familietype en het hobbytype (P. DE GROOTE, 1999, p. 101-102).

Daarnaast vinden ze het belangrijk dat er lift aanwezig is (84%) en dat een restaurant grenst aan het hotel (76%).

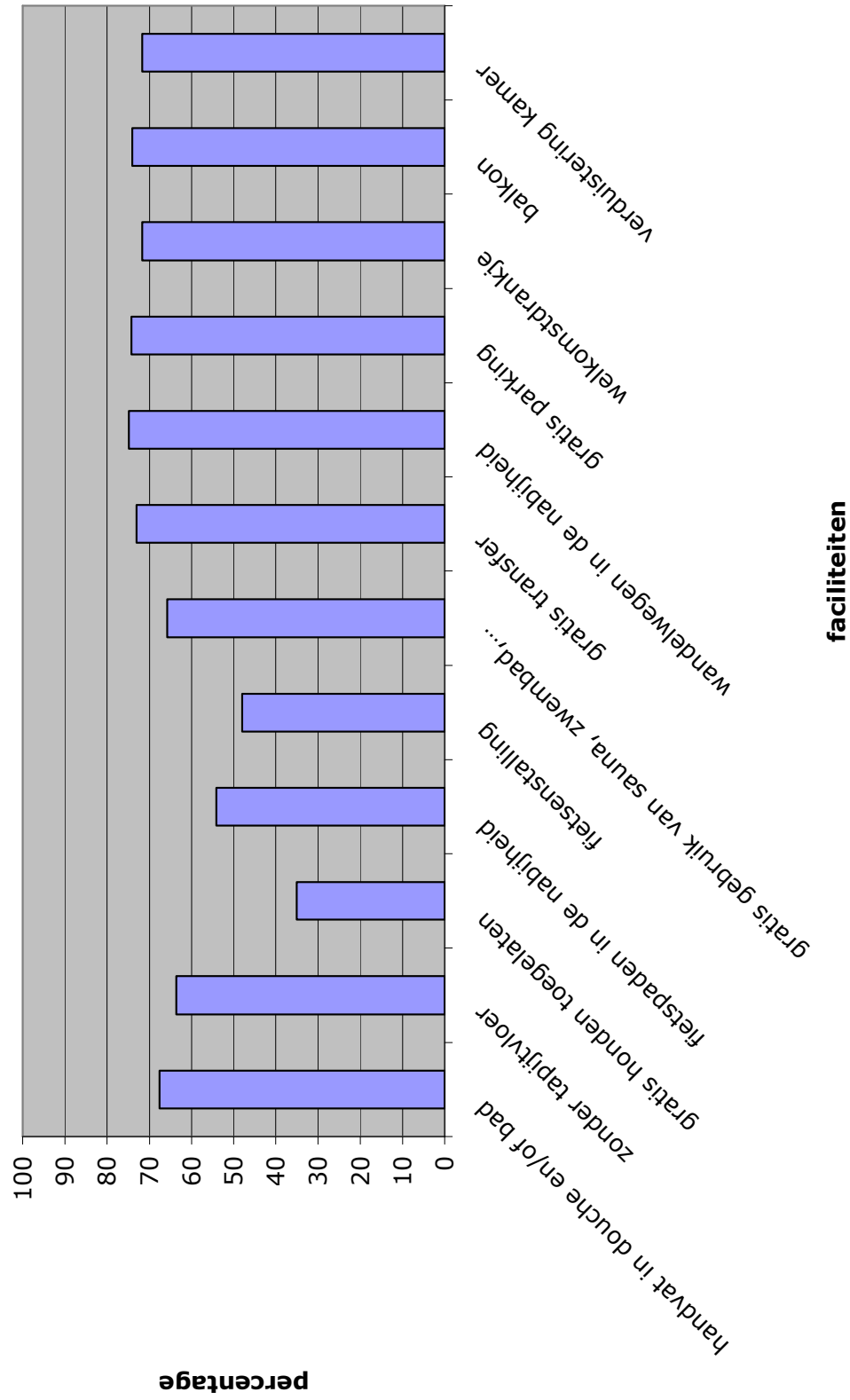
Figuur 5.11 laat zien waar 55-plussers niet veel belang aan toekennen. Wanneer een faciliteit een percentage haalt van 20% wil dit zeggen dat ze er helemaal onverschillig voor zijn. Een percentage van 35 betekent dus dat ze bijna geen waarde hechten of honden gratis toegelaten zijn in het hotel. We moeten wel opmerken dat we niet hebben gevraagd achter de bereidheid tot betalen om honden toe te laten. We kunnen daarom geen conclusie trekken van het belang voor het toelaten van honden door het hotel. Verder vinden ze de mogelijkheid tot wandelen (75%) belangrijker dan fietsen (54%). Een handvat in douche en/of bad, gratis transfer, gratis parking, een welkomstdrankje, een balkon en de verduistering van de kamer worden door senioren gelijkaardig gewaardeerd met een percentage van ongeveer 70%.

Figuur 5.10. Belang van faciliteiten voor Limburgse senioren tijdens hun hotelverblijf (2007) (in %) (boven 75%) (N=101)

Bron: eigen verwerking

Figuur 5.1.1. Belang van faciliteiten voor Limburgse senioren tijdens hun hotelverblijf (2007) (in %) (onder 75%) (N=101)

Bron: eigen verwerking

Voorgaande conclusies zijn niet afhankelijk van de leeftijd van senioren. Toch kan men veronderstellen dat een aantal faciliteiten hoger gewaardeerd worden door een bepaalde leeftijdscategorie. Daarom gaan we correlaties trekken voor elk van de voorgaande aspecten met de leeftijd. Correlaties meten de lineaire associatie tussen twee variabelen, maar zeggen niets over het oorzakelijk verband (D. N. GUJARATI, 2003, p. 23). Daarvoor moet men een regressie toepassen (zie supra). We hanteren voor de correlaties de Spearman correlatiecoëfficiënt. Deze wordt gebruikt voor discrete variabelen en is dus van toepassing. Omdat we bij de vragenlijst een waarde 1 hebben gehanteerd voor 'zeer belangrijk' en de waarde 5 voor 'zeer onbelangrijk', moeten we eerst de scores omkeren zodat de waarde 5 staat voor 'zeer belangrijk'. Dit is om verwarring te vermijden met de conclusies van de correlaties. Zo wordt een positieve correlatie geïnterpreteerd als: 'hoe hoger de leeftijd, hoe meer belang er wordt gehecht aan een bepaalde faciliteit'.

Eigenschappen, zoals netheid en een mooi uitzicht zijn positief gecorreleerd met de leeftijd op een 0,05 significantieniveau. Dit wil zeggen dat er een kans bestaat van vijf procent op een foutieve beoordeling. Hoe ouder men wordt, hoe meer belang men hecht aan netheid en een mooi uitzicht.

De aanwezigheid van een lift en het veiligheidsgevoel is zelfs positief significant op een niveau van 0,01. De kans op een foutieve waardering is hier dus nog kleiner.

Een restaurant grenzend aan het hotel is significant op 0,05 en is belangrijker naarmate men ouder wordt. De aanwezigheid van fietspaden en een fietsenstalling trekken vooral jongere senioren aan. Dit is wel niet significant. Kwaliteit van het beddengoed is dan weer wel positief significant op een niveau van 5% (bijlage 28).

Reisgedrag

De variabele 'reisgedrag' wordt omschreven als de manier waarop Limburgse senioren zich gedragen op reis. Hiermee wordt enerzijds de activiteiten bedoeld die worden uitgeoefend tijdens hun vakantie (*figuur 5.12*) en anderzijds de bestedingen die ze maken (*figuur 5.13*).

Deze resultaten houden verband met de conclusies getrokken over faciliteiten (zie supra). Senioren duiden hier weer op het mindere belang van fietsen als sportieve activiteit (53%) ten opzichte van wandelen (76%), wat hun favoriete bezigheid is. Daarnaast vinden ze sightseeing (71%) een volwaardige, belangrijke activiteit. Evenementen en religieuze monumenten bezoeken zijn andere zaken die ze graag doen. Deze resultaten bevestigen dat senioren behoren tot het sightseeing type, zoals hierboven al gedefinieerd is door M. KOSTERS. Verder hechten ze zeer weinig belang aan wellness (42%) en de kans om hun hobby uit te oefenen. Bovendien gaan senioren met plezier op café of op restaurant en willen ze de cultuur van de streek leren kennen.

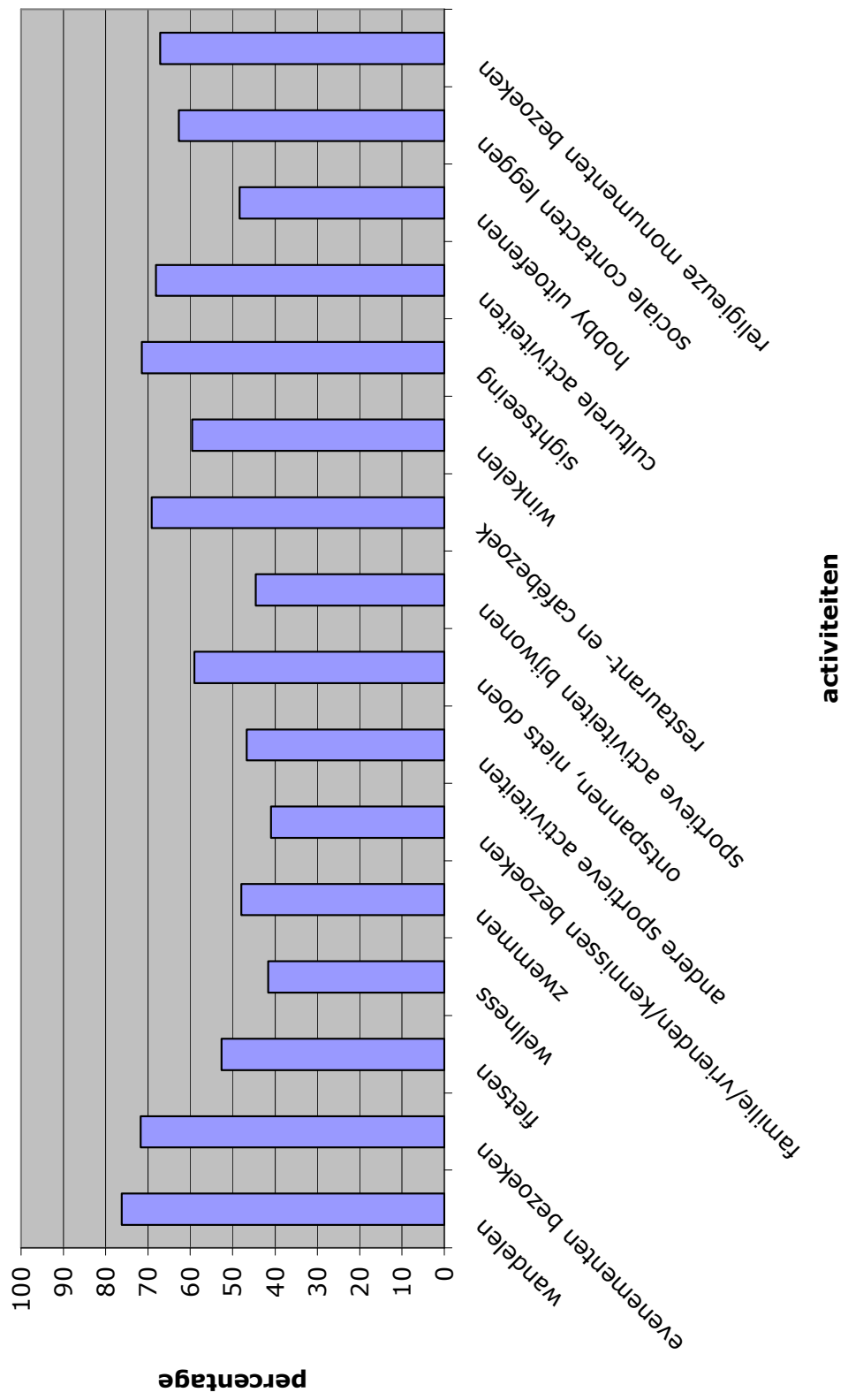
Enkel twee activiteiten tonen significantie correlaties met de leeftijd, namelijk wellness en de mogelijkheid om tijdens hun vakantie hun hobby uit te oefenen (bijlage 29). Beide zijn significant op 5%. Wellness ligt vooral in de smaak bij de jongere senioren en eveneens vinden deze jongere 55-plussers het belangrijk dat ze tijdens hun verblijf hun hobby kunnen beoefenen.

Naast activiteiten wordt onder 'reisgedrag' ook nog de bestedingen verstaan die senioren maken. Hiermee worden de relatieve bestedingen bedoeld en niet de absolute. Het gaat dus om bepaalde zaken waarbij men niet er niet om geeft om een extra euro aan te spenderen.

Senioren besteden relatief het meest aan een hotel en het minst aan shopping. Bovendien besteden ze relatief veel aan activiteiten, excursies en ontspanning. Men zou verwachten dat het bestedingsgedrag beïnvloed wordt door de hoogte van het inkomen. Bijlage 30 laat deze correlaties zien. Enkel het item 'activiteiten, excursies en ontspanning' heeft een negatieve correlatie. Geen enkele correlatie met het inkomen is significant, enkel de correlaties van de bestedingen onderling zijn dat wel. Eveneens

wordt de correlatie getrokken met de leeftijd, maar ook hier is geen enkele correlatie significant (bijlage 31).

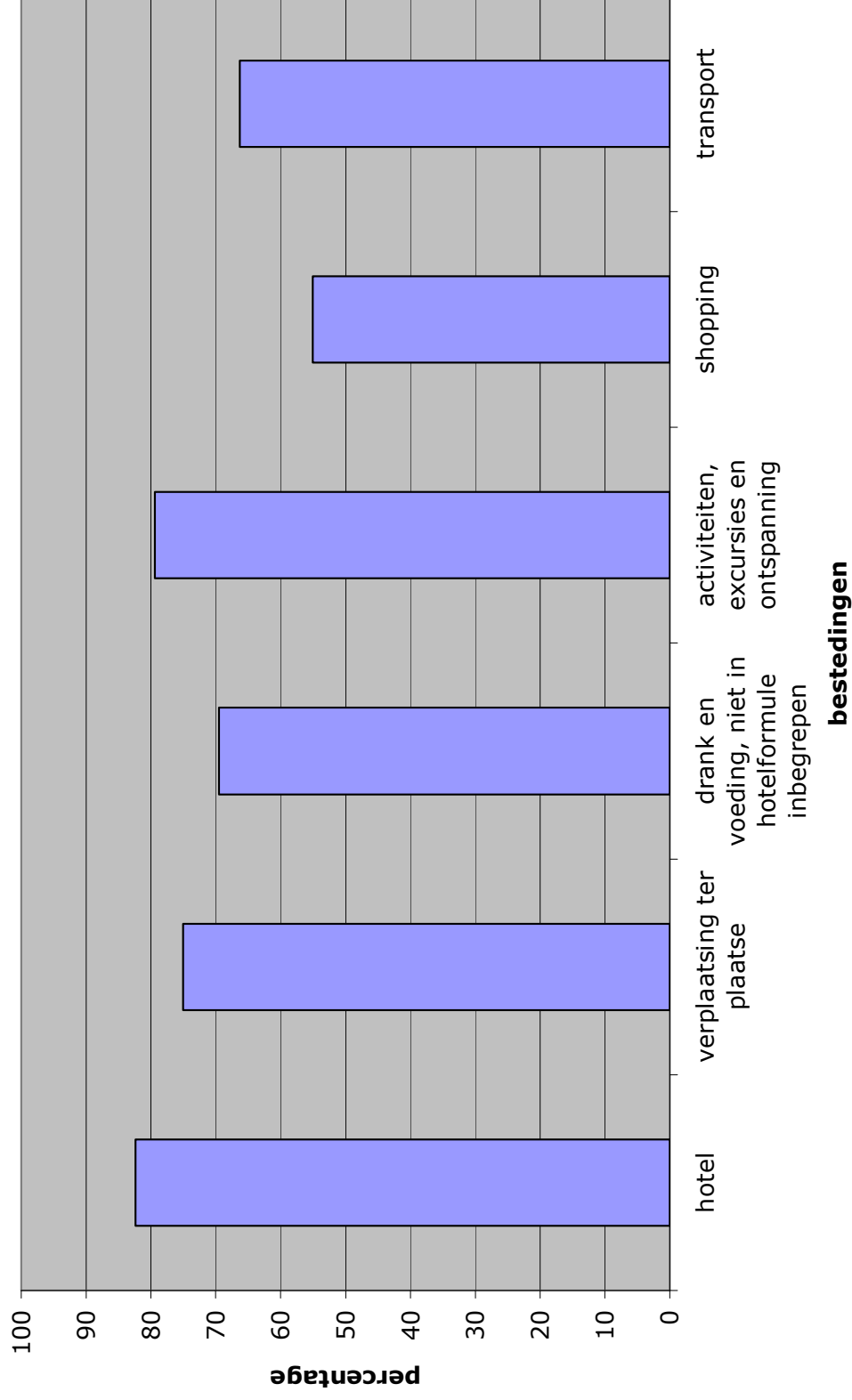
Figuur 5.12. Belang van activiteiten voor Limburgse senioren tijdens hun vakantie (2007) (in %) (N=101)

Bron: eigen verwerking

Figuur 5.13. Relatieve bestedingen van Limburgse senioren tijdens hun vakantie (2007) (in %) (N=101)

Bron: eigen verwerking

Sociaal- economische identiteitsgegevens

De respondenten zijn voornamelijk mannelijk (57%) en 76% is nog steeds getrouwd. 5% is gescheiden, haast 8% is ongehuwd en ongeveer 11% is weduwe of weduenaar.

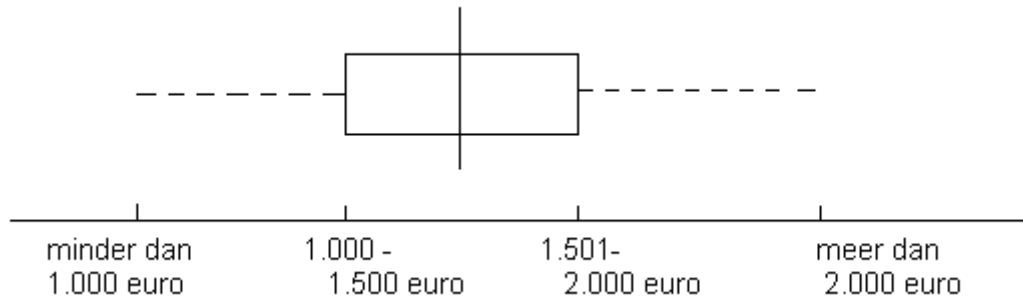
Bijna 74% van de respondenten zijn al op pensioen. Slechts 2 personen van deze gepensioneerden (N=82) is op zoek naar een tijdelijke job. Niet alle personen van deze gepensioneerden zijn aan het werk. Bijna 6% van de 101 respondenten heeft geen job en maar 1 persoon van deze zes mensen is ook effectief op zoek naar een job. De meerderheid van de arbeidskrachten zijn bediende of zelfstandige. Daarnaast vinden we ook een aantal 'andere' beroepen aan, gespecificeerd waren dit ambtenaren. Arbeider of beoefenaar van een vrij beroep kwam zeer miniem voor. Geen enkel van de respondenten is een werkgever.

De opleiding van de senioren is tamelijk hoog. Slechts 2% is niet geschoold. 1 op 10 senioren hebben een universitair diploma. Ongeveer de helft van de respondenten heeft een behoorlijke scholing, met name volgden zij hoger secundair onderwijs of hoger niet-universitair niveau, korte type. Eveneens heeft 15% van de ondervraagden een diploma van de hoge school, lange type. Slechts 5% verklaart laaggeschoold te zijn. Mannen zijn nog altijd hoger geschoold dan vrouwen (bijlage 32). Dit is bovendien significant op 5%. De opleiding is hoger wanneer de senior minder oud is, maar omdat dit niet significant is, kunnen we besluiten dat er geen samenhang is (bijlage 33).

De samenstelling van het gezin is niet erg variërend. Ongeveer de helft van de gezinnen heeft twee kinderen. Een gezin met meer dan drie kinderen komt bijna niet meer voor. Bovendien vindt men kinderloze gezinnen terug (11%). Gezinnen met één of drie kinderen is evenredig verdeeld (18%). Ongeveer 90% van de senioren heeft geen kinderen meer in het huis wonen.

Het netto-inkomen kan worden voorgesteld aan de hand van een boxplot (*figuur 5.14*).

Figuur 5.14. Boxplot van de netto-inkomens van de respondenten (2007) (N=101)

Bron: eigen verwerking

Belangrijk hierbij is dat 50% van de respondenten een netto-inkomen hebben tussen 1.000 en 2.000 euro.

Voorkeur van periode voor een kort verblijf

Een kort verblijf wordt gedefinieerd als een vakantie van 1 tot en met 3 nachten (FOD ECONOMIE, 2008b, www.statbel.fgov.be). 55-plussers hebben geen uitgesproken voorkeur om een kort verblijf, bijvoorbeeld twee overnachtingen, door te brengen in het weekend of door de week. Opvallend is dat ongeveer 14% verklaart nooit een kort verblijf te doen.

5.3.3 Bespreking van de resultaten met behulp van regressie analyse

In punt 5.3.1 en 5.3.2 van dit deel hebben we het profiel van de Limburgse senioren die in een hotel verblijven, vastgesteld. Daarenboven weten we onder andere in welke periode er het vaakst op hotel wordt gegaan, welke classificatie en formule er wordt genomen en wie de 55-plussers vergezellen op reis. Maar we hebben geen kennis van hoe de waarde van een variabele afhangt van een andere variabele. Daarom gaan we een regressie analyse maken.

Voor we de gegevens van de vragenlijst gaan gebruiken om een regressie analyse op uit te voeren, definiëren we eerst het begrip.

Regression analysis is concerned with the study of the dependence of one variable, the dependent variable, on one or more others variables, the explanatory variable, with a view to estimating and/or predicting the (population) mean or average value of the former in terms of the known or fixed (in repeated sampling) values of the latter (D. N. GUJARATI, 2003, p. 18).

We maken gebruik van de OLS (Ordinary Least Squares) methode en deze wordt met behulp van het programma SPSS 14.0 uitgevoerd. Om een regressie te maken, stellen we de SRF, Sample Regression Function, op. Daarbij samenhangende wordt voor elke schatter, $\hat{\beta}$, van een variabele een hypothese gemaakt.

$$Y_i = \hat{\beta}_1 + \hat{\beta}_2 X_i \dots \hat{u}_i$$

(D. N. GUJARATI, 2003, p. 49)

De schatters van de regressie analyse zijn BLUE (Best Linear Unbiased Estimators) als er aan het CLRM (Classical Linear Regression Model) wordt voldaan. Dit model houdt de 10 assumpties in die aan de basis van de OLS methode liggen.

Assumption 1: The regression model is linear in the parameters

Assumption 2: X values are fixed in repeated sampling

Assumption 3: Zero mean value of disturbance u_i

Assumption 4: Homoscedasticity or equal variance of u_i

Assumption 5: No autocorrelation between the disturbances

Assumption 6: Zero covariance between u_i and X_i

Assumption 7: The number of observations n must be greater than the number of parameters to be estimated

Assumption 8: Variability in X values

Assumption 9: The regression model is correctly specified

Assumption 10: There is no perfect multicollinearity

(D. N. GUJARATI, 2003, p. 66- 75)

A Opstellen van de regressie analyse

We weten waarom Limburgse senioren kiezen voor een hotel om te overnachten in plaats van voor een ander logiesverstrekking bedrijf (p. 80). Maar de vraag die we ons hierbij kunnen stellen is: 'waarom bepaalde Limburgse senioren langer in een hotel verblijven dan andere 55-plussers?' En welke groep van de Limburgse senioren moeten hotelmanagers dan juist aantrekken? Dit hangt af van verschillende aspecten die voordien al apart zijn besproken, maar in de regressie analyse samen naar voren komen. We gaan dan de volgende regressie analyse maken:

'Wat bepaalt het aantal overnachtingen op hotel?'

Hypothesen

In verband met de variabele 'leeftijd' kan een tweezijdige hypothese worden opgesteld. Men kan veronderstellen dat oudere senioren meer tijd hebben om een aantal dagen langer op hotel te verblijven dan jongere senioren, die vaak nog actief zijn op de arbeidsmarkt. Daarnaast kan men verwachten dat oudere senioren minder lang van huis willen weg zijn omwille van de gezondheid, het gemis van familie, het gemis van hun thuis of dergelijke. Evenwel hebben we gekozen om de eerste uitzetting te volgen. De eerste hypothese voor de regressie analyse wordt dan:

De leeftijd heeft een positief effect op het aantal overnachtingen.

Verder kunnen we nog een tweede hypothese maken. De lengte van een verblijf op hotel heeft een invloed op het totale bedrag wat men betaalt bij het uitchecken, de besteding. Een langer verblijf is immers duurder. Daarom wordt de veronderstelling gemaakt dat senioren met een lager *inkomen* deze hogere bestedingen niet aankunnen en ze liever zullen kiezen voor een klein aantal overnachtingen. Anderzijds kan het evenwel zo zijn dat personen met een lager inkomen één lange vakantie boeken, terwijl hogere inkomensgroepen kiezen voor verschillende vakanties van kortere duur. De richting is hier weer niet duidelijk en zal na de regressie analyse pas bekend zijn. Toch kiezen we ervoor om de hypothese te formuleren als:

Een laag inkomen heeft een negatief effect op het aantal overnachtingen.

Daarnaast kan men met de variabele '*kinderen*' een derde hypothese formuleren. We kunnen verwachten dat senioren die kinderen hebben, hen zullen missen wanneer ze op vakantie zijn. Dit kan een drijfveer zijn om niet te lang weg te blijven. Anderzijds bestaat er de mogelijkheid dat het hebben van kinderen hen niet beperkt tot het nemen van lange vakanties. Misschien vinden ze dat na het opvoeden van de kinderen het nu tijd is voor hen om zich te ontspannen en te vermaken. Uiteraard zal dit afhangen van de leeftijd van de kinderen en van de volgende variabele '*kinderen die nog thuis wonen*'. Als hypothese heeft het volgende de voorkeur:

Het hebben van kinderen heeft een negatief effect op het aantal overnachtingen.

Een andere hypothese houdt verband met het aantal *kinderen die nog thuis wonen* bij de 55-plussers. De variabele '*kinderen thuis*' zou een negatieve invloed kunnen hebben op de lengte van het verblijf. Ze zijn misschien ongerust wanneer hun kinderen alleen worden thuis gelaten. Dit zal waarschijnlijk afhangen van de leeftijd van de kinderen en van de mate van ongerustheid van de ouders. De hypothese luidt als volgt:

Kinderen die thuis nog wonen hebben een negatief effect op het aantal overnachtingen.

De *hotelclassificatie* kan eveneens een invloed hebben op het aantal overnachtingen. Een hotel met vijf sterren is een luxe hotel en omwille van het comfort kan het beter geschikt zijn voor langere verblijven dan een eenvoudig hotel. Anderzijds is een luxe hotel duurder dan een hotel met minder sterren en daarom minder geschikt voor langere vakanties. We volgen echter de eerste veronderstelling:

Een hoger hotelclassificatie heeft een positief effect op het aantal overnachtingen.

De hypothese in verband met '*opleiding*' ligt in dezelfde lijn als deze van de variabele '*inkomen*'. Opleiding is namelijk positief gecorreleerd met het inkomen en dit op een significantieniveau van 1% (bijlage 34). Een hogere opleiding hangt dus samen met een hoger inkomen. De variabele '*opleiding*' kan echter een ander oorzakelijk verband leggen met het '*aantal overnachtingen*' dan de variabele '*inkomen*' en er moet dus een aparte hypothese worden opgesteld voor het model. Een andere reden om '*opleiding*' op te nemen, is omwille van het probleem van omitted variabele bias. Dit is het weglaten van relevante variabele waardoor een onderspecificatie van het model optreedt (D. N. GUJARATI, 2003, p. 508). De redenering voor de hypothese is echter wel dezelfde. De regressie analyse wordt dan:

Een hogere opleiding heeft een positief effect op het aantal overnachtingen.

Verder kan een hypothese worden gemaakt met betrekking tot personen die *gepensioneerd* zijn of niet. Men kan verwachten dat een gepensioneerde meer tijd heeft en dus langer op vakantie zal gaan. Dit ligt in dezelfde lijn als de variabele '*leeftijd*', maar het is toch interessant om apart te kijken naar de waarde van de schatter voor deze variabele, onder andere omwille van het probleem van omitted variabele bias, zoals bij de vorige variabele al vermeld is. Onze zevende hypothese is:

Gepensioneerd zijn heeft positieve invloed op het aantal overnachtingen.

Met de variabele '*hotelformule*' kan een eveneens een hypothese worden opgesteld. Wanneer men de formule '*all inclusive*' kiest, wordt er voor alle maaltijden gezorgd en bovendien krijgt men een aantal extraatjes, zoals een vieruurtje. Senioren moeten als het ware niet voor hun eigen maaltijden instaan, maar genieten van een zorgeloos verblijf. Dit kan als gevolg hebben dat het aantal overnachtingen zal stijgen naargelang er meer in de hotelformule wordt opgenomen. Daarentegen kunnen we verwachten dat '*kamer met ontbijt*' of '*half pension*' langere overnachtingen inhoudt. Senioren worden immers gezien als het '*sight-seeing*' type en dan is het gemakkelijker om enkel 's morgens en/of 's avonds hun maaltijden te nuttigen in het hotel zodat ze voor de rest van de dag tijd hebben om verschillende zaken te gaan bezichtigen. We verwachten dat hoe meer er te bezichtigen is, hoe langer ze willen blijven op deze bepaalde bestemming. We zullen echter weer de eerste veronderstelling volgen voor de opstelling van de hypothese.

Hoe meer maaltijden in de hotelformule wordt opgenomen, hoe meer overnachtingen er zijn.

In functie van de *bestemming* maken we een negende hypothese. Bij verdere bestemmingen kan men verwachten dat men langer in dat bepaald land zal verblijven.

Kortere bestemmingen zoals Nederland of Frankrijk hebben vaak lagere transportkosten en nemen minder tijd in beslag om er naartoe te reizen. Men kan opmerken dat vliegtuigreizen door de opkomst van de lage kostenmaatschappijen eveneens geen grote bestedingen meer zijn. Toch denken we dat een verre bestemming maar eenmalig wordt gemaakt en dat men dan zoveel mogelijk van dat land zal willen bezichtigen. Senioren worden immers gezien als het 'sight-seeing' type, dat we op p. 82 hebben beschreven. De hypothese wordt dan:

Een verdere bestemming heeft een positieve invloed op het aantal overnachtingen.

De *periode* waarin Limburgse 55-plussers op hotel verblijven is zeer verspreid, zoals te zien was op p. 74 en 77. Gepensioneerden kunnen meestal kiezen wanneer ze op reis gaan, maar de actieve 55-plussers kunnen enkel gaan tijdens hun verlof of in het weekend. Bovendien zijn de prijzen van de meeste toeristische attracties en hotels hoger in het hoogseizoen en het is vaak ook drukker tijdens de maanden juli en augustus. Omdat op p. 89 werd gesteld, dat bijna 74% van de respondenten al op pensioen zijn, is er een vermoeden dat de meeste 55-plussers buiten het hoogseizoen op reis zullen gaan, omwille van bovenstaande redenen. Maar het kan evenwel zo zijn dat een aantal evenementen enkel in het hoogseizoen kunnen worden bezocht of dat toeristische bezienswaardigheden enkel open zijn tijdens de maanden juli en augustus. Senioren zouden dan misschien liever dat bepaald evenement bezoeken op een bepaalde locatie voor een langere duur en ter compensatie niet of minder lang in de andere maanden gaan. Dan zou het hoogseizoen een positief effect hebben op het aantal overnachtingen. Ook hier volgen we toch de eerste formulering. De laatste hypothese voor deze regressie analyse luidt als volgt:

Periodes buiten het hoogseizoen hebben een positieve invloed op het aantal overnachtingen.

Samengevat worden de volgende hypothesen onderzocht.

Hypothese 1: De leeftijd heeft een positief effect op het aantal overnachtingen.

Hypothese 2: Een laag inkomen heeft een negatief effect op het aantal overnachtingen.

Hypothese 3: Het hebben van kinderen heeft een negatief effect op het aantal overnachtingen.

Hypothese 4: Kinderen die thuis nog wonen hebben een negatief effect op het aantal overnachtingen.

Hypothese 5: Een hoger hotelclassificatie heeft een positief effect op het aantal overnachtingen.

Hypothese 6: Een hogere opleiding heeft een positief effect op het aantal overnachtingen.

Hypothese 7: Gepensioneerd zijn heeft positieve invloed op het aantal overnachtingen.

Hypothese 8: Hoe meer maaltijden in de hotelformule wordt opgenomen, hoe meer overnachtingen er zijn.

Hypothese 9: Een verdere bestemming heeft een positieve invloed op het aantal overnachtingen.

Hypothese 10: Periodes buiten het hoogseizoen hebben een positieve invloed op het aantal overnachtingen.

Definitie van variabelen

De variabelen 'aantal overnachtingen', 'leeftijd', 'inkomen', 'kinderen', 'kinderen die nog thuis wonen', 'hotelclassificatie' en 'opleiding' zijn discrete variabelen. De variabelen 'gepensioneerd', 'hotelformule', 'bestemming' en 'periode' zijn dummy variabelen.

Bij dummy variabelen moet er telkens een benchmark zijn. Dit is een soort categorie waartegen de resultaten van de andere categorie van eenzelfde variabele worden besproken (D. N. GUJARATI, 2003, p. 302). Bij de variabele 'hotelformule' is de benchmark de formule 'kamer met ontbijt'. De resultaten van 'vol pension', 'half pension', 'all inclusive' en de restrubriek 'andere' worden geïnterpreteerd ten opzichte van 'kamer met ontbijt'. 'België' is de benchmark voor de variabele 'bestemming' en 'hoogseizoen' is dat voor de variabele 'periode'.

De afhankelijke variabele is 'het aantal overnachtingen'. De andere negen variabelen zijn verklarende variabelen. 'Aantal overnachtingen' wordt uitgedrukt in nachten op hotel, 'leeftijd' in jaren en 'inkomen' in euro's, netto gezien. 'Hotelclassificatie', 'hotelformule' en 'periode' zijn al gedefinieerd op p. 57. 'Kinderen' en 'kinderen die nog thuis wonen' zijn gewoon het aantal kinderen respectievelijk kinderen die nog in het ouderlijk huis wonen. 'Bestemmingen' geeft de 16 verschillende locaties weer. Verre bestemmingen

zijn: VSA, Korfoe, Mexico, Thailand, Malta en Singapore. De indeling is op basis van het transportmiddel gebruikt om te reizen naar de locatie, wat telkens een vliegtuig is. Slovenië is een land waar senioren eveneens gebruik maken van een vliegtuig, zoals in de enquête naar voren is gekomen, maar dit land kan ook makkelijk met de auto of met de autocar worden bezocht en wordt daarom niet gezien als een 'verre' bestemming.

De verschillende variabelen van de voorgaande hypothesen worden hier samengevat, waar D staat voor dummy variabele. Bijgevolg wordt de regressie analyse opgesteld.

X_1 = leeftijd

X_2 = inkomen

X_3 = kinderen

X_4 = kinderen die nog thuis wonen

X_5 = hotelclassificatie

X_6 = opleiding

D_7 = 1 als de persoon in kwestie een betalende job uitoefent
= 0 als de persoon in kwestie geen betalende job uitoefent

D_8 = 1 als de hotelformule vol pension is
= 0 als de hotelformule iets anders is dan vol pension

D_9 = 1 als de hotelformule half pension is
= 0 als de hotelformule iets anders is dan half pension

D_{10} = 1 als de hotelformule all inclusive is
= 0 als de hotelformule iets anders is dan all inclusive

D_{11} = 1 als de hotelformule 'andere' is
= 0 als de hotelformule iets anders is dan 'andere'

D_{12} = 1 als de bestemming Nederland is
= 0 als de bestemming niet Nederland is

D_{13} = 1 als de bestemming Frankrijk is
= 0 als de bestemming niet Frankrijk is

D_{14} = 1 als de bestemming Duitsland is
= 0 als de bestemming niet Duitsland is

D_{15} = 1 als de bestemming Spanje is
= 0 als de bestemming niet Spanje is

D_{16} = 1 als de bestemming Italië is
= 0 als de bestemming niet Italië is

- $D_{17} = 1$ als de bestemming Tsjechië is
= 0 als de bestemming niet Tsjechië is
- $D_{18} = 1$ als de bestemming Slovenië is
= 0 als de bestemming niet Slovenië is
- $D_{19} = 1$ als de bestemming Oostenrijk is
= 0 als de bestemming niet Oostenrijk is
- $D_{20} = 1$ als de bestemming Mexico is
= 0 als de bestemming niet Mexico is
- $D_{21} = 1$ als de bestemming Luxemburg is
= 0 als de bestemming niet Luxemburg is
- $D_{22} = 1$ als de bestemming Malta is
= 0 als de bestemming niet Malta is
- $D_{23} = 1$ als de bestemming Thailand is
= 0 als de bestemming niet Thailand is
- $D_{24} = 1$ als de bestemming Singapore is
= 0 als de bestemming niet Singapore is
- $D_{25} = 1$ als de bestemming VSA is
= 0 als de bestemming niet VSA is
- $D_{26} = 1$ als de bestemming Korfoe
= 0 als de bestemming niet Korfoe is
- $D_{27} = 1$ als de periode het voorseizoen is
= 0 als de periode niet het voorseizoen is
- $D_{28} = 1$ als de periode het naseizoen is
= 0 als de periode niet het naseizoen is

De regressie analyse is de volgende:

$$\begin{aligned} \hat{y} = & \hat{\beta}_0 + \hat{\beta}_1 X_1 + \hat{\beta}_2 X_2 + \hat{\beta}_3 X_3 + \hat{\beta}_4 X_4 + \hat{\beta}_5 X_5 + \hat{\beta}_6 X_6 + \hat{\beta}_7 D_7 + \hat{\beta}_8 D_8 + \hat{\beta}_9 D_9 + \hat{\beta}_{10} D_{10} \\ & + \hat{\beta}_{11} D_{11} + \hat{\beta}_{12} D_{12} + \hat{\beta}_{13} D_{13} + \hat{\beta}_{14} D_{14} + \hat{\beta}_{15} D_{15} + \hat{\beta}_{16} D_{16} + \hat{\beta}_{17} D_{17} + \hat{\beta}_{18} D_{18} + \hat{\beta}_{19} D_{19} \\ & + \hat{\beta}_{20} D_{20} + \hat{\beta}_{21} D_{21} + \hat{\beta}_{22} D_{22} + \hat{\beta}_{23} D_{23} + \hat{\beta}_{24} D_{24} + \hat{\beta}_{25} D_{25} + \hat{\beta}_{26} D_{26} + \hat{\beta}_{27} D_{27} + \hat{\beta}_{28} D_{28} \end{aligned}$$

Resultaten van de regressie analyse (bijlage 35) (N=58)

De kwaliteit van het model wordt gegeven door de aangepaste determinatiecoëfficiënt en kan liggen tussen 0 en 100%, waar 100% een perfect model betekent. In dit model is deze waarde 61,3%. Dit wil zeggen dat 61,3% van de variatie in de afhankelijke variabele wordt verklaard door de verklarende variabelen.

All inclusive (D_{10}) is niet aangeduid door de respondenten en valt dus weg in het model.

De regressie analyse is:

$$\hat{Y} = 8,186 + 0,033X_1 + 0,500X_2 - 0,335X_3 + 1,322X_4 - 0,555X_5 - 1,167X_6 - 2,895D_7 + 0,387D_8 + 11,102D_9 + 2,895D_{11} - 1,390D_{12} + 2,091D_{13} - 0,676D_{14} - 4,328D_{15} + 1,519D_{16} + 1,002D_{17} + 2,433D_{18} + 4,699D_{19} + 12,173D_{20} + 1,275D_{21} + 1,553D_{22} - 2,103D_{23} + 22,659D_{24} + 5,934D_{25} + 5,675D_{26} + 0,030D_{27} - 2,776D_{28}$$

Enkel vijf variabelen van de 28 zijn significant op een niveau van 5%. Deze zijn: 'opleiding', dummy 'half pension', dummy 'Oostenrijk', dummy 'Mexico' en dummy 'Singapore'. De dummy variabelen 'half pension' en de dummy variabele 'Singapore' zijn zelfs significant op 1%. Bij een grotere steekproef zouden misschien meer variabelen significant zijn.

We kunnen enkele niet significante variabelen uit het model weren om tot een betere regressie te komen. Dummy variabele 'voorseizoen' heeft de hoogste niet significante waarde en zal als eerste uit het model worden gehouden. Nu is de dummy variabele 'naseizoen' wel significant op een niveau van 5% (bijlage 36). Zo werden er telkens achtereenvolgens de volgende variabelen uit de regressie gehaald om tot een significant model op een niveau van 5% te komen: dummy variabele 'andere', dummy 'Tsjechië', dummy 'Malta', dummy 'Luxemburg', 'leeftijd', dummy 'Thailand', dummy 'Slovenië', dummy 'half pension', dummy 'Italië', 'inkomen', dummy 'Spanje', 'kinderen', 'kinderen die nog thuis wonen', dummy 'Frankrijk', dummy 'VSA', dummy 'Korfoe', dummy 'Nederland' en tenslotte dummy 'Duitsland'. Het model heeft nu een aangepaste determinatiecoëfficiënt van 66,4% en alle variabelen in het model zijn significant op 5% (bijlage 37). Dit wil zeggen dat al deze variabelen een significante invloed hebben op het aantal overnachtingen.

Het model waar al de variabelen significant zijn, is het volgende:

$$\hat{y} = 15,775 - 1,408X_1 - 1,167X_2 - 3,555D_3 + 8,301D_4 + 3,668D_5 + 12,508D_6 + 23,840D_7 - 3,222D_8$$

Waar:

X_1 = hotelclassificatie

X_2 = opleiding

D_3 = 1 als de persoon in kwestie een betalende job uitoefent
= 0 als de persoon in kwestie geen betalende job uitoefent

D_4 = 1 als de hotelformule vol pension is
= 0 als de hotelformule iets anders is dan vol pension

D_5 = 1 als de bestemming Oostenrijk is
= 0 als de bestemming niet Oostenrijk is

D_6 = 1 als de bestemming Mexico is
= 0 als de bestemming niet Mexico is

D_7 = 1 als de bestemming Singapore is
= 0 als de bestemming niet Singapore is

D_8 = 1 als de periode het naseizoen is
= 0 als de periode niet het naseizoen is

De hotelclassificatie heeft een negatieve invloed op het aantal overnachtingen. Dit is het tegengestelde van wat we hadden verwacht. Het aantal overnachtingen wordt verwacht te dalen met 1,408 nachten, ceteris paribus, wanneer een hotel één extra ster heeft. Eveneens zal er een daling zijn van 1,167 nachten, ceteris paribus, als de persoon in kwestie een diploma heeft van één niveau lager. De verschillende niveaus zijn te vinden in bijlage 23 van deel 1 (enquête) bij vraag 20. Dit bevestigt de hypothese dat een hogere opleiding een positief effect heeft op het aantal overnachtingen. De volgende variabelen zijn dummy variabelen en worden telkens geïnterpreteerd ten opzichte van de benchmark categorie, zoals hierboven al vermeld is. Een persoon die een betalende job uitoefent, zal minder lang overnachten op hotel ten opzichte van gepensioneerde. Senioren die kiezen voor vol pension, zullen gemiddeld, ceteris paribus, 8,301 nachten langer verblijven op hotel dan wanneer ze voor kamer met ontbijt kiezen. In Oostenrijk, Mexico en Singapore wordt respectievelijk 3,668; 12,508 en 23,840 nachten langer

verbleven dan in België. Het naseizoen heeft ten opzichte van het hoogseizoen een negatief effect op het aantal overnachtingen. Men zal er gemiddeld 3,222 nachten minder lang blijven dan in het hoogseizoen. De hypothese wordt dus gedeeltelijk bevestigd. Dit model is echter wel niet het beste wat betreft de aangepaste determinatiecoëfficiënt. In bijlage 38 zijn de resultaten van de regressie analyse opgenomen die voor de hoogste aangepaste determinatiecoëfficiënt zorgden.

Om autocorrelatie te onderzoeken, wordt de Durbin –Watson test toegepast.

Autocorrelatie mag namelijk niet optreden volgens het CLRM (assumptie 5).

$$H_0: \rho = 0$$

$$H_1: \rho \neq 0$$

(ρ = coëfficiënt van autocorrelatie)

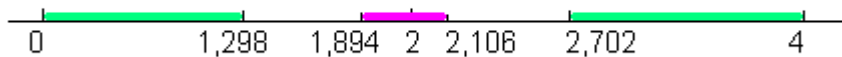
Bij een 5% significantieniveau zijn dit de relevante waarden:

$$d_U \text{ (ondergrens): } 1,894$$

$$d_L \text{ (bovengrens): } 1,298$$

$$4-d_U: 2,106$$

$$4-d_L: 2,702$$

Het groene gemarkeerde geeft links positieve autocorrelatie weer en rechts een negatieve. Het roze gemarkeerde geeft aan dat er geen autocorrelatie is.

De waarde 1,501 (bijlage 35) ligt tussen d_L en d_U en er kan geen besluit getrokken worden over de aanwezigheid of afwezigheid van autocorrelatie.

B CRM

We weten nu door welke aspecten Limburgse senioren worden beïnvloed om langer op hotel te verblijven. Daarna is het de taak van de hotelmanagers om hun gasten tevreden te houden zodat ze opnieuw naar hun hotel komen bij de volgende reis. Dit kunnen ze doen door zich te specialiseren op het domein van CRM, Customer Relationship Management.

Drs O. Hermans, die een gastcollege verzorgde in het opleidingsonderdeel van Leisure Management, gaf de volgende definitie aan CRM: "ability of organisations to differentiate guests". Verder vermeldde hij ook dat CRM "a two way thing" is, wat betekent dat een hotel een dialoog moet voeren met zijn guests-in-the-house (tijdens hun verblijf) en guests-out-of-the-house (voor en na het verblijf). Hij benadrukte dat CRM een voortdurende proces is van wederzijdse waarde identificatie en creatie met individuele klanten. Daarnaast haalde hij enkele redenen aan waarom CRM belangrijk is in de gastvrijheidsector. Ten eerste zijn er verschillende klanten die verschillende relaties willen met de hotelmanager. Zo willen sommige klanten een oppervlakkige relatie met de hotelmanager en andere prefereren een sterke relatie. Drs O. Hermans duiden ons op de 90-50-30 regel wat wil zeggen dat 90% van de tevreden klanten een vriendelijke babbel willen hebben met de manager. 50% van deze 90% hebben suggesties voor verbeteringen en 30% van de 90% willen iets meer dan een babbel, ze willen een echte relatie. Om een goed beleid te voeren, is het belangrijk om te weten wie de 30% klanten zijn. De klanten in een hotel kunnen worden geplaatst in VIP klassen. Een klant die in VIP klasse 1 zit, heeft meer aandacht nodig en een andere relatie dan een klant in VIP klasse 2. Bovendien is loyaliteit aan een bepaald merk of hotelketen zwak. Getrouwheidskaarten hebben geen effect op de klanten. En mondelinge reclame door de klanten is belangrijk, maar enkel mogelijk als de gasten zich betrokken en geapprecieerd voelen door de hotelmanager.

5.4 Georganiseerde reizen

Naast reizen die door senioren zelf worden samengesteld is er ook de mogelijkheid om via een organisatie mee te gaan. Via een interview met de administratief medewerkster van OKRA regio Limburg op 13 maart 2008 in Hasselt konden we te weten komen hoe een reispakket eruit ziet in de praktijk. Bijvoorbeeld konden we vragen achter de hotelclassificatie en -formule die in het reispakket worden aangeboden. Verder konden we de evolutie van de leden die meegaan met een georganiseerde groepsreis zien. De interviewnota vindt men in bijlage 39.

5.4.1 OKRA

OKRA is een beweging en een non-profit organisatie voor 55-plussers die sinds ongeveer 56 jaar actief is, vroeger onder de naam KBG (Kristelijke Beweging van de Gepensioneerden) en sinds twee jaar onder de naam OKRA. OKRA is opgedeeld in 18 regio's waar Limburg er één van is. Bovendien heeft OKRA 1.215 trefpunten over heel het land. Hun aanbod bestaat niet alleen uit reizen, maar ook uit sport en educatieve activiteiten, zoals het leren van Spaans of het bijwonen van verschillende lezingen (OKRA LIMBURG, s.d., www.okra.be). De letters van OKRA staan voor Open, Kristelijk, Respectvol en Actief wat zich vertaalt in de reizen die ze aanbieden. Open betekent het ontmoeten van mensen. Kristelijk verwijst naar de mogelijkheid om tijdens de reizen naar een eucharistieviering te gaan of naar de momenten van bezinning die worden gehouden aan de hand van gedichtjes. Respectvol wil uiteraard zeggen dat respect voor de medemens belangrijk is en Actief staat voor het actief meedoen aan bepaalde activiteiten.

5.4.2 Reizen

Bij de reizen, die worden samengesteld door de medewerkers en de reisbegeleiders van OKRA, wordt er altijd een goede prijs- kwaliteit verhouding nagestreefd. Een hotel is de logiesvorm die wordt gekozen voor elke vakantie. Er wordt enkel het verblijfstoerisme aangeboden, maar naar de toekomst toe gaan ze ook reispakketten samenstellen die voor rondreistoerisme zijn bedoeld. Een hotel met een classificatie van vier sterren is een vereiste bij een vliegvakantie. Bij de busvakanties is dit niet het geval, maar hier wordt wel uitdrukkelijk nagegaan of het hotel geschikt is voor 55-plussers. Er wordt gekeken naar de ligging van het hotel. Deze moet kort bij het centrum gesitueerd zijn en moet de mogelijkheid bieden om zich eenvoudig naar de verschillende uitstappen te begeven. Daarnaast moet er voldaan worden aan een aantal faciliteiten zoals een lift en sanitaire hulpmiddelen, bijvoorbeeld een handgreep in douche en/of bad. All inclusive is de formule die gehanteerd wordt bij het boeken van het hotel. De vakanties worden meestal georganiseerd buiten het hoogseizoen en het aantal leden dat meegaat op reis kan u vinden in bijlage 40. Er is noch een stijgende evolutie waar te nemen noch een dalende. De leden boven de 70 jaar gaan het vaakst naar de zee, terwijl jongere senioren het buitenland verkiezen. De Moezelstreek is eveneens populair bij de oudere 55-plussers. Voor vliegvakanties is de verblijfsduur gemiddeld 10 dagen en 9 nachten. Voor busreizen is dat één week. Tevens is er een tendens naar city trips naar culturele bestemmingen, waar onder andere Berlijn, Dresden, Barcelona en Toscane. Om de informatie van de reizen te communiceren naar de leden, worden er vakantiebeurzen door het jaar en informatiedagen juist voor het vertrek georganiseerd. Daarnaast kunnen de geïnteresseerden gedrukte brochures raadplegen. Ook kunnen ze deze brochures gaan bekijken op internet, wat steeds vaker wordt gedaan. Na elke reis wordt er een evaluatieformulier ingevuld door de senioren. Hieruit blijkt dat ze zeer tevreden zijn en in een volgende periode opnieuw een reis boeken bij OKRA.

HOOFDSTUK 6: CONCLUSIES

In het eerste deel werd de bevolkingsgroep die men senioren noemt, beschreven. Personen vanaf 55 jaar wordt senioren genoemd, vanaf 65 jaar bejaarden en vanaf 75 jaar hoogbejaarden. We hebben geen onderscheid gemaakt tussen de verschillende groepen en hebben iedereen boven 55 jaar senioren genoemd. In 2007 telde de bevolking 1.361.279 mannelijke 55-plussers en 1.674.475 vrouwelijke, wat een totaal is van 3.035.754 of een aandeel van 28,68% in de totale bevolking. Vrouwen zijn in de meerderheid met 55,16%. De beslissing om een vakantie te boeken wordt mede bepaald door de beperkingen van inkomen, tijd en gezondheid.

Door de stijgende levensverwachting en de dalende nataliteit, is de samenleving aan het vergrijzen. In 2000 was de levensverwachting vanaf de geboorte voor de mannen 75,06 jaar en voor de vrouwen 81,53. In 2050 zouden volgens een hypothetisch model van EUROSTAT mannen 82,3 jaar en vrouwen 88,3 jaar worden.

Bovendien werd er een hoofdstuk gewijd aan hotels en aan wat de overheid oplegt aan de hotelsector. De definitie van een hotel is niet eenduidig en verschilt naargelang de auteur. Bijgevolg werd er zelf een nieuwe definitie opgesteld. Men kan een logiesverstrekking bedrijf classificeren als een hotel wanneer er de mogelijkheid is om één overnachting aan te bieden. Dit is enkel met het oog op commercialisering. Een vergunning is nodig wanneer er vier kamers zijn of er voor tien personen slaapgelegenheden kan worden geboden. Dit zal echter veranderen door de invoering van een nieuw decreet dat de Vlaamse regering heeft ontworpen, maar nog niet volledig is goedgekeurd. Dan zal een hotel al een vergunning moeten aanvragen wanneer het twee kamers heeft. Toerisme Vlaanderen zorgt ervoor dat hotels worden onderverdeeld in verschillende categorieën wanneer ze voldoen aan de vooropgestelde eisen. Het aantal hotels in Vlaanderen steeg in 2006 ten opzichte van 2005 met 7,2% tot een aantal van 1.131. De tewerkstelling en de omzet van de hotels in België steeg in 2005 eveneens ten opzichte van 2004. In 2006 bedroegen het aantal overnachtingen en het aantal aankomsten in hotels in België respectievelijk 15.371.647 en 8.261.143, een stijging van 5,2% en 6,3% in vergelijking met 2005. Hotels kunnen worden opgenomen in een officiële hotelgids of in een commerciële hotelgids, die subjectiever is dan de eerste. Het decreet van 20 maart 1984 houdende het statuut van de logiesverstrekking bedrijven is belangrijk voor de Vlaamse gemeenschap.

De Kust, de kunststeden en de Vlaamse regio's zijn de drie macroproducten in Vlaanderen. De voorkeur van senioren als verblijfstoerist verschilt naargelang het macroproduct. Extra dekens, extra ondersteuning in de badkamer en leesbare informatie zijn een aantal faciliteiten die senioren wensen in hun hotels.

In het tweede deel werd de gevalstudie uitgewerkt, die betrekking heeft op Limburgse senioren en op de periode mei tot en met oktober 2007. Zij werden gecontacteerd via drie organisaties waar telkens 65 enquêtes werden uitgedeeld. In totaal bleven er 101 bruikbare enquêtes over die we onderzocht hebben op een aantal variabelen. Eerst werden er een aantal variabelen besproken op basis van een indeling in verschillende bestemmingen. Dit had tot gevolg dat maar 58 van de 101 enquêtes konden worden gebruikt. Later werden de andere variabelen toegelicht onafhankelijk van de bestemming. Hier werden wel alle enquêtes meegenomen in het onderzoek.

Tussen de verschillende bestemmingen was er geen groot verschil betreffende het boekingsgedrag. Meestal wordt er gebruik gemaakt van internet of wordt er advies gevraagd aan vrienden, familie of kennissen om informatie te verzamelen over een hotel. Deze worden ook onderling of in combinatie met andere bronnen gehanteerd. Hotelgidsen worden maar in minieme mate gebruikt en dan vooral in België, Nederland en Frankrijk. Voordat men op vakantie vertrekt worden een aantal aspecten gepland. Dit kan enkel een hotel zijn of een hotel tezamen met activiteiten. Een hotelreservatie samen met het transport ter plaatse en activiteiten komt ook voor, maar dit is minder snel het geval. Het valt ons op dat voor een bestemming in België er senioren zijn die niets op voorhand plannen.

In verband met de hotelclassificatie kunnen we besluiten dat tussen de verschillende bestemmingen eveneens weinig verschil is. In het algemeen kunnen we stellen dat Limburgse senioren op de eerste plaats kiezen voor een hotel met drie sterren. Daarna voor een vier sterrenhotel. Senioren kiezen bijna niet voor een hotel wanneer deze maar één ster heeft of voor een eenvoudige overnachtingsgelegenheid, die geen ster heeft verdiend. Twee of vijf sterren komen iets meer voor, maar dit is toch nog in beperkte mate.

Hoewel all inclusive een formule is die steeds vaker wordt gekozen, vinden we dit in de enquête niet terug. Wel werd er de restcategorie 'andere' aangeduid, maar aangezien deze niet gespecificeerd is, kunnen we geen besluit trekken. In 2006 genoot half pension de voorkeur van de Vlamingen en dit is ook zo voor de Limburgse senioren in 2007. Kamer met ontbijt volgt half pension op de voet. Vol pension wordt maar weinig gekozen. Dit is zo voor bijna al de bestemmingen.

Als transportmiddel wordt de auto geprefereerd voor zowel korte afstanden naar onze buurlanden, maar ook voor verdere afstanden, zoals bijvoorbeeld Oostenrijk. Om te reizen naar Duitsland valt het op dat de trein ook tot de mogelijkheden behoort. Voor iets verdere bestemmingen, zoals Mexico of VSA, wordt er een vliegtuig genomen.

Senioren nemen wel altijd iemand mee op reis. Een absolute voorkeur van reisgezelschap hebben ze niet. In België gaat vooral de partner mee op vakantie. Maar ook in andere landen zijn ze vaak de verkozen reisgezel. Het volledige gezin, vrienden of kennissen worden eveneens regelmatig meegenomen naar de verschillende bestemmingen.

Er is geen duidelijke voorkeur te zien betreffende de periode voor al de bestemmingen samen. Elke bestemming heeft een andere periode die senioren prefereren om op vakantie te gaan.

Het verblijfstoerisme is de absolute topper. Voor bepaalde landen, zoals Frankrijk, Thailand, VSA en Malta, wordt er ook aan rondreistoerisme gedaan. Limburgse senioren zijn geen liefhebbers van doorgangstoerisme en dit wordt dan ook zeer miniem gekozen.

Voor al de Limburgse senioren, onafhankelijk van hun bestemming, werd er gekeken naar het belang dat ze hechten aan een hotel en faciliteiten en naar hun reisgedrag, wat opgedeeld is in activiteiten en bestedingen. Op de eerste plaats wordt een hotel gekozen omwille van gemakkelijker, daarna omwille van het comfort en een derde reden is dat ze graag bediend worden. Er werden correlaties getrokken met faciliteiten en reisgedrag met de leeftijd of met het inkomen. Hier kwamen een aantal significantie correlaties naar voren. De aanwezigheid van een lift, een mooi uitzicht, kwaliteit van het beddengoed, netheid, aangrenzend restaurant en een gevoel van veiligheid hebben een positieve samenhang met de leeftijd. Dus hoe ouder men is, hoe meer belang men hieraan hecht. Activiteiten zoals wellness en de mogelijkheid om een hobby uit te oefenen tijdens hun

verblijf kennen een negatieve significante samenhang. De relatieve bestedingen van senioren zijn niet significant met de leeftijd of met het inkomen.

Daarnaast werden de sociaal- economische identiteitsgegevens opgesteld. Hieruit blijkt dat de meerderheid van de respondenten gehuwd en gepensioneerd zijn. Velen hebben genoten van een redelijke hoge opleiding. Laaggeschoolden of niet geschoolden komen bijna niet meer voor. 50% verklaart bijgevolg dat hun netto-inkomen tussen 1.000 en 2.000 euro ligt. Het gezin bestaat meestal uit twee kinderen.

Limburgse senioren hebben geen expliciete voorkeur om een kort verblijf, zijnde 1 tot en met 3 overnachtingen, in het weekend of door de week te doen. 14% van de respondenten maken zelfs geen korte vakantie.

Tenslotte werd er een regressie analyse opgesteld die aspecten vaststelde die een significante invloed hebben op het aantal overnachtingen. Hotelclassificatie blijkt een negatieve invloed te hebben op het aantal overnachtingen. Een hogere opleiding en een gepensioneerde, hebben daarentegen een positieve invloed. Vol pension heeft ten opzichte van kamer met ontbijt een positief effect op het aantal overnachtingen. Oostenrijk, Mexico en Singapore hebben evenzeer een positief effect ten opzichte van het aantal overnachtingen in België. Het naseizoen is de laatste variabele die een significante invloed heeft, maar deze is wel negatief ten opzichte van het hoogseizoen.

Lijst van geraadpleegde werken

Boeken

ANDERSON, D.R., SWEENEY, D.J., WILLIAMS, T.H. (2003). *Statistiek voor economie en bedrijfskunde*. (GROENEWEGEN, G. et al., Vertaling en bewerking). Academic Service, Schoonhoven. (Oorspronkelijk verschenen in het Engels in 1997). 507 p.

BROEKMANS, J. (2005-2006). *Onderzoekscompetenties: syllabus en bijkomende teksten*. Universiteit Hasselt, Diepenbeek, 114 p.

CARNOY, F., DE FEYT, P., SAUSSEZ, E., VERLY, J. (1988). *Rimpelloze overgang? Sociaal economisch profiel van de 55-64 jarigen!* Koning bouwdewijnstichting, Brussel, 269 p.

DE GROOTE, P. (1987). *De Belgische hotelsector: een economisch- geografische analyse*. Universitaire pers Leuven, 398 p.

DE GROOTE, P. (1999). *Panorama op toerisme: handboek toerisme management in een internationaal perspectief*. Garant, Leuven, 341 p.

DE GROOTE, P., & V., TRUWANT. (2003). *Demografie & samenleving*. Universitaire pers Leuven, 448 p.

GUJARATI, D. N. (2003). *Basic Econometrics*. McGraw-Hill/Irwin New York, 1002 p.

HOLTHOF, C. (2002). *Bedrijfseconomie voor de hotelsector*. Garant, Leuven, 160p.

MEDLIK, S. (1989). *The Business of Hotels*. Heineman Professional Publishing, Oxford, 188 p.

METELKA, C. J. (1990). *The dictionary of hospitality, travel and tourism*. Delmar Publishers Inc., New York, 194 p.

PUT, J. (2006). *Praktijkboek Sociale zekerheid: Voor de onderneming en de sociale adviseur*. Kluwer, 1034 p.

SEKERAN, U. (2003). *Research methods for business: a skill building approach*. John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, NJ, 450 p.

SPEYBROUCK, J. (2007). *Toerismecodex 2007- 2009: incl. hotel- en luchtvaartsector*. Academia Press, Gent, 445 p.

VAN DALE. *Groot woordenboek van de Nederlandse taal*. (2005). Van Dale lexicografie, Utrecht/ Antwerpen, 4464 p.

VANDENBROECKE, C. (1992). *Rendez- vous met de toekomst: de vergrijzing van Vlaanderen*. Kritak, Leuven, 94 p.

Artikels

DE TIJD (2007, 3 oktober). *Pensioen voor een werknemer, zelfstandige, ambtenaar of gemengde carrière*. Opgevraagd op 27 maart 2008, van de volgende website:
http://www.tijd.be/geld_beleggen/pensioenen/artikel/Pensioen_voor_een_werknemer__zelfstandige__ambtenaar_of_gemengde_carriere.3252029

FED. Ho.Re.Ca. VLAANDEREN. (2008). *De nieuwe Vlaamse hotelclassificatie – ontwerp*. Opgevraagd op 25 maart 2008, van de volgende website:
<http://www.fedhorecavlaanderen.be/nieuws/artikel/88>

FLEISCHER, A., & PIZAM, A. (2000). Tourism constraints among Israeli seniors. [Elektronische versie]. *Annals of Tourism Research*, januari 2002, volume 21, editie 1, 106-123 p.

FREUND DE KLUMBIS, D., & MUNSTERS, W. (2005). Developments in the hotel industry: design meets historic properties. [Elektronische versie]

Eindwerken en jaarverslagen

CREEMERS, G. (1999). *Groeimarkt van senioren en (hoog)bejaarden*. EV LUC, Diepenbeek. 66 p.

DAS, V. (2006). *Mondialisering en hotelketens*. EV UHasselt, Diepenbeek. 279 p.

DECOUTERE E. (2007). *Determinanten van de schuldgraad in familiebedrijven*. EV UHasselt, Diepenbeek. 118 p.

FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie. (2006). *Panorama van de Belgische economie 2006*, Brussel, 426 p.

KONINKLIJKE HORECA NEDERLAND. (2003). *Jaarverslag 2003*. 32 p. [Elektronische versie]

OECD FACTBOOK 2007. (2007). *Economic, Environmental and Social Statistics, Public finance, taxes, Taxes on the average production worker*. Opgevraagd op 27 maart 2008, van de volgende website:
<http://fiordiliji.sourceoecd.org/vl=5005348/cl=38/nw=1/rpsv/factbook/data/10-03-02-T01.xls>

VANHELLEMONT, E. (1995). *De vraag van senioren naar educatief toerisme in België*. EV LUC, Diepenbeek. 90 p.

Informatiefolders

TOERISME LIMBURG. (2007). *LogiesgidsLimburg 2007*. [Informatiefolder]. Toerisme Limburg, Hasselt 152 p.

TOERISME VLAANDEREN. (2007). *Informatiebrochure voor de sector logiesverstrekkende bedrijven*. 23 p. [Informatiefolder] [Elektronische versie]

Internet

ADMINISTRATIE DER PENSIONEN. (2005). *Rust- en overlevingspensioenen van de openbare sector: Algemene inlichtingen*. 77 p. [Elektronische versie]

BEDRIJFSCHAP HORECA EN CATERING. (s.d.). *Nederlandse Hotel Classificatie*. Opgevraagd op 18 maart 2008, van de volgende website:
<http://www.hotelsterren.nl/smartsite.dws?id=50>

BOURGEOIS, G. (2008). *Beleidsbrief toerisme 2008*. 52 p. [Elektronische versie]

ECODATA. (2007a). *De bevolking in België*. Opgevraagd op 10 december 2007, van de volgende website: <http://ecodata.mineco.fgov.be/mdn/bevolking.jsp>

ECODATA. (2007b). *De bevolkingsloop in België*. Opgevraagd op 10 december 2007, van de volgende website: <http://ecodata.mineco.fgov.be/mdn/Bevolkingsloop.jsp>

EUROSTAT. (2007). *Prognose van de levensverwachting bij de geboorte van mannen, vrouwen in België*. Opgevraagd op 20 september 2007, van de volgende website:
http://statbel.fgov.be/figures/d23_nl.asp#Levensverwachting

FOD ECONOMIE – Algemene Directie Statistiek, bedrijfsregister DBRIS. (2008a). *Structurele statistieken - ondernemingen: algemene statistieken: evolutie van het aantal BTW-plichtige ondernemingen*. Opgevraagd op 23 maart 2008, van de volgende website:
http://www.statbel.fgov.be/figures/d422_nl.asp#3

FOD ECONOMIE – Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie. (2007a). *Mathematische Demografie: Stijgende levensverwachting*. Opgevraagd op 20 september 2007, van de volgende website: http://statbel.fgov.be/figures/d23_nl.asp#1

FOD ECONOMIE - Algemene Directie Statistiek en Economische informatie, dienst demografie. (2007b). *Structuur van de Bevolking: leeftijds piramide*. Opgevraagd op 20 september 2007, van de volgende website: http://statbel.fgov.be/figures/d21_nl.asp#1

FOD ECONOMIE - Algemene Directie Statistiek, levensstandaard – inkomsten en bezoldigingen. (2007c). *Enquête naar de structuur en de verdeling van de lonen*. Opgevraagd op 12 december 2007, van de volgende website: http://statbel.fgov.be/figures/d321_nl.asp

FOD ECONOMIE – Algemene Directie statistiek (2008b). *Tijds- en vrijetijdsbesteding: vakanties*. Opgevraagd op 1 april 2008, van de volgende website: http://www.statbel.fgov.be/figures/d34_nl.asp#2

GROEP FJK. (s.d.). *Benelux hotelclassificatie*. 18 p. [Elektronische versie]

OKRA (s.d.). *Activiteiten*. Opgevraagd op 10 april 2008, van de volgende website: <http://www.okra.be/page?&orl=1&ssn=&lng=1&pge=7>

RSZ. (2008). *Aan de slag: overheidssteun voor banen*. 7 p. [Elektronische versie]

RVP. (2008). *Op welke leeftijd kan een werknemer met pensioen gaan?* Opgevraagd op 27 maart 2008, van de volgende website: http://www.rvponp.fgov.be/onprvp2004/nl/Z/Z_a_00/Z_a_b_00/Z_a_b_01.asp#f

TOERISME VLAANDEREN. (2006a). *De Vlaanderen vakantieganger anno 2005*. 178 p. [Elektronische versie]

TOERISME VLAANDEREN. (2006b). *Toerisme in cijfers 2006: deel 1*. 1- 118 p. [Elektronische versie]

TOERISME VLAANDEREN. (2006c). *Toerisme in cijfers 2006: deel 2*. 119– 146 p. [Elektronische versie]

TOERISME VLAANDEREN. (2006d). *Toerisme in cijfers 2006: Evolutie aankomsten naar logiesvorm*. 40 p. [Elektronische versie]

TOERISME VLAANDEREN. (2006e). *Toerisme in cijfers 2006: Evolutie overnachtingen naar logiesvorm*. 40 p. [Elektronische versie]

TOERISME VLAANDEREN. (2006f). *Toerisme in cijfers 2006: Evolutie overnachtingen per verblijfsmotief*. 111 p. [Elektronische versie]

VLARA. (s.d.). Hotelclassificatie. Opgevraagd op 25 maart 2008, van de volgende website: <http://www.vlara.be/frames/actualiteit-H.html>

WALLEX. (2003). *18 décembre 2003 – Décret relatif aux établissements d'hébergement touristique*. Opgevraagd op 15 april 2008, van de volgende website:
<http://wallex.wallonie.be/index.php?doc=9212&rev=8328-19>

Lijst van bijlagen

Bijlagen: deel 1

1. Evolutie van het aantal overnachtingen in België, opgesplitst naar Gewest (hotels, groepslogies, vakantieparken en campings) (2002-2006)	1
2. Evolutie van het aantal overnachtingen in hotels in België, opgesplitst naar Gewest (2002-2006)	1
3. Evolutie van het aantal overnachtingen in België, opgesplitst naar Gewest (ontspanning en vakantie) (2002-2006)	2
4. Evolutie van het aantal overnachtingen in België, opgesplitst naar Gewest (conferentie, congres en seminarie) (2002-2006)	2
5. Evolutie van het aantal overnachtingen in België, opgesplitst naar Gewest (andere beroepsdoeleinden) (2002-2006)	3
6. Evolutie van het aantal overnachtingen in België, opgesplitst naar Gewest (alle motieven samen) (2002-2006)	3
7. De evolutie van de bevolking in België naar geslacht (1998-2007)	4
8. Evolutie van het aandeel van senioren in België naar geslacht (1998-2007) (in %)	4
9. De totale bevolking in België vanaf 55 jaar (1989-2007)	5
10. Meetindicatoren van de nataliteit	6
11. Evolutie van het aantal geboorten in België (1988-2006)	7

12. Evolutie van de bevolking in België (1999-2007)	8
13. Hotelketen	9
14. 20 maart 1984 – decreet houdende het statuut van de logiesverstreckende bedrijven	10
15. 29 juli 1987 – besluit van de Vlaamse regering tot vaststelling van de voor logiesverstreckende bedrijven geldende exploitatievoorwaarden en tot regeling van de toekenning van de voor die exploitatie vereiste vergunningen	11
16. 27 januari 1988 – besluit van de Vlaamse executieve tot vaststelling van de specifieke brandveiligheidsnormen waaraan de logiesverstreckende bedrijven moeten voldoen	15
17. Bijlage 1 van het besluit van 27 januari 1988 van de Vlaamse executieve tot vaststelling van de specifieke brandveiligheidsnormen waaraan de logiesverstreckende bedrijven moeten voldoen	17
18. Model van brandveiligheidsattest	26
19. Model van brandveiligheidsattest	27
20. Benelux-hotelclassificatie	28
 Bijlagen: deel 2	
21. Beslissingsboom	38
22. Inleidende brief	39
23. Enquête	40

24. Informatie voor de berekening van het aantal enquêtes	49
25. De waarden nodig om de boxplot van de leeftijd van de respondenten op te stellen (minimum, maximum, kwartielen en de mediaan) (geen georganiseerde groepsreis)	50
26. Absolute cijfers van de verschillende variabelen per bestemming (2007) (N=58)	51
27. De waarden nodig om de boxplot van de leeftijd van de respondenten op te stellen (minimum, maximum, kwartielen en de mediaan)	59
28. Correlatie van leeftijd met faciliteiten	60
29. Correlaties van leeftijd met activiteiten	62
30. Correlatie van het inkomen met bestedingen en bestedingen onderling	63
31. Correlatie van leeftijd met bestedingen	64
32. Correlatie van opleiding met geslacht	65
33. Correlatie van leeftijd met opleiding	66
34. Correlatie van inkomen met opleiding	66
35. Resultaten van de regressie: model met alle variabelen (N=58)	67
36. Resultaten van de regressie: model zonder dummy variabele 'voorseizoen' (N=58)	68
37. Resultaten van de regressie: significant model (N=58)	71

38. Resultaten van de regressie: beste model betreffende de kwaliteit van het model (N=58)	72
39. Interviewnota OKRA LIMBURG	73
40. Evolutie van het aantal leden van OKRA LIMBURG die mee op reis zijn gegaan met OKRA LIMBURG (1998-2007)	75

Bijlagen: deel 1

Bijlage 1. Evolutie van het aantal overnachtingen in België, opgesplitst naar Gewest (hotels, groepslogies, vakantieparken en campings) (2002-2006)

	2002	2003	2004	2005	2006	Evolutie 2005- 2006
België	29.071.943	29.018.507	28.494.396	28.380.693	29.372.011	+ 3,5
Vlaams Gewest	17.566.192	17.347.108	17.016.102	17.036.561	17.705.365	+ 3,9
Brussels Gewest	4.686.350	4.793.357	4.717.667	4.650.013	4.836.476	+ 4,0
Waals Gewest	6.819.401	6.878.042	6.760.627	6.694.119	6.830.170	+ 2,0

*Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek (verhuringen zijn niet inbegrepen)
Toerisme in cijfers 2006, deel 1, p. 50- 53 [Elektronische versie] (2006b)*

Bijlage 2. Evolutie van het aantal overnachtingen in hotels in België, opgesplitst naar Gewest (2002-2006)

	2002	2003	2004	2005	2006	Evolutie 2005- 2006 (in %)
België	14.500.351	14.341.486	14.404.843	14.610.340	15.371.647	+5,2
Vlaams Gewest	7.741.637	7.573.556	7.563.753	7.685.929	8.134.162	+5,8
Brussels Gewest	4.437.039	4.548.447	4.478.093	4.404.279	4.571.330	+3,8
Waals Gewest	2.321.675	2.219.483	2.362.997	2.520.132	2.666.155	+5,8

*Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek (verhuringen zijn niet inbegrepen)
Toerisme in cijfers 2006, evolutie overnachtingen naar logiesvorm, p. 5- 8 [Elektronische versie] (2006e)*

Bijlage 3. Evolutie van het aantal overnachtingen in België, opgesplitst naar Gewest (ontspanning en vakantie) (2002-2006)

	2002	2003	2004	2005	2006	Evolutie 2005- 2006 (in %)
België	22.472.250	22.831.816	22.167.745	22.013.661	22.611.797	+2,7
Vlaams Gewest	14.765.265	14.668.288	14.169.009	14.020.206	14.486.983	+3,3
Brussels Gewest	1.742.399	2.053.839	2.106.649	2.144.222	2.204.443	+2,8
Waals Gewest	5.964.586	6.109.689	5.892.087	5.849.233	5.920.371	+1,2

*Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek (verhuringen zijn niet inbegrepen)
Toerisme in cijfers 2006, evolutie overnachtingen per verblijfsmotief p. 7- 10
[Elektronische versie] (2006f)*

Bijlage 4. Evolutie van het aantal overnachtingen in België, opgesplitst naar Gewest (conferentie, congres en seminarie) (2002-2006)

	2002	2003	2004	2005	2006	Evolutie 2005- 2006 (in %)
België	2.988.006	3.029.457	3.252.839	3.317.796	3.622.212	+9,2
Vlaams Gewest	1.073.395	1.072.752	1.191.248	1.291.323	1.434.833	+11,1
Brussels Gewest	1.550.907	1.633.680	1.692.715	1.699.531	1.821.975	+7,2
Waals Gewest	363.704	323.025	368.876	326.942	365.404	+11,8

*Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek (verhuringen zijn niet inbegrepen)
Toerisme in cijfers 2006, evolutie overnachtingen per verblijfsmotief, p. 42- 45
[Elektronische versie] (2006f)*

Bijlage 5. Evolutie van het aantal overnachtingen in België, opgesplitst naar Gewest (andere beroepsdoeleinden) (2002-2006)

	2002	2003	2004	2005	2006	Evolutie 2005- 2006 (in %)
België	3.275.481	2.958.797	2.994.037	3.049.236	3.138.002	+2,9
Vlaams Gewest	1.655.357	1.530.632	1.625.271	1.725.032	1.783.549	+3,4
Brussels Gewest	1.142.840	988.541	872.516	806.260	810.058	+0,5
Waals Gewest	477.284	439.624	496.250	517.944	544.395	+5,1

Bron: FOD Economie - Algemene Directie Statistiek (verhuringen zijn niet inbegrepen) Toerisme in cijfers 2006, evolutie overnachtingen per verblijfsmotief, p. 77- 80 [Elektronische versie] (2006f)

Bijlage 6. Evolutie van het aantal overnachtingen in België, opgesplitst naar Gewest (alle motieven samen) (2002-2006)

	2002	2003	2004	2005	2006	Evolutie 2005- 2006 (in %)
België	28.735.737	28.820.070	28.414.621	28.380.693	29.372.011	+ 3,38
Vlaams Gewest	17.494.017	17.271.672	16.985.528	17.036.561	17.705.365	+ 3,78
Brussels Gewest	4.436.146	4.676.060	4.671.880	4.650.013	4.836.476	+ 3,86
Waals Gewest	6.805.574	6.872.338	6.757.213	6.694.119	6.830.170	+ 1,99

Bron: FOD economie - Algemene Directie Statistiek (verhuringen zijn niet inbegrepen) Toerisme in cijfers 2006, evolutie overnachtingen per verblijfsmotief, verwerkte gegevens, p.7-10; p.42-45; p .77- 80 [Elektronische versie] (2006f)

Bijlage 7. De evolutie van de bevolking in België naar geslacht (1998-2007)

Geslacht	Mannen	Vrouwen	Totaal geslachten
Jaar	Aantal	Aantal	Aantal
1998	4.982.672	5.209.592	10.192.264
1999	4.993.718	5.220.034	10.213.752
2000	5.006.014	5.233.071	10.239.085
2001	5.018.019	5.245.395	10.263.414
2002	5.042.288	5.267.437	10.309.725
2003	5.066.885	5.288.959	10.355.844
2004	5.087.176	5.309.245	10.396.421
2005	5.111.325	5.334.527	10.445.852
2006	5.143.821	5.367.561	10.511.382
2007	5.181.408	5.403.126	10.584.534

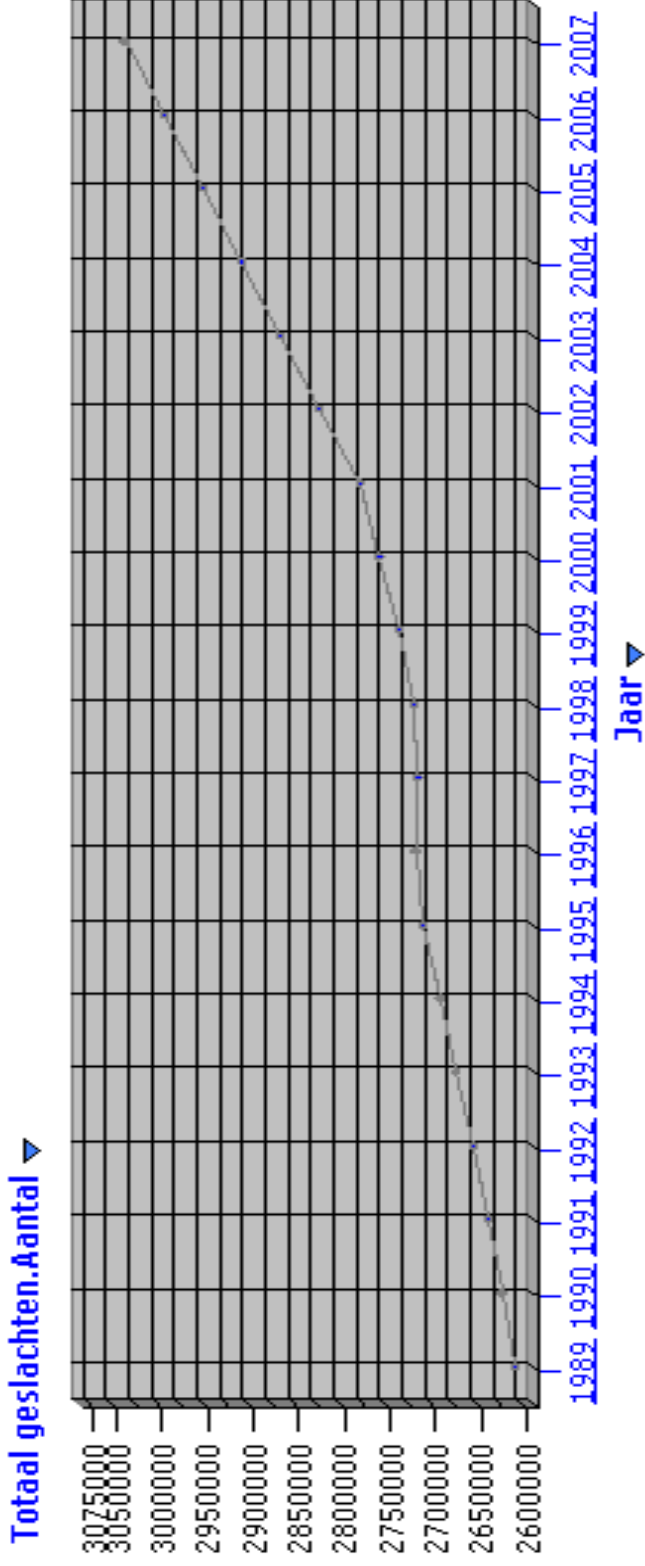
Bron: ECODATA, de bevolking in België, van de website: www.ecodata.mineco.fgov.be (2007a)

Bijlage 8. Evolutie van het aandeel van senioren in België naar geslacht (1998-2007) (in %)

Geslacht	Mannen	Vrouwen	Totaal geslachten
Jaar	Aandeel	Aandeel	Aandeel t.o.v. de totale bevolking
1998	23,81	29,39	26,66
1999	23,95	29,46	26,77
2000	24,14	29,57	26,91
2001	24,33	29,67	27,06
2002	24,70	29,94	27,38
2003	25,04	30,19	27,67
2004	25,40	30,42	27,96
2005	25,73	30,65	28,24
2006	26,01	30,82	28,47
2007	26,27	30,10	28,68

Bron: ECODATA, de bevolking in België, verwerkte gegevens van de website: www.ecodata.mineco.fgov.be (2007a)

Bijlage 9. De totale bevolking in België vanaf 55 jaar (1989-2007)

Bron: ECODATA, de bevolking in België, van de website: www.ecodata.mineco.fgov.be (2007a)

Bijlage 10. Meetindicatoren van de nataliteit

Een indicator om de nataliteit te meten is het absoluut aantal geboorten (bijlage 11). Men kan dit echter niet gebruiken wanneer landen een verschillend aantal inwoners hebben. In de praktijk is dit altijd het geval en er zal dan een verkeerd beeld worden gegeven van de nataliteit wanneer men een vergelijking wil maken tussen landen (P. DE GROOTE, & V. TRUWANT, 2003, p. 65- 66).

Een oplossing hiervoor is het bruto geboortecijfer, BGC. Hierdoor wordt er aandacht geschonken aan het aantal inwoners van verschillende landen. Een negatief punt van deze indicator is dat leeftijd of geslacht niet in acht wordt genomen.

Door het aantal geboorten te delen door de totale bevolking in België (bijlage 12) bekomt men het BGC (*tabel 3.1*). Specifiek geldt de volgende formule: (P. DE GROOTE, & V. TRUWANT, 2003, p. 69)

$$\text{BCG} = \frac{\text{Aantal geboorten in België tijdens jaar } t}{((\text{totale bevolking op 1 januari } t + \text{totale bevolking op 31 december } t) / 2)}$$

Bijlage 11. Evolutie van het aantal geboorten in België (1988-2006)

Jaar	Aantal geboorten
1988	118764
1989	120550
1990	123554
1991	125412
1992	124182
1993	119828
1994	115361
1995	114226
1996	115214
1997	115864
1998	114276
1999	113469
2000	114883
2001	114172
2002	111225
2003	112149
2004	115618
2005	118002
2006	121382

Bron: ECODATA, de bevolkingsloop in België, van de website:
www.ecodata.mineco.fgov.be (2007b)

Bijlage 12. Evolutie van de bevolking in België (1999-2007)

Geslacht	Mannen	Vrouwen	Totaal geslachten
Jaar	Aantal	Aantal	Aantal
1999	4.993.718	5.220.034	10.213.752
2000	5.006.014	5.233.071	10.239.085
2001	5.018.019	5.245.395	10.263.414
2002	5.042.288	5.267.437	10.309.725
2003	5.066.885	5.288.959	10.355.844
2004	5.087.176	5.309.245	10.396.421
2005	5.111.325	5.334.527	10.445.852
2006	5.143.821	5.367.561	10.511.382
2007	5.181.408	5.403.126	10.584.534

Bron: ECODATA, de bevolking in België, van de website: www.ecodata.mineco.fgov.be (2007a)

Bijlage 13. Hotelketen

Definitie Hotelketen

Een hotelketen wordt in "The dictionary of hospitality, travel and tourism" omschreven als: "Two or more hotel properties owned or managed by the same company, independent of the customers' awareness or company advertising of that fact" (C. J. METELKA, 1990, p. 73).

Geïntegreerde en vrije hotelketens (C. HOLTHOF, 2007, p. 12)

Er kunnen twee vormen van hotelketens onderscheiden worden: de geïntegreerde hotelketens en de vrije hotelketens. De belangrijkste verschillen tussen de twee vormen worden hieronder besproken.

Er zijn twee manieren om te zien of een hotel tot een geïntegreerde hotelketen behoort of niet. Enerzijds draagt het aangesloten hotel dezelfde naam van de hotelketen. Anderzijds hebben al de hotels die behoren tot deze keten dezelfde comfort- en uitbatingeisen.

Een andere vorm van een hotelketen is de *vrije hotelketen*. Deze kenmerkt en onderscheidt zich van de geïntegreerde ketens door een lossere samenwerking tussen de verschillende hotels van de keten. De aangesloten hotels werken vooral samen op het vlak van promotie.

Bijlage 14. 20 maart 1984 – decreet houdende het statuut van de logiesverstreckende bedrijven

Artikel 1. Dit decreet regelt een gemeenschapsaangelegenheid.

Art. 2. Voor de toepassing van dit decreet wordt als logiesverstreckend bedrijf aangezien, iedere toeristische handelsexploitatie ongeacht haar benaming, met daartoe uitgeruste kamers logies verstrekt, ongeacht de duur van de verhuur met een minimumverhuur van één nacht.

Art. 3. §1. Logiesverstreckende bedrijven die over ten minste vier kamers of accommodaties voor ten minste 10 personen beschikken, kunnen slechts geëxploiteerd worden mits een vergunning.

§ 2. Logiesverstreckende bedrijven die over minder dan vier kamers of accommodaties voor minder dan tien personen beschikken, kunnen een vergunning aanvragen.

§ 3. Logiesverstreckende bedrijven bestaande uit een deel van de gebouwen van actieve land- of tuinbouwbedrijven kunnen slechts als verblijfshoeve worden geëxploiteerd mits een bijzondere vergunning op voorwaarde dat de land- en tuinbouwactiviteit minstens als nevenactiviteit aanwezig is en blijft en dat het logiesverstreckende bedrijf over niet meer dan 10 kamers of accommodaties voor niet meer dan 24 personen beschikt. De nevenactiviteit land- of tuinbouw moet aanwezig zijn en bewezen door de aanvrager. De Vlaamse regering bepaalt de modaliteiten van de aanvraagprocedure.

Art. 3.bis. Dit decreet is niet van toepassing op de exploitatie van verblijven die erkend zijn op basis van het decreet van 18 juli 2003 betreffende de verblijven en verenigingen die een werking uitoefenen in het kader van "Toerisme voor Allen", of die voldoen aan de overgangsbepalingen van datzelfde decreet.

Art. 4. De in artikel 3 bedoelde vergunningen worden overeenkomstig dit decreet door Toerisme Vlaanderen verleend, geweigerd, geschorst of ingetrokken, na advies van het technisch comité onder de voorwaarden en in de vorm door de Vlaamse regering bepaald.

In geval van weigering, schorsing of intrekking van de vergunningen kan de vergunningaanvrager of de vergunninghouder beroep aantekenen bij de Vlaamse regering volgens een procedure door haar bepaald. Het beroep is opschortend.³

Art 5. De Vlaamse regering bepaalt :

1. de openings- en exploitatievoorwaarden waaraan een logiesverstreckend bedrijf moet voldoen om aan zijn bestemming te beantwoorden uit het oogpunt van veiligheid, comfort en belangrijkheid van het bedrijf;
2. het model van het aan de vergunninghouder uitgereikte herkenningsteken dat goed zichtbaar bij de hoofdingang moet worden aangebracht;
3. de verplichtingen die aan de houders van de vergunningen worden opgelegd in verband met het bekendmaken van de prijzen en kenmerken eigen aan het logiesverstreckend bedrijf;
4. de classificatienormen waaraan de logiesverstreckende bedrijven dienen te beantwoorden;
5. de specifieke normen inzake brandveiligheid die in de logiesverstreckende bedrijven dienen te worden in acht genomen met inbegrip van de overgangsmaatregelen voor de bestaande bedrijven;
6. de voorwaarden tot toekenning of weigering van premies voor het moderniseren en het bouwen van logiesverstreckende bedrijven, onverminderd de premiereregeling voor het sociale toerisme;
7. het bedrag van de jaarlijkse bijdragen die worden geheven tot dekking van de kosten van Toerisme Vlaanderen inzake, administratie, controle of toezicht die uit de toepassing van dit decreet volgen.

Art. 6. De in artikel 3 bedoelde vergunningen kunnen geweigerd, of voorlopig of definitief ingetrokken worden :

1. Indien de krachtens artikel 3 voorziene voorwaarden en krachtens artikel 5 getroffen voorzieningen niet of niet meer nageleefd worden;
2. Indien diegene die instaat of moet instaan voor het dagelijks beheer van het logiesverstreckend bedrijf in België of in het buitenland door een in kracht van gewijsde gegane rechterlijke uitspraak is veroordeeld wegens een der misdrijven omschreven in boek II, titel VII, hoofdstukken V, VI en VII; titel VIII, hoofdstukken I, IV en VI en titel IX, hoofdstukken I en II van het Strafwetboek, behalve indien de veroordeling voorwaardelijk is en de betrokkene hem voordeel van het uitstel niet verloren heeft of genade heeft bekomen.

Art. 7. Met een geldboete van vijfhonderd frank tot vijfduizend frank wordt gestraft hij die zonder vergunning

---

³ Dit artikel is gewijzigd bij het decreet van 19 maart 2004: **Decreet tot oprichting van het intern verzelfstandigd agentschap met rechtspersoonlijkheid « Toerisme Vlaanderen » Art. 14.** In artikel 4 van het decreet van 20 maart 1984 houdende het statuut van de logiesverstreckende bedrijven worden de woorden « na advies van technisch comité » geschrapt.

een logiesverstrekking bedrijf exploiteert zoals bedoeld in artikel 3. §1. exploiteert en hij die wederrechtelijk houder is van de in artikel 5 bedoelde herkenningsteken.

Zij die volgens artikel 1384 van het Burgerlijk Wetboek burgerrechtelijk aansprakelijk zijn, zijn gehouden tot het betalen van een geldboete.

Alle bepalingen van boek I van het Strafwetboek, hoofdstuk VI en art. 85 niet uitgezonderd, zijn toepasselijk op de misdrijven bij dit decreet omschreven.

De hoven en rechtbanken kunnen bovendien de overtreders van de bepalingen van dit decreet verbieden gedurende een periode van één tot twaalf maanden persoonlijk of door een tussenpersoon en logiesverstrekking bedrijf te exploiteren. Het verbod wordt van toepassing acht volle dagen na het betekenen van de veroordeling.

Art. 8. Zonder de bevoegdheid van de officieren van gerechtelijke politie te beknotten, worden de personeelsleden van de rijkswacht, de ambtenaren en agenten van de plaatselijke politie en de ambtenaren en beambten die daartoe door de Vlaamse regering worden aangesteld, ermee belast de overtredingen van dit decreet op te sporen en door middel van processen-verbaal vast te stellen.

De processen-verbaal worden aan de bevoegde ambtenaren van het openbaar ministerie overgezonden en een afschrift ervan wordt binnen de vier werkdagen na de vaststelling van de overtreding gezonden aan de overtreder en aan de eigenaar van het logiesverstrekking bedrijf zo hiertoe aanleiding bestaat, alsmede aan de Vlaamse regering, alles op straffe van nietigheid. Bovendien wordt binnen dertig kalenderdagen na de vaststelling van de overtreding een afschrift gezonden aan de burgemeester als hoofd van de administratieve politie van de betrokken gemeente.

Art. 9. Hij die een in artikel 3 bedoelde vergunning aanvraagt, staat reeds daardoor toe dat de Vlaamse regering de daartoe bevoegde ambtenaren of beambten ter plaatse het nuttig of nodig geoordeelde onderzoek laat verrichten.

Het bezoek heeft alleen overdag plaats en mag zich niet tot door gasten betrokken kamers uitstrekken. Het controlebezoek kan evenwel 's nachts plaatsvinden voor de classificatiecriteria die enkel dan kunnen gecontroleerd worden en moet zich beperken tot de voor het publiek toegankelijke ruimten. Het wordt gedaan zonder de exploitatie te hinderen of het cliënteel te storen.

Art. 10. De wet van 19 februari 1963 houdende statuut van hotelinrichtingen, wordt opgeheven, wat de Vlaamse Gemeenschap betreft.

Art. 11. Een besluit van de Vlaamse regering zal overgangsmaatregelen voorzien voor de logiesverstrekkende bedrijven die in exploitatie zijn de dag waarop het decreet in werking treedt.

Art. 12. Dit decreet wordt van kracht op de dag van de bekendmaking ervan in het Belgisch Staatsblad.

(TOERISME VLAANDEREN, 2007, p. 2 [Elektronische versie])

Bijlage 15. 29 juli 1987 – besluit van de Vlaamse regering tot vaststelling van de voor logiesverstreckende bedrijven geldende exploitatievoorwaarden en tot regeling van de toekenning van de voor die exploitatie vereiste vergunningen

HOOFDSTUK I - Definities

Artikel 1. Voor de toepassing van dit besluit wordt verstaan onder :

1° het decreet : het decreet van 20 maart 1984 houdende het statuut van de logiesverstreckende bedrijven;

2° Toerisme Vlaanderen: Toerisme Vlaanderen, opgericht bij het decreet van 29 mei 1984;

3° het technisch comité van de logiesverstreckende bedrijven, opgericht bij decreet van 5 maart 1985 houdende oprichting van een Vlaamse Adviesraad voor Toerisme;

4° uitgeruste kamers : het geheel van de afgesloten ruimten, gemeubileerde ruimten en complementaire diensten die in een gebouw ter beschikking staan van de logerende gasten, hen niet tot hoofdverblijfplaats dienen en die behoren tot één enkele onderneming;

5° de minister : de minister bevoegd voor het toerisme.

HOOFDSTUK II - Exploitatievoorwaarden en classificatienormen

Art. 2 § 1. In éénzelfde pand of op éénzelfde perceel kan slechts één logiesverstreckend bedrijf voorkomen dat een fysisch geheel vormt. Wanneer een bedrijf verschillende op éénzelfde perceel gelegen gebouwen omvat, moeten deze op een comfortabele en gemakkelijke manier in verbinding staan met de algemene voorzieningen van het logiesverstreckend bedrijf.

§ 2. De exploitatie van kampeerterreinen, weekendverblijfparken, jeugd- en bejaardentehuizen, jeugdverblijfcentra, inrichtingen voor sociaal toerisme, die als dusdanig door Toerisme Vlaanderen werden erkend, en studentenkamers, voor zover zij aan studenten of leerlingen aan een door het Rijk georganiseerde of erkende onderwijsinstelling worden verhuurd, vallen niet onder de toepassing van dit besluit.

Art. 3. Niemand kan een logiesverstreckend bedrijf exploiteren onder de benaming hotel, hostellerie, gasthof, auberge, motel of pension tenzij hij voldoet aan de voorwaarden bepaald in de categorie H1 tot H5 vermeld in het artikel 5, § 1 van dit besluit.

Niemand kan een logiesverstreckend bedrijf exploiteren en zelf of door derden, melding maken van een andere categorie-indeling dan deze gebaseerd op de classificatienormen, vermeld in art. 5 van dit besluit.

Om promotionele redenen kan Toerisme Vlaanderen binnen de categorie “kamers” andere benamingen gebruiken, zonder comfortclassificatie, om toeristische doelgroepen aan te trekken.

Art. 4. De vergunning om een logiesverstreckend bedrijf te exploiteren wordt door de leidend ambtenaar van Toerisme Vlaanderen uitgereikt.

Art. 5 § 1. Bij de toekenning van een exploitatievergunning wordt het betrokken logiesverstreckend bedrijf, op grond van objectief waarneembare kenmerken van comfort, in één van de volgende categorieën ingedeeld:

1° Categorie “kamers”: logiesverstreckende bedrijven die veilig en hygiënisch zijn, maar waar geen specifieke comfortnormen gesteld zijn, en de logiesverstreckende bedrijven zoals bedoeld in artikel 3, §2, van het decreet;

2° Categorie “hotel” van H1 tot H4: de logiesverstreckende bedrijven waaraan beperkte tot hoge eisen van comfort gesteld zijn;

3° Categorie H5, luxe hotel: de logiesverstreckende bedrijven waaraan zeer hoge eisen van comfort gesteld zijn.

§ 2. De inrichtingsvereisten, die tevens als kenmerken van comfort gelden, en waaraan de indeling in één van de in § 1 van dit artikel bedoelde categorieën verbonden is, worden opgesomd in de als bijlage 1 bij dit besluit gevoegde tabel. (zie bijlage 20)

§ 3. De inrichtingsvereisten, die tevens als kenmerken van luxe gelden voor de categorie 5 worden in de als bijlage 1 gevoegde tabel vermeld onder de punten 10.13 tot 10.15, 10.24 tot 10.25 en 10.27 tot 10.28

Art. 5bis. De minister kan, onverminderd de artikelen 7 en 8, van de in art. 5. § 3. bedoelde luxe-kenmerken afwijken voor zover deze door andere, minimum gelijkwaardige, luxe-inrichtingsvereisten worden vervangen.

Hiervoor brengen het technisch comité en de administrateur-generaal een eensluidend gemotiveerd advies uit. In geval van ontstentenis van, of verdeeld advies, wordt het dossier aan de raad van beheer van Toerisme Vlaanderen voorgelegd, die vanuit een gemotiveerd beleidsstandpunt een eindadvies formuleert.

Art. 5ter. De minister kan, onverminderd de artikelen 7 en 8, van de in artikel 5, § 2, bedoelde inrichtingsvereisten, die tevens als kenmerken van comfort gelden, afwijken als wordt voldaan aan de betere

toegankelijkheid voor personen met een handicap. Daarvoor brengen het technisch comité en de administrateur-generaal eensluidend gemotiveerd advies uit. In geval van ontstentenis van advies of in geval van verdeeld advies, wordt het dossier aan de raad van bestuur van Toerisme Vlaanderen voorgelegd, die vanuit een gemotiveerd beleidsstandpunt een eindadvies formuleert.

HOOFDSTUK III

De toekenning, weigering en tijdelijke of definitieve intrekking van de vergunning

Art. 6. De exploitatievergunning wordt met een aangetekend schrijven aangevraagd bij het Toerisme Vlaanderen.

De aanvraag is vergezeld van:

- 1° een behoorlijk ingevuld inlichtingsblad, dat door Toerisme Vlaanderen ter beschikking wordt gesteld en waarvan het model door de minister wordt bepaald;
- 2° een bewijs van goed zedelijk gedrag, uitgereikt op naam van de persoon die het dagelijks beheer van de inrichting zal voeren, dit bewijs mag niet vroeger dan dertig dagen vóór de datum van de vergunningsaanvraag uitgereikt zijn;
- 3° een attest, afgeleverd overeenkomstig de bepalingen van het besluit van de Vlaamse regering tot vaststelling van de specifieke brandveiligheidsnormen waaraan de logiesverstreckende bedrijven moeten voldoen;
- 4° een attest dat rekening werd gehouden met de stedenbouwkundige voorschriften.

Art. 7 § 1. Zodra de vergunningsaanvraag volledig is, krijgt de aanvrager aangetekend binnen de tien werkdagen een ontvangstmelding vanwege Toerisme Vlaanderen. Een afschrift van deze brief wordt aan de voorzitter van het Technisch Comité en de minister gestuurd.

§ 2. Binnen de vijfenveertig dagen na de postdatum van de in § 1 bedoelde ontvangstmelding brengt het Technisch Comité advies uit over de toekenning of weigering van de vergunning.

§ 3. Binnen de vijfenzeventig dagen na de postdatum van de in § 1 bedoelde ontvangstmelding, wordt de aanvrager door Toerisme Vlaanderen bij aangetekend schrijven in kennis gesteld van de beslissing tot toekenning of weigering van de vergunning.

§ 4. De beslissing van de leidend ambtenaar van Toerisme Vlaanderen is gemotiveerd in geval van weigering van de vergunning.

§ 5. Als binnen de vijfenzeventig dagen na de aangetekende ontvangstmelding zoals bedoeld in § 1 van dit artikel, geen beslissing tot toekenning of weigering van de vergunning is betekend, wordt de exploitatievergunning geacht te zijn toegekend.

Art. 8 § 1. Alle wijzigingen die de indeling van een bedrijf in een bepaalde categorie kunnen beïnvloeden worden medegedeeld aan Toerisme Vlaanderen.

§ 2. Wanneer het dagelijks beheer van het bedrijf overgedragen wordt aan een ander persoon dan diegene, die in toepassing van artikel 6, 2°, van dit besluit een bewijs van goed zedelijk gedrag, heeft overgelegd, moet aangetekend een op zijn naam staand bewijs van goed zedelijk gedrag aan Toerisme Vlaanderen gezonden worden. Dit bewijs mag niet vroeger dan dertig dagen vóór de indienstreding uitgereikt zijn.

§ 3. In de gevallen bedoeld in § 1 en § 2 van dit artikel mag het bedrijf in exploitatie gehouden worden op voorwaarde dat de vereiste mededeling of het vereiste bewijs aan Toerisme Vlaanderen gezonden wordt binnen de zes maanden na de datum waarop de bedoelde gebeurtenis zich heeft voorgedaan.

§ 4. Voor iedere, in uitvoering van § 1 van dit artikel, toe te kennen nieuwe vergunning en/of indeling in een categorie, zijn de bepalingen van de artikelen 6, 3° en 7 van dit besluit van toepassing.

§ 5. Een indeling in een hogere categorie gebeurt op eenvoudig aangetekende aanvraag van de vergunningshouder volgens de in artikel 7, § 2-5 vermelde procedure.

De administrateur-generaal kan deze procedure opschorten moest uit het onderzoek blijken dat er nieuwe attesten, zoals vermeld in artikel 6, noodzakelijk zijn.

§ 6. Toerisme Vlaanderen kan ook ambtshalve overtredingen op de voorwaarden van indeling in een bepaalde categorie vaststellen. Toerisme Vlaanderen betekent deze vaststellingen. De termijnen voor advies en beslissing zijn dezelfde als bedoeld in artikel 7.

Art. 9. De vergunning om een logiesverstreckend bedrijf te exploiteren wordt tijdelijk of definitief ingetrokken wanneer aan de bepalingen van de artikelen 3, 4, 5, 6, 3° en 15 van dit besluit of aan enige door de bevoegde overheid in uitvoering hiervan genomen verordening niet, of niet meer voldaan is.

De vergunning om een logiesverstreckend bedrijf te exploiteren wordt tijdelijk of definitief ingetrokken wanneer tekorten inzake comfort en/of hygiëne en/of netheid worden vastgesteld.

Art. 10. § 1. De gemotiveerde beslissing van Toerisme Vlaanderen houdende tijdelijke of definitieve intrekking van de vergunning wordt aangetekend ter kennis gebracht van de vergunninghouder.

§ 2. Tegen de beslissing van Toerisme Vlaanderen kunnen betrokkenen binnen twintig dagen , beroep instellen bij de Vlaamse minister, bevoegd voor het toerisme . Binnen vijfenzeventig dagen doet Vlaamse minister uitspraak, na advies van een commissie van Beroep van de logiesverstrekkende bedrijven. Toerisme Vlaanderen wordt van deze beslissing op de hoogte gebracht en handelt het dossier verder administratief af.

§ 3. De Vlaamse regering benoemt de leden van de beroepscommissie. Ze is samengesteld uit:

1° de voorzitter van het technisch comité, of zijn vervanger, die ook optreedt als voorzitter van de commissie;

2° twee vertegenwoordigers van de raad van beheer van Toerisme Vlaanderen;

3° twee deskundigen uit de toeristische sector die geen lid zijn van het technisch comité voor de logiesverstrekkende bedrijven.

Art. 11. Toekenning, weigering en tijdelijke of definitieve intrekking van een vergunning om een logiesverstrekkend bedrijf te exploiteren, wordt door Toerisme Vlaanderen ter kennis gebracht aan de burgemeester van de stad of gemeente waar het logiesverstrekkend bedrijf gevestigd is.

HOOFDSTUK IV.

Herkenningssteken, informatieplicht en jaarlijkse financiële bijdrage.

Art. 12 § 1. Aan ieder vergund logiesverstrekkend bedrijf van de categorieën H1 tot H5, wordt door Toerisme Vlaanderen een herkenningsteken bezorgd, dat zichtbaar bij de hoofdingang moet aangebracht worden.

§ 2. Het herkenningsteken, waarvan het model is bepaald in de bij dit besluit gevoegde bijlage 2, verschilt al naar de categorie, waarin het bedrijf is ingedeeld

§ 3. De herkenningstekens blijven eigendom van Toerisme Vlaanderen. Ze moeten bij stopzetting van de exploitatie of op verzoek van Toerisme Vlaanderen binnen de tien dagen worden teruggegeven.

De logiesverstrekkende bedrijven zijn ertoe gehouden aan Toerisme Vlaanderen een jaarlijkse financiële bijdrage per kamer te betalen voor administratiekosten. Deze bijdrage varieert afhankelijk van de classificatie met een minimum van 57,96 €.

deze bedragen worden per kamer als volgt bepaald:

voor H5: 17,38 €; voor H4: 14,49 €; voor H3: 11,60 €; voor H2: 8,70 €; voor H1: 7,25 €; voor kamers: 5,80 €.

Deze bedragen worden jaarlijks geïndexeerd overeenkomstig de wet van 1 maart 1977 houdende inrichting van een stelsel waarbij sommige uitgaven in de overheidssector aan het indexcijfer van de consumptieprijs van het Rijk worden gekoppeld.

Art. 13. De logiesverstrekkende bedrijven zijn ertoe gehouden, op zijn verzoek aan Toerisme Vlaanderen informatie te verstrekken over de inrichting van het bedrijf, de klantenzorg en bediening en over de tarieven. Herhaalde overtreding van de in het eerste lid van dit artikel bedoelde plicht kan de tijdelijke intrekking van de exploitatievergunning tot gevolg hebben.

Art. 13bis. De ambtenaren van Toerisme Vlaanderen die graden bekleden van commissaris-generaal, adjunct commissaris-generaal, directeur, eeraanwezend inspecteur, inspecteur, eeraanwezend adjunct-inspecteur, adjunct-inspecteur eerste klasse en adjunct-inspecteur tweede klasse worden door de Vlaamse regering aangesteld en belast om de overtredingen van het decreet van 20 maart 1984 houdende het statuut van de logiesverstrekkende bedrijven op te sporen en door middel van processen-verbaal vast te stellen.

Onverminderd artikel 9. van het decreet van 20 maart 1984 zijn de in artikel 13bis. vermelde ambtenaren bevoegd om alle kamers en verdiepingen van het logiesverstrekkend bedrijf te inspecteren welke niet duidelijk als privé of niet tot het logiesverstrekkende gedeelte behorend werden aangeduid.

HOOFDSTUK V. - Overgangs- en slotbepalingen

Art. 16. Het koninklijk besluit van 17 juli 1964 betreffende het statuut van hotelinrichtingen, gewijzigd bij koninklijke besluiten van 18 oktober 1974 en 9 maart 1977 wordt opgeheven, wat de Vlaamse Gemeenschap betreft.

Art. 17. Dit besluit treedt in werking tien dagen na de publicatie in het Belgisch Staatsblad van het besluit van de Vlaamse regering tot vaststelling van de specifieke brandveiligheidsnormen waaraan de logiesverstrekkende bedrijven moeten voldoen.

Art. 18. De minister bevoegd voor toerisme is belast met de uitvoering van dit besluit.

(TOERISME VLAANDEREN, 2007, p. 5 [Elektronische versie])

Bijlage 16. 27 januari 1988 – besluit van de Vlaamse executieve tot vaststelling van de specifieke brandveiligheidsnormen waaraan de logiesverstreckende bedrijven moeten voldoen

Artikel 1. De vergunning, bedoeld in artikel 3 van het decreet van 20 maart 1984, houdende het statuut van de logiesverstreckende bedrijven, kan slechts worden verleend indien voldaan wordt aan de specifieke normen inzake brandveiligheid, zoals bepaald in de bijlage 1 van dit besluit.

De inachtneming van deze normen wordt vastgesteld door een attest, waarvan het model in de bijlage 2 van dit besluit.

Het attest wordt afgeleverd door de burgemeester van de gemeente waar het logiesverstreckend bedrijf gelegen is, na verslag van de territoriaal bevoegde brandweerdienst.

Art. 1 bis. Het attest afgeleverd krachtens artikel 1, artikel 1 quater of artikel 5bis vervalt van rechtswege na verloop van vijf jaar volgend op de datum vermeld op het attest.

Art. 1 ter. Het attest vervalt eveneens van rechtswege:

1° 3 maanden na de voltooiing van de werken als aan of in het gebouw van het logiesverstreckend bedrijf verbouwings-, renovatie- of uitbreidingswerken worden uitgevoerd waarvoor een stedenbouwkundige vergunning vereist is;

2° 3 maanden na de realisatie van de wijzigingen wanneer aan of in het gebouw belangrijke wijzigingen worden uitgevoerd waarvoor geen stedenbouwkundige vergunning is vereist maar die de veiligheid rechtstreeks of onrechtstreeks kunnen beïnvloeden, meer bepaald met name voor:

a) de inrichting, herinrichting, indeling of herindeling van ruimten die de functie hebben van vergader-, sport-, ontspanningszaal, restaurant, salon en bar;

b) de indeling of herindeling van kamers;

c) veranderingen aan vluchtwegen en evacuatievoorzieningen;

d) de installatie van of werken aan de installatie van personen- en goederenliften;

e) structurele wijzigingen aan de gas- en elektriciteitsinstallatie.

Art. 1 quater. § 1. In het geval, vermeld in artikel 1 bis, neemt de burgemeester van de gemeente waar het logiesverstreckend bedrijf gelegen is het initiatief tot het afleveren van een nieuw attest. Het nieuwe attest wordt afgeleverd door voornoemde burgemeester aan de vergunninghouder uiterlijk 4 maanden vóór het verstrijken van de datum van het bestaande attest volgens het model, bepaald in bijlage 2 van dit besluit, na verslag van de territoriaal bevoegde brandweerdienst. De burgemeester stuurt tevens een afschrift aan de leidend ambtenaar van Toerisme Vlaanderen.

§ 2. In de gevallen, vermeld in artikel 1 ter, wordt het nieuwe attest aangevraagd door de vergunninghouder, op de wijze die bepaald is in artikel 3. In het geval van artikel 1 ter, 0°, gebeurt de aanvraag uiterlijk bij de voltooiing van de werken; in het geval van artikel 1 ter, 2°, gebeurt de aanvraag uiterlijk bij de realisatie van de wijzigingen. De burgemeester levert het attest af, volgens het model, bepaald in bijlage 2 van dit besluit, op de wijze die bepaald is in artikel 4, § 1. Hij stuurt tevens een afschrift aan de leidend ambtenaar van Toerisme Vlaanderen.

Art. 2. Het in artikel 1 bedoelde attest moet bij de vergunningsaanvraag worden gevoegd. Het mag niet meer dan één jaar oud zijn.

Art. 3. Om het vereiste attest te bekomen, richt de vergunningsaanvrager, bij een ter post aangetekend schrijven, een aanvraag tot de burgemeester van de gemeente waar de inrichting gelegen is.

Art. 4. § 1. De burgemeester beslist over de aanvragen tot het bekomen van een attest binnen drie maanden na de ontvangst van de aanvraag op grond van een door de bevoegde brandweerdienst opgemaakt verslag.

§ 2. De weigering van de burgemeester een attest af te leveren moet worden gemotiveerd en per aangetekende brief worden betekend.

In de gevallen van artikel 1 en 1 ter wordt de weigering betekend aan de aanvrager. In het geval van artikel 1 bis wordt de weigering betekend aan de vergunninghouder.

In de gevallen van artikel 1 bis en 1 ter stuurt de burgemeester tevens een afschrift van de weigering aan de leidend ambtenaar van Toerisme Vlaanderen.

Art. 5 § 1. Binnen 20 kalenderdagen na de ontvangst van de weigering van het attest of, bij ontstentenis van enig bericht van de burgemeester, na de in artikel 1 quater, § 1, of de in artikel 4, § 1, vermelde periode kan, naargelang van het geval, de vergunninghouder of de vergunningsaanvrager beroep instellen bij de minister. Hij kan hierbij afwijkingen aanvragen van de normen, bedoeld in bijlage 1 van dit besluit.

§ 2 De minister, doet uitspraak binnen 100 kalenderdagen na de dag van de ontvangst van het beroep. Hij kan hierbij afwijkingen toestaan van de normen bedoeld in bijlage 1 van dit besluit. Bij het nemen van zijn beslissing vraagt de minister voorafgaandelijk een advies aan de technische commissie brandveiligheid. Dit advies wordt verleend binnen een termijn die de minister geval per geval kan bepalen, maar die in geen geval 80 kalenderdagen mag overschrijden.

§ 3. Indien het attest vervalt met toepassing van artikel 1 bis, blijft een toegestane afwijking geldig, op voorwaarde dat de toestand, waarvoor de afwijking werd aangevraagd, ongewijzigd is gebleven, tenzij er een andersluidende bepaling opgenomen is in de beslissing van de minister.

Art. 5 bis. De inachtneming van de toegestane afwijkingen en de inachtneming van de bepalingen in de bijlage 1 van dit besluit, waarvan niet afgeweken wordt, worden vastgesteld door een attest, dat het in artikel 1 bedoelde attest vervangt, en waarvan het model in bijlage 3 van dit besluit wordt gevoegd. Dit attest wordt volgens dezelfde termijnen en procedures afgeleverd zoals bepaald in de artikelen 1 quater, 2, 3 en 4, § 1. In het geval, vermeld in het artikel 1 bis, wordt, in afwijking van de termijn van 4 maanden vóór het verstrijken van de datum van het bestaande attest zoals vermeld in artikel 1 quater, § 1, het attest afgeleverd door de burgemeester van de gemeente waar het logiesverstreckende bedrijf gelegen is, uiterlijk 1 maand na de ontvangst van de beslissing van de minister. Het bestaande attest blijft in dat geval gedurende deze periode van rechtswege geldig. Het wordt afgeleverd door de burgemeester van de gemeente waar het logiesverstreckend bedrijf gelegen is, na verslag van de territoriaal bevoegde brandweerdienst. Dit verslag omvat:

1° de controle van de normen vervat in bijlage 1 van dit besluit met uitzondering van de normen waarvoor een afwijking werd toegestaan;

2° de controle van de eventueel aanvullende normen welke bij afwijkingsbeslissing werden bepaald.

Art. 6. § 1. Voor de toepassing van dit besluit wordt een technische commissie brandveiligheid opgericht, die samengesteld is als volgt:

- de leidend ambtenaar van de administratie Overheidsopdrachten, Gebouwen en Gesubsidieerde Infrastructuur van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap of zijn *afgevaardigde*, voorzitter;
- twee vertegenwoordigers van het technische comité van de logiesverstreckende bedrijven;
- twee deskundigen uit de brandweerdiensten.

De minister kan, indien noodzakelijk, de samenstelling van de technische commissie uitbreiden met één vertegenwoordiger van het technisch comité van de logiesverstreckende bedrijven en met één deskundige uit de brandweerdiensten.

§ 2. De beslissingen worden genomen bij meerderheid van stemmen. Bij staking van stemmen is de stem van de voorzitter doorslaggevend.

§ 3. De voorzitter van de technische commissie is ertoe gemachtigd buitenstaanders als deskundigen uit te nodigen op de vergaderingen van de commissie.

Art. 7 De Gemeenschapsminister van Cultuur is belast met de uitvoering van dit besluit.

Overgangsbepaling

Artikel 9 van het besluit van de Vlaamse regering van 15 juli 2002 voorziet volgende overgangsbepaling:

“Voor de toepassing van artikel 1 moet, ten aanzien van de bestaande logiesverstreckende bedrijven waarvan het attest afgeleverd werd vóór het verstrijken van de datum van het bestaande attest waarvan sprake is in het nieuwe artikel 1 quater, § 1, ingevoerd ingevolge artikel 3 van dit besluit, het attest door de bevoegde burgemeester worden afgeleverd tegen uiterlijk:

1°) 31 augustus 2003 voor de attesten, afgeleverd vóór 1 januari 1992;

2°) 28 februari 2004 voor de attesten, afgeleverd vóór 1 januari 1995;

3°) 30 september 2004 voor de attesten, afgeleverd vóór 1 januari 2000.”

(TOERISME VLAANDEREN, 2007, p. 9 [Elektronische versie])

Bijlage 17. Bijlage 1 van het besluit van 27 januari 1988 van de Vlaamse executieve tot vaststelling van de specifieke brandveiligheidsnormen waaraan de logiesverstrekkende bedrijven moeten voldoen

Hoofdstuk O : Algemene voorwaarden

O. Algemeen

O.1. Doel van deze bepalingen

Deze minimale bepalingen zijn van toepassing in de inrichtingen bepaald in 0.2. en dienen om :

- a) het ontstaan van brand te voorkomen;
- b) de veiligheid van de personen te verzekeren;
- c) de tussenkomst van de brandweer te vergemakkelijken.

O.2. Toepassingsgebied

Onverminderd de wettelijke en reglementaire teksten terzake zijn deze bepalingen toepasselijk op alle logiesverstrekkende bedrijven zoals vermeld in art. 2 van het decreet van 20/3/84.

O.3. Indeling van de inrichtingen

De inrichtingen worden ingedeeld in 3 categorieën :

Kat. 1 : de lage gebouwen, d.w.z. gebouwen met 1, 2 of 3 bovengrondse bouwlagen

Kat. 2 : de middelhoge gebouwen, d.w.z. gebouwen met meer dan 3 bovengrondse bouwlagen, maar waarvan de hoogte niet meer dan 25 m bedraagt.

Kat. 3 : de hoge gebouwen, d.w.z. waarvan de hoogte meer dan 25 m bedraagt

Hoofdstuk I : Inplanting en toegangswegen

1.1. Inplanting

Het gebouw dient van de nevenliggende constructies gescheiden te worden door wanden met een Rf van ten minste :

* voor de kat. 1 : $Rf = \frac{1}{2} h$

* voor de kat. 2 en 3 : $Rf = 1h$

of gebouwd zijn in metselwerk of beton.

Indien onderscheiden gebouwen van het gebouwencomplex met elkaar verbonden zijn door overdekte doorgangen zijn hun openingen voorzien van zelfsluitende deuren of bij brand zelfsluitende deuren met een $Rf = \frac{1}{2}h$.

1.2. Toegangswegen

De inrichting is te allen tijde bereikbaar voor de brandweervoertuigen. In de nabijheid van de inrichting is de opstelling en de bediening van het materieel voor brandbestrijding en redding gemakkelijk uitvoerbaar.

Hoofdstuk II : Voorschriften voor sommige bouwelementen

2.1. Constructieve elementen

De constructieve elementen die de stabiliteit van het gebouw verzekeren, zoals : kolommen, dragende wanden, hoofdbalken, vloeren en essentiële delen die de draagconstructie van het gebouw vormen hebben :

* voor de kat. 1 : $Rf = \frac{1}{2} h$.

* voor de kat. 2 en 3 : $1 h$.

of zijn gebouwd in metselwerk of beton.

Indien aan de voorschriften van de vorige paragraaf niet voldaan is, wordt de inrichting uitgerust met een algemene en automatische brandmeldinstallatie.

Deze bepalingen zijn niet van toepassing voor de constructieve elementen van het dakwerk.

2.2. Valse plafonds

In de evacuatiewegen van de inrichtingen van de kat. 3 hebben de valse plafonds een stabiliteit bij brand van $\frac{1}{2} h$. Indien aan bovenvermeld voorschrift niet voldaan is, wordt de inrichting uitgerust met een algemene en automatische brandmeldinstallatie.

2.3. Binnenwanden

De verticale binnenwanden die de appartementen en kamers begrenzen, hebben ten minste een $R_f \frac{1}{2} h$. of zijn gebouwd in metselwerk of beton. Deze bepaling is niet van toepassing op de deuren.

Indien aan bovenvermeld voorschrift niet is voldaan, wordt de inrichting uitgerust met een algemene en automatische brandmeldinstallatie.

Hoofdstuk III : Compartimentering

3.1. Iedere bouwlaag, die geen normaal evacuatie-niveau is, vormt een of meer compartimenten. De oppervlakte van een compartiment is kleiner dan 1250 m². De lengte van een compartiment is de afstand tussen de 2 punten van het compartiment die het verst van elkaar verwijderd zijn. Zij bedraagt niet meer dan 75 m.

De volgende afwijkingen zijn toegelaten :

- * de bovenvermelde bepalingen gelden niet voor parkeerruimten met verdiepingen;
- * een compartiment kan gevormd worden door 2 opeenvolgende verdiepingen met binnentrapverbinding- duplex - indien de gekumuleerde oppervlakte van deze 2 verdiepingen niet groter is dan 700 m².
- * de benedenverdieping en de 1ste verdieping (of tussenverdieping) kunnen eveneens een compartiment vormen op voorwaarde dat het totaal volume niet groter is dan 10.000 m².

3.2. Constructie van de compartimenten

De wanden tussen de compartimenten hebben ten minste :

* voor de kat. 1 : $R_f \frac{1}{2} h$.

* voor de kat. 2 en 3 : $R_f 1 h$.

of zijn gebouwd in metselwerk of beton.

Indien aan de voorschriften van de vorige paragraaf niet voldaan is, wordt de inrichting uitgerust met een algemene en automatische brandmeldinstallatie.

3.3. Overdekte parkeerruimten

Onverminderd de voorschriften van het Algemeen Reglement voor Arbeidsbescherming (ARAB) moeten de wanden tussen de parkeerruimten en de rest van het gebouw voldoen aan de voorschriften van 3.2.

Hoofdstuk IV : Evacuatie

4.1. Algemeenheden

De evacuatiewegen worden oordeelkundig verdeeld over het gebouw en moeten een snelle en gemakkelijke ontruiming van de personen toelaten. Elk compartiment heeft minstens 2 vluchtmogelijkheden in geval van brand.

De eerste vluchtmogelijkheid bestaat uit een binnentrap.

Aanvaardbare oplossingen voor een tweede vluchtmogelijkheid zijn :

* voor de inrichtingen van kat. 1 :

- een tweede binnentrap
- een buitentrap
- een buitenladder

- een opendraaiend venster, indien de kamervloer zich lager bevindt dan 3 m. boven de begane grond.

* voor de inrichtingen van kat. 2 en 3 :

- een tweede binnentrap
- een buitentrap

De af te leggen weg mag niet groter zijn dan 35 m. tot de eerste vluchtmogelijkheid en 60 m

tot de tweede vluchtmogelijkheid. De lengte van de doodlopende delen van de evacuatiewegen bedraagt niet meer dan 15 m.

4.2. Evacuatiewegen

4.2.1. Plaats en breedte

4.2.1.1. Veilige vluchtwegen worden geboden, die duidelijk zijn aangegeven en open blijven en waarvan de doorgang niet mag zijn versperd.

De vluchtwegen moeten zo worden aangelegd en verdeeld dat zij onafhankelijk van elkaar uitkomen op een straat of op een vrijersruimte die voldoende groot is om zich van het gebouw te kunnen verwijderen en het snel en veilig te kunnen ontruimen.

4.2.1.2. De breedte van de trappen, uitgangswegen, uitgangen en wegen die ernaartoe leiden moeten gelijk zijn aan of groter zijn dan 0,80 m.

4.2.1.3. Voor de inrichtingen van de art. 2 en 3 moeten de trappen een totale breedte hebben die ten minste gelijk is, in centimeters, aan het aantal personen die ze moeten gebruiken om de uitgang van het gebouw te bereiken vermenigvuldigd met 1,25 indien ze afdalen naar de uitgang van het gebouw te bereiken vermenigvuldigd met 1,25 indien ze afdalen naar de uitgang en vermenigvuldigd met 2 indien ze er naar opstijgen.

Het berekenen van deze breedten moet gesteund zijn op de onderstelling dat, bij het verlaten van het gebouw, alle personen van een verdieping samen de naburige verdieping vervoegen en dat deze al ontruimd is als zij er aankomen.

Onder deze personen worden niet alleen het personeel van de inrichting verstaan maar eveneens de bezoekers, de gasten en de andere personen die deze trappen, uitgangswegen en wegen die ernaartoe leiden, moeten gebruiken. Wanneer het aantal van deze personen niet meer voldoende benadering kan vastgesteld worden, stelt de uitbater dit aantal onder zijn eigen verantwoordelijkheid vast.

4.2.2. Deuren

4.2.2.1. De deuren in de uitgangswegen die twee uitgangen verbinden, moeten in beide inrichtingen opendraaien.

4.2.2.2. De draaideuren en de draaiplaatjes, zelfs in de binnen gelegen uitgangswegen geplaatst, zijn slechts toegelaten als aanvulling van de gewone deuren en doorgangen.

4.2.2.3. Voor zover mogelijk gaan de deuren in de evacuatiewegen open in de vluchtrichting.

4.2.3. Wand en evacuatiewegen

De binnenwanden en evacuatiewegen hebben :

* voor de kat. 1 : $R_f = \frac{1}{2} h$.

* voor de kat. 2 en 3 : $R_f = 1 h$.

Indien voor de inrichtingen van kat. 1 aan bovenvermelde voorschriften niet voldaan is, wordt de inrichting uitgerust met een algemene en automatische brandmeldinstallatie.

4.2.4. Opvatting van nieuw te bouwen trappen

4.2.4.1. Binnentrappen

Eventueel nieuw te bouwen trappen zijn langs beide zijden voorzien van een stevig vastgehechte leuning, die zo mogelijk doorloopt op de bordessen. Hun nuttige breedte is minstens 0,80 m.

Voor de trappen met een nuttige breedte kleiner dan 1,20 m. is één leuning voldoende. De traparmen zijn recht en de maximale hellingshoek is 37°. De treden zijn voorzien van gesloten stootboorden.

4.2.4.2. Buitentrappen

De nieuw te bouwen buitentrappen zijn langs beide zijden voorzien van een stevig vastgehechte leuning. Hun nuttige breedte is minstens 0,80 m. De treden van de buitentrappen worden anti-slip uitgevoerd. Stootboorden zijn niet verplicht.

4.2.5. Binnentrappenhuisen

Elke binnentrap in een inrichting van de kat. 2 en 3 wordt ommuurd. Voor de inrichtingen van kat. 2 mogen de muren en de toegangsdeuren van de kamers per bouwlaag de ommuring vormen.

De binnenwanden van de trappenhuisen hebben :

* voor de kat. 2 : $R_f = \frac{1}{2} h$.

* voor de kat. 3 : $R_f = 1 h$.

of zijn gebouwd in metselwerk of beton.

De toegang tot de trappenhuisen geschiedt via :

* voor de kat. 2 : hetzij massieve houten deuren, hetzij deuren met gewapend glas, hetzij $R_f \frac{1}{2} h$ deuren.

* voor de kat. 3 : deuren met $R_f = \frac{1}{2} h$.

Bovenaan elk trappenhuis zit een horizontale, verticale of hellende verluchtingsopening die uitmondt in open lucht met doorsnede van minimum :

* 0,5 m² voor de kat. 2

* 1 m² voor de kat. 3

Het openen gebeurt door de brandweer d.m.v. een manueel te bedienen systeem dat goed zichtbaar geplaatst wordt op het evacuatie-niveau.

4.2.6. Buitenladders

De buitenladders zijn stevig bevestigd. Ze zijn al dan niet opklapbaar.

4.2.7. Signalisatie

4.2.7.1. Aan iedere bouwlaag wordt een volgnummer toegekend, met inachtneming van volgende regels :

- * de nummers vormen een ononderbroken reeks
  - * het normale evacuatie-niveau draagt het nummer 0;
  - * de bouwlagen gelegen onder het normale evacuatie-niveau dragen een negatief nummer
  - * de bouwlagen gelegen boven het normale evacuatie-niveau dragen een positief nummer
- 4.2.7.2. Het volgnummer van elke bouwlaag wordt aangeduid :
- * leesbaar op de binnen- en buitenwand van de bordessen, van de trappen of trappenhuizen;
  - * in de liftkooi of moet duidelijk leesbaar zijn vanuit de liftkooi telkens wanneer deze stilstaat.
- 4.2.7.3. De plaats van elke uitgang en van elke nooduitgang evenals de richting van de wegen, uitgangswegen en trappen die naar deze uitgangen leiden, worden aangeduid door de reddingstekens bepaald in het algemeen reglement voor de Arbeidsbescherming (ARAB).
- 4.2.7.4. De deuren die in geval van brand niet door de gasten mogen gebruikt worden, worden gesloten gehouden en voorzien van een duidelijk leesbare vermelding : "geen uitgang".
- 4.2.7.5. Langs de vluchtwegen mogen geen spiegels worden aangebracht op plaatsen waar de gasten zich daardoor zouden kunnen vergissen in de richting naar de trappen en de uitgangen.

Hoofdstuk V : Bekleding en wandversiering

5.1. In bestaande hotels moeten bekleding en wandversiering van die aard zijn dat zij niet tot brandvoortplanting en rookontwikkeling kunnen bijdragen. Het gaat hierbij om de vloerbekleding, de wandbekleding en -versiering en de plafondbekleding en -versiering.

5.2. De minimumeisen waaraan de bekleding en de wandversiering moeten voldoen zijn :

- * voor de vloerbekleding : klasse M 3(c) of klasse 3(f)
- * voor de wandbekleding : klasse 2(c) of klasse M 2(f)
- * voor de plafondbekleding : klasse M 1(c) of klasse 1(f).

Hoofdstuk VI : Verwarming van lokalen en gastoevoerleidingen keukens en restaurants

6.1. Stookplaatsen

6.1.1. Op 1 juni 1972 bestaande of in opbouw zijnde stookplaatsen.

De muren, wanden, vloeren en zolderingen van de stookplaatsen hebben ten minste een Rf 1 h of zijn gebouwd in metselwerk of beton.

Als er gebruik gemaakt wordt van vloeibare of gasvormige brandstoffen, moet elke verbinding tussen de stookplaats en het gebouw, en tussen de stookplaats en de brandstofopslagplaats, afgesloten zijn door een deur met Rf ½ h.

Deuren uit hout en aan weerszijden bedekt met staalplaat zijn toegelaten.

Die deuren sluiten automatisch. Ze zijn voorzien van geen enkel toestel dat het mogelijk maakt ze in geopende stand vast te zetten. Het is in alle omstandigheden verboden ze in open stand te houden.

De stookplaatsen moeten behoorlijk verlucht zijn.

6.1.2. Stookplaatsen waarvan de bouw is aangevangen na 1 juni 1972.

De muren, wanden, vloeren en zolderingen van de stookplaatsen hebben ten minste Rf 1 h.

Als er gebruik gemaakt wordt van vloeibare brandstoffen, moet elke verbinding tussen de stookplaats en het gebouw, en tussen de stookplaats en de brandstofopslagplaats, afgesloten zijn door een deur met Rf ½ h.

Die deuren sluiten automatisch. Ze zijn voorzien van geen enkel toestel dat het mogelijk maakt ze in geopende stand vast te zetten. Het is in alle omstandigheden verboden ze in open stand te houden.

De stookplaatsen moeten behoorlijk verlucht zijn.

6.2. Verwarmingstoestellen

6.2.1. De verwarmingstoestellen moeten zodanig opgevat en opgesteld zijn dat ze voldoende veiligheidswaarborgen bieden, rekening houdend met de plaatselijke omstandigheden.

6.2.2. De verwarmingstoestellen moeten gebruiksklaar worden gehouden, verbonden zijn met een goed trekkende schoorsteen en zo zijn gemaakt dat een volledige en regelmatige afvoer van de verbrandingsgassen verzekerd is.

6.2.3. De schoorstenen en rookgangen van de verwarmingstoestellen moeten gebouwd zijn uit onbrandbare materialen en behoorlijk onderhouden zijn.

6.2.4. De warmtegeneratoren, de schoorstenen en de rookgangen moeten op een voldoende afstand van brandbare stoffen en materialen opgesteld zijn of er zodanig van afgezonderd zijn dat brandgevaar voorkomen

wordt.

6.2.5. De warmtegeneratoren met automatisch aansteekmechanisme die vloeibare of een gasvormige brandstof gebruiken, moeten zodanig uitgerust zijn, dat de brandstoftoevoer automatisch afgesneden wordt in de volgende gevallen :

- * bij het al dan niet automatisch stilvallen van de brander;
- * van zodra de vlam toevallig uitdooft;
- * van zodra er oververhitting of overdruk in de wisselaar voorkomt;
- * in geval van onderbreking van de elektrische stroom, voor de warmtegeneratoren die vloeibare brandstoffen gebruiken.

6.2.6. De verwarmingsinstallaties met warme lucht moeten aan de volgende voorwaarden voldoen :

6.2.6.1. De temperatuur van de lucht mag op de verdelingspunten de 80° C niet overschrijden.

6.2.6.2. De aanvoerkanalen van warme lucht moeten volledig uit onbrandbare materialen vervaardigd zijn.

6.2.7. In de kamers zijn de elektrische verwarmingstoestellen toegelaten behalve degene die een zichtbare elektrische weerstand bevatten; individuele verwarmingstoestellen van het verbrandingstype zijn verboden.

6.3. Gastoevoerleidingen

Wanneer het gebouw waarin de hotelinrichting gelegen is een algemene gastoevoerleiding bezit, dan moet daarop ten minste één handbediende afsluitkraan aangebracht zijn; dit wordt voorzien bij het begin van de leiding in het gebouw en op een behoorlijk aangeduide plaats.

6.4. Keuken en restaurants

De keukens en de combinaties keuken-restaurant zijn begrensd door wanden met een Rf van minstens * voor de kat.1 : Rf ½ h.

* voor de kat. 2 en 3 : Rf 1 h.

of zijn gebouwd in metselwerk of beton.

Hoofdstuk VII : Uitrusting van de inrichting

7.1. Liften en goederenliften

Het geheel van de liften en goederenliften, bestaande uit één of meer schachten, is begrensd door wanden met een Rf van minstens :

* voor de kat. 1 : Rf ½ h.

* voor de kat. 2 en 3 : Rf 1 h.

of gebouwd zijn in metselwerk of beton.

Uitzondering wordt gemaakt voor de voorzijde van de liftborderessen en de wanden die deel uitmaken van de gevel.

De liftbordesvoorzijde, de deuren inbegrepen, voldoet gedurende een half uur aan de criteria van stabiliteit en vlamdichtheid.

7.2. Liften met prioritaire oproep

7.2.1. Elke inrichting van de kat. 3 wordt bediend door een lift met prioritaire oproep.

Deze lift geeft uit op een evacuatie niveau dat gemakkelijk toegankelijk is voor de brandweerdiensten. Bedienen verscheidene liftgroepen een zelfde compartiment, dan bezit elke liftgroep een prioritaire lift.

Aan deze vereiste is voldaan :

* indien een lift vanaf dit evacuatie niveau alle bovenliggende verdiepingen bedient;

* indien verscheidene liften vanaf dit evacuatie niveau een gedeelte van de bovenliggende verdiepingen bedienen, op voorwaarde dat het geheel van de liften met prioritaire oproep de toegang tot alle compartimenten van het gebouw mogelijk maakt.

Op het liftbordes van het evacuatie niveau is een brandweerschakelaar aangebracht, waarmee de voorkeursgroep kan gegeven worden.

Deze schakelaar moet in een kastje zijn aangebracht, dat voorzien is van een ruitje met het opschrift "brandweer". Daarmee kan de liftkooi snel worden opgeroepen, na aankomst op het evacuatie niveau, zonder buitenoproepen te beantwoorden.

Buiten de omstandigheden, die hun specifiek gebruik noodzakelijk maken, worden de liften met prioritaire oproep normaal gebruikt.

7.3. Elektrische installatie voor drijfkracht, verlichting en signalisatie

7.3.1. *Alleen elektrische verlichting is toegelaten*

7.3.2. Autonome stroombronnen

Het verhogen van de autonome stroombron(nen) is voldoende om de installaties voor melding, waarschuwing en alarm te voeden. (Voor de instellingen van kat. 3 eveneens voor de machines van de liften met prioritaire oproep).

Zodra de normale voeding van het net uitvalt, verzekeren de autonome stroombron(nen) automatisch en binnen de 30 seconden de werking gedurende 1 uur.

7.3.3. Veiligheidsverlichting

De grote gemeenschappelijke lokalen (refters, restaurantzalen, keukens, vergaderzalen, ontspanningszalen, enz...), evacuatiewegen, bordessen, overlopen en liftkooien zijn voorzien van een veiligheidsverlichting.

Deze moet, zodra de normale verlichting uitvalt, in werking treden binnen de 30 seconden en dit gedurende 1 uur.

7.4. Melding, waarschuwing, alarm en brandbestrijdingsmiddelen

7.4.1. *Toestellen voor melding, waarschuwing, alarm en bestrijding*

7.4.1.1. Alle inrichtingen zijn uitgerust met installaties voor melding, waarschuwing, alarm en brandbestrijding. De territoriaal bevoegde brandweercommandant wordt door de uitbater geraadpleegd voor het bepalen van deze uitrusting.

7.4.1.2. Het aantal en het type toestellen worden bepaald door het brandrisico. De toestellen worden in voldoende aantal oordeelkundig verspreid, zodat zij elk punt van de instelling kunnen bedienen.

7.4.1.3. De handbediende toestellen moeten gemakkelijk bereikbaar, oordeelkundig geplaatst en degelijk aangeduid zijn. Ze zijn zodanig geplaatst dat zij de circulatie niet hinderen en niet beschadigd of omvergestoten kunnen worden. De eventueel buiten geplaatste toestellen worden tegen alle weersomstandigheden beschermd.

7.4.2. *Brandmelding*

Elk toestel, dat de verbinding tot stand kan brengen mits menselijke interventie, is voorzien van een bericht over zijn bestemming en gebruiksaanwijzing.

Gaat het om een telefoontoestel, dan vermeldt dit bericht het te vormen oproepnummer om de territoriaal bevoegde brandweerdienst te verwittigen, behalve wanneer de verbinding rechtstreeks of automatisch geschiedt. In dit laatste geval, en onafgezien van wat voorafgaat, moet de melding van de ontdekking of detectie van brand terstond aan de brandweerdiensten bevestigd worden d.m.v. een telefoontoestel.

7.4.3. *Waarschuwing en alarm*

De waarschuwings- en alarmseinen of -berichten kunnen door alle betrokken personen opgevangen worden en mogen niet met elkaar noch met andere seinen kunnen worden verward.

In de inrichtingen van de kat. 3 veroorzaakt de inwerkingtreding van het alarm de achtereenvolgende terugkeer van de liftkooien van de niet-prioritaire liften naar het evacuatiëniveau en het stopzetten op dat niveau.

7.4.4. *Algemene automatische brandmeldinstallatie.*

Wanneer het onderhavig reglement de automatische brandmeldinstallatie eist, bestaat deze uit een aantal branddetectoren en een centrale.

De detectoren worden geplaatst in de kamers, de evacuatiëruimten, de technische lokalen, de burelen, de lokalen toegankelijk voor het publiek, de keukens en de bergplaatsen die deel uitmaken van de hotelinrichting.

Deze detectoren worden aangepast aan het brandrisico.

Kamers en evacuatiëwegen moeten beveiligd worden door rookdetectoren.

De centrale is aangepast aan de detectoren en minimaal uitgerust met :

- * een optisch signaal dat de inbedrijfstelling van de installatie aanduidt;
- * een akoestisch waarschuwingssignaal;
- * een optisch waarschuwingssignaal, dat toelaat de plaats waar de brand ontstaan is te lokaliseren. Dit lokaliseren moet ten minste mogelijk zijn per verdieping.
- * een akoestisch en optisch storingsignaal, dat verschilt van het waarschuwingssignaal bij brand.

De centrale wordt gevoed door het openbaar elektriciteitsnet en beveiligd met afzonderlijke zekeringen. In geval het openbaar elektriciteitsnet uitvalt, zorgt een secundaire stroombron automatisch voor de voeding van de installatie.

7.4.5. *Brandbestrijdingsmiddelen*

7.4.5.1. Algemeen

De blusinrichtingen bestaan uit al dan niet automatische toestellen en installaties.

De snelblussers en muurhaspels dienen voor de eerste interventie, die wil zeggen dat zij hoofdzakelijk bestemd zijn om gebruikt te worden door het personeel en de bewoners.

7.4.5.2. De blustoestellen en muurhaspels

Voldoen aan de Belgische normen. Het "Nenor" merk waarborgt deze overeenstemming.

7.4.5.3. Muurhaspels met axiale voeding en de muurhydranten worden gegroepeerd en hebben een gemeenschappelijke watertoevoer.

Hun aantal wordt zodanig bepaald dat er ten minste één muurhaspel met axiale voeding per compartiment is voorzien op max. 20 of 30 m. afstand van ieder punt naargelang het type van muurhaspel.

De plaatsing van muurhaspels en muurhydranten beantwoordt aan de eisen die terzake door de wetgever werden voorzien.

7.4.5.4. De bluswaterbevoorrading

Dient voldoende te zijn en wordt vastgesteld in overleg met de bevoegde brandweerdienst.

Hoofdstuk VIII : onderhoud en controle

8.1. Algemeen

8.1.1. De technische uitvoering van de inrichting wordt in goede staat gehouden. De uitbater laat op zijn verantwoordelijkheid periodiek deze uitrusting door bevoegde personen controleren.

8.1.2. De uitbater zorgt ervoor dat de nodige keuringen, onderzoeken en controles uitgevoerd worden. De data van de controles en de vaststellingen die tijdens deze controles werden gedaan, evenals de instructies voor het personeel, worden in een notitieboekje ingeschreven; dit wordt ter beschikking gehouden van de burgemeester of zijn afgevaardigde.

8.2. Periodieke controles

8.2.1. *Liften en goederenliften*

Liften en goederenliften worden gekeurd en onderzocht zoals voorgeschreven in titel II, hoofdstuk I, afdeling II van het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming (ARAB).

8.2.2. *Elektrische installaties voor drijfkracht, verlichting, signalisatie en veiligheidsverlichting*

De elektrische installaties voor drijfkracht, verlichting, signalisatie beantwoorden al naar gelang het geval aan de voorschriften van afdeling I, hoofdstuk I van titel II van het Algemeen Reglement voor de Arbeidersbescherming (ARAB), aan de voorschriften van het Algemeen Reglement op de Elektrische Installaties (AREI), of aan de voorschriften van het Technisch Reglement (TR) zoals aangenomen door het Belgisch elektrotechnisch comité (BEC).

8.2.3. *Installaties voor verwarming en klimaatregeling*

Onverminderd de bepalingen van het K.B. van 6 januari 1978 tot voorkoming van luchtverontreiniging bij het verwarmen van gebouwen met vaste en vloeibare brandstoffen, worden eens per jaar de installaties voor centrale verwarming en centrale klimaatregeling nagezien door een bevoegd technicus.

De afvoerkanalen voor rook- en verbrandingsgassen worden steeds in goede staat gehouden.

8.2.4. *Installaties gevoegd met brandbaar gas*

Onverminderd de bepalingen van het K.B. van 21 oktober 1968 betreffende de opslagplaatsen voor vloeibaar gemaakt handelspropanaan, handelsbutaan of mengsels daarvan in vaste, ongekoelde houders, wordt deze onderzocht, voor de inbedrijfstelling van een nieuwe of gedeeltelijk vernieuwde installatie, volgens de voorschriften van de Belgische normen en de regels van goede praktijk.

Voormelde onderzoeken worden uitgevoerd door een daartoe uitgerust organisme of door de gasleverancier.

De uitslagen ervan worden in een proces-verbaal opgetekend. De nieuw geplaatste gebruikstoestellen worden voor hun ingebruikname getest door een bevoegd installateur, die de goede werking ervan nagaat.

8.2.5. *Melding, waarschuwing, alarm*

Jaarlijks worden de elektrische meldings-, waarschuwings- en alarminstallaties, andere dan de gewone telefoonlijnen, evenals de elektrische waarschuwingstoestellen nagezien door een bevoegd organisme.

8.2.6. *Algemene automatische brandmeldinstallaties*

Deze installatie wordt jaarlijks nagezien en onderhouden door een bevoegd organisme of installateur.

8.2.7. *Brandbestrijdingstoestellen*

De uitbater draagt er zorg voor dat de brandbestrijdingstoestellen jaarlijks nagezien en onderhouden worden.

8.2.8. *Filters en kokers van dampkappen*

De uitbater draagt er zorg voor dat de filters en kokers van de dampkappen periodiek onderhouden worden.

8.2.9. *Deuren en verluchtingsopeningen*

De uitbater draagt er zorg voor dat de deuren, luiken en verluchtingsopeningen voorzien in onderhavig reglement jaarlijks nagezien en onderhouden worden.

Hoofdstuk IX : Uitbatingsvoorschriften

9.1. Algemeen

Buiten hetgeen voorzien is door onderhavige reglementering, neemt de uitbater alle nodige maatregelen om de personen, aanwezig in de inrichting, te beschermen tegen brand, paniek en ontploffingen. De permanente maatregelen die in dat opzicht door de uitbater genomen worden, zullen vermeld worden in een huishoudelijk reglement. Periodiek en ten minste éénmaal per jaar, vestigt de uitbater de aandacht van het personeel op de bepalingen van onderhavig hoofdstuk. De opmerkingen die voorkomen in de processen-verbaal van de periodieke controles, dienen zo snel mogelijk gevolgd te worden door de aangepaste verbeteringen.

9.2. Deuren

De uitbater waakt over de goede werking van de zelfsluitende deuren en de bij brand zelfsluitende deuren.

9.3. Kooktoestellen en maaltijdverwarmers

Kooktoestellen en maaltijdverwarmers zijn ver genoeg verwijderd of geïsoleerd van alle ontvlambare materialen. Er mogen geen verplaatsbare toestellen, gevoed met brandstoffen, in de inrichting geplaatst of gebruikt worden, tenzij in verplaatsbare toestellen met brandstofhoeveelheden van maximum 3 kg of 1 liter ter bereiding van speciale gerechten in keukens of restaurants.

De reserve- of ledige recipiënten worden in open lucht of in een daartoe ingerichte ruimte opgeslagen. Deze ruimte bevat geen andere brandbare stoffen en is voorzien van een verluchting boven- en onderaan.

9.4. Voorlichting van het personeel en de gasten inzake brandpreventie

9.4.1. Onverminderd de bepalingen van artikelen 52.10 en 52.12 van het ARAB trekt de uitbater de aandacht van de personeelsleden op het gevaar van brand in de inrichting. Zij worden ondermeer op de hoogte gebracht van de ingezette middelen inzake :

- * detectie, melding, waarschuwing en alarm;
- * de te nemen schikkingen om de veiligheid van de personen te verzekeren;
- * het bestaan van de brandbestrijdingsmiddelen.

De uitbater en sommige personeelsleden, speciaal aangeduid omwille van de permanentie en de aard van hun functie, worden met de werking van de brandbestrijdingsmiddelen vertrouwd gemaakt en ontvangen onderricht aangaande de gebruiksvoorwaarden.

9.4.2. De uitbater organiseert eenmaal per jaar praktische oefeningen die tot doel hebben de personeelsleden te onderrichten aangaande hun gedrag bij brand.

9.4.3. Een inlichtingsnota, bestemd voor de gasten, zal de nodige aanbevelingen inzake brandpreventie bevatten.

9.5. Gasinstallaties

De onontbeerlijke voorzorgen zijn genomen om gaslekken te voorkomen.

De aanwezigheid van verplaatsbare recipiënten voor vloeibaar gemaakte petroleumgassen is verboden in de lokalen van de kelderverdiepingen en in deze waarvan de bodem aan alle zijden lager is dan de omringende bodem van het gebouw, behalve voor toevallige werkzaamheden.

De verplaatsbare recipiënten voor vloeibaar gemaakte petroleumgassen die niet in gebruik zijn en de recipiënten die verondersteld worden leeg te zijn, moeten in open lucht of in een doelmatig verlucht en speciaal voor dit gebruik bestemd lokaal, opgeslagen zijn.

9.6. Opslagplaatsen voor brandstoffen

Elke opslagplaats van vloeibare brandstoffen of van vloeibaar gemaakte petroleumgassen is buiten de lokalen toegankelijk aan de gasten ingericht.

9.7. Allerlei

9.7.1. De uitbater zorgt ervoor dat onbevoegde personen geen toegang hebben tot de technische lokalen en doorgangen. Dat verbod wordt op alle nuttige plaatsen aangeduid.

9.7.2. De toegang tot de ondergrondse parkings is verboden voor voertuigen uitgerust met een L.P.G.-installatie. Dat verbod wordt aan de ingang van de parking geplaatst.

9.7.3. Veiligheidsrichtlijnen en plannen

9.7.3.1. In de ingang van het hotel

Een plan van de inrichting, bedoeld om de hulpdiensten in te lichten, moet ondermeer de plaats aanduiden van :

- * de trappen en de evacuatiewegen;
- * de beschikbare brandbestrijdingsmiddelen;
- * in voorkomend geval, het stopmechanisme van het ventilatiesysteem;
- * de stookplaatsen;
- * in voorkomend geval, de ligging van installaties en lokalen die een bijzonder risico inhouden.

9.7.3.2. Op elke verdieping

In inrichtingen met twee of meer verdiepingen wordt, op elke verdieping, een vereenvoudigd oriëntatieplan nabij de toegang aangebracht.

9.7.3.3. In elke kamer

Moet duidelijk worden aangegeven hoe te handelen in geval van brand. Deze instructies worden gesteld in drie landstalen en in het engels.

Deze richtlijnen worden vervolledigd met een vereenvoudigd verdiepingsplan waarop bondig de plaats van de kamer ten opzichte van de evacuatiewegen, de trappen en/of de uitgangen aangegeven is.

De richtlijnen moeten ondermeer de aandacht vestigen op het verbod om liften te gebruiken in geval van brand.

9.7.4. De omgeving van de plaatsen waar zich toestellen bevinden voor melding, waarschuwing en alarm of waar apparaten voor brandbestrijding aangebracht zijn, blijft steeds vrij, zodat bedoelde toestellen onverwijld kunnen gebruikt worden.

Gezien om te worden gevoegd bij het besluit van 27 januari 1988 van de Vlaamse Regering tot vaststelling van de specifieke brandveiligheidsnormen waaraan de logiesverstrekkende bedrijven voldoen.

(TOERISME VLAANDEREN, 2007, p. 12 [Elektronische versie])

Bijlage 18. Model van brandveiligheidsattest

Ondergetekende

.....

burgemeester te

.....

verklaart hierbij dat het logiesverstrekkend bedrijf

.....

beantwoordt aan de brandveiligheidsvoorschriften zoals die worden opgenomen in bijlage 1 aan het besluit van de Vlaamse Regering tot vaststelling van de specifieke brandveiligheidsnormen waaraan de logiesverstrekkende bedrijven moeten voldoen.

Gedaan te .....op .....

De burgemeester,

(TOERISME VLAANDEREN, 2007, p. 22 [Elektronische versie])

Bijlage 19. Model van brandveiligheidsattest

Ondergetekende

.....

burgemeester te

.....

verklaart hierbij dat het logiesverstrekking bedrijf

.....

beantwoordt aan de brandveiligheidsvoorschriften

a) opgenomen in de bijlage 1 van het besluit van de Vlaamse regering van 27 januari 1988 tot vaststelling van de specifieke brandveiligheidsnormen waaraan de logiesverstrekkende bedrijven moeten voldoen met uitzondering van de normen vermeld onder het (de) artikel(en)

.....

waarvoor bij beslissing(en) van de minister d.d. ....
(een) afwijking(en) werd(en) toegestaan;

b) opgenomen in de afwijkingsbeslissing(en) van de gemeenschapsminister d.d. ....
.....

Gedaan te ..... op .....

De burgemeester,

(TOERISME VLAANDEREN, 2007, p. 23 [Elektronische versie])

Bijlage 20. Benelux-hotelclassificatie

A. SLAAPKAMER							
01. ALGEMEEN							
		O	H 1	H 2	H 3	H 4	H 5
01.01	Duidelijke aanduiding aan de buitenkant (vb. nummer, naam, letter)		X	X	X	X	X
01.02	Mogelijkheid tot afsluiten	X	X	X	X	X	X
01.03	Tenminste één raam	X	X	X	X	X	X
01.04	In de kamer dient doeltreffende informatie i.v.m. de aanvullende hoteldiensten t.b.v. de logerende gast ter inzage te liggen.				X	X	X
01.05	Minimale oppervlakte van de tweepersoonskamer – 24 m ² (inclusief badgelegenheid, als genoemd in norm 03.12) <i>Met ingang van 1 januari 2000 komt deze norm als volgt te luiden voor de bedrijven in gebouwen, welke vanaf 1 januari 2000 als nieuwbouw zijn opgeleverd:</i> <i>Minimale oppervlakte van de tweepersoonskamer</i> <i>- 17 m² (inclusief badgelegenheid, als genoemd in norm 3.12), voor bedrijven in gebouwen welke vanaf 1 januari 2000 als nieuwbouw zijn opgeleverd</i> <i>- 22 m² (inclusief badgelegenheid als genoemd in norm 3.12)</i> <i>- 26 m² (inclusief badgelegenheid als genoemd in norm 3.12)</i>				X		X
01.06	Geluiddemping tegen geluidsoverlast					X	X
01.07	Kamer met eigen ingang		X	X	X	X	X
02. MEUBILAIR EN OVERIGE VOORZIENINGEN							
		O	H 1	H 2	H 3	H 4	H 5
02.01	Ondoorzichtige gordijnen of overeenkomstige voorzieningen	X	X	X	X		
02.02	A. Van buitenaf ondoorzichtige gordijnen of overeenkomstige voorziening					X	X
	B. Ondoorschijnende overgordijnen of overeenkomstige voorziening					X	X
02.03	A.: Een bed B.: Bed met bijbehorend beddegoed	X	X	X	X	X	X

02.04	Hang/legkast of daartoe dienende afschermbare ruimte met kleeerhangers		X	X	X	X	X
02.05	Een zitplaats per logerende gast		X	X	X	X	X
02.06	Een fauteuil per logerende gast					X	X
02.07	Een tafel en bijpassende stoel (die als één zitplaats wordt gerekend)		X	X			
02.08	Een tafel die mede dienst kan doen als schrijftafel en bijpassende stoel (die als één zitplaats wordt gerekend)				X		
02.09	Een salontafel met bijpassende fauteuils zoals bedoeld in norm 02.06					X	X
02.10	Een schrijftafel en bijpassende stoel (die als één zitplaats wordt gerekend)					X	X
02.11	Een eettafel (die de schrijf- of salontafel kan vervangen indien deze aanpasbaar is), dan wel een in het hotel beschikbare verrijdbare tafel, en bijpassende stoel per logerende gast (die als zitplaatsen bedoeld in voorziening 02.05 worden gerekend)						X
02.12	Een bagagerek of gelijkaardige voorziening			X	X	X	X
02.13	Passpiegel (anders dan de wastafel-spiegel)				X	X	X
02.14	Radio op verzoek			X			
02.15	Radio verplicht en televisie op verzoek				X		
02.16	Kleurentelevisie met afstandsbediening en radio					X	X
02.17	Safe						X
02.18	Prullenmand		X	X	X	X	X
03. PRIVE SANITAIRE VOORZIENINGEN							
		O	H 1	H 2	H 3	H 4	H 5
03.01	A. Tenminste één wasgelegenheid met warm en koud stromend water per 10 kamers. B. Wastafel met voortdurend beschikbaar warm en koud stromend water.	X					
			X	X	X	X	X
03.02	Wastafelspiegel		X	X	X	X	X
03.03	Vergrotende spiegel met ingebouwde verlichting						X
03.04	Ruimte voor toiletartikelen bij wastafel		X	X	X	X	X
03.05	Zeep		X	X	X	X	X
03.06	Eén beker per persoon		X	X	X	X	X

03.07	Voorziening tegen het uitglijden in bad of douche. Handgreep voor in- en uitstappen in bad		X	X	X	X	X
03.08	Een handdoek per persoon (minimale afmeting 0,45 x 0,85 m)		X	X	X	X	X
03.09	Twee handdoeken per persoon (minimale afmeting 0,45 x 0,85 m)					X	X
03.10	Badhanddoek per persoon (minimale afmeting 0,63 x 1,26 m), indien badgelegenheid als genoemd in norm 03.12 aanwezig is.		X	X	X	X	X
03.11	Badmatje					X	X
03.12	Eigen badgelegenheid met wc in verbinding met slaapkamer A.: voor 35 % van het totaal aantal kamers B.: voor 100 % van het totaal aantal kamers			X			
03.13	Wegwerp douchemapjes				X	X	X
03.14	Douche-/badschuim en shampoo				X	X	X
03.15	Haarföhn						X
04. TECHNISCHE VOORZIENINGEN.							
		O	H 1	H 2	H 3	H 4	H 5
04.01	A. Stopcontact op de kamer B. Bij de wastafelspiegel een stopcontact met aanduiding van het voltage	X	X	X	X	X	X
04.02	Luchtverversingssysteem indien geen raam geopend kan worden	X	X	X	X	X	X
04.03	Algemene verlichting	X	X	X	X	X	X
04.04	Bij de ingang van de kamer moet een schakelaar zitten voor de verlichting		X	X	X	X	X
04.05	Wastafelverlichting		X	X	X	X	X
04.06	Verlichting te bedienen vanuit bed		X				
04.07	Bedverlichting te bedienen vanuit bed			X			
04.08	Bedverlichting per slaappleaats, te bedienen vanuit bed				X	X	X
04.09	Schrijftafelverlichting				X	X	X
04.10	Centrale verwarming of verwarming door vast geïnstalleerde individueel te regelen toestellen		X	X			
04.11	Centrale verwarming of vergelijkbare apparatuur, regelbaar in en per kamer				X	X	X

04.12	Telefoon met (in)directe aansluiting op het openbare telefoonnet.				X	X	X
04.13	Airconditioning						X
04.14	Mogelijkheid tot aansluiting voor datacommunicatie						X
<u>B. GEMEENSCHAPPELIJKE SANITAIRE VOORZIENING IN HET GEBOUW VOOR DE GASTEN.</u>							
05. W.C. (IN HET GEBOUW)							
		O	H 1	H 2	H 3	H 4	H 5
05.01	In het voor overnachting bestemde deel van het bedrijf dient ten minste één wc per 10 kamers die niet over een eigen wc beschikken (een aantal kamers kleiner dan 10 geldt als 10; bij meer dan 10 kamers wordt afgerond tot het naast hogere veelvoud van 10), te zijn, die beschikt over een klerenhaak en voortdurend beschikbaar stromend water, die afdoende wordt verlucht en verlicht, en duidelijk afgescheiden is; A.: van de in hoofdstuk 06 bedoelde wasgelegenheid B.: van de in hoofdstuk 06 bedoelde badkamer.	X	X				
05.02	In het voor overnachting bestemde deel van het bedrijf dient ten minste één wc per 10 kamers die niet over een eigen wc beschikken (een aantal kamers kleiner dan 10 geldt als 10; bij meer dan 10 kamers wordt afgerond tot het naast hogere veelvoud van 10), per etage, of een niveau hoger of lager aanwezig te zijn, die beschikt over een klerenhaak en voortdurend beschikbaar stromend water, die afdoende wordt verlucht en verlicht, en duidelijk afgescheiden is van de in hoofdstuk 06 bedoelde badkamer.			X			
05.03	Toiletemmer		X	X			

06. BADGELEGENHEID (IN HET GEBOUW)							
		O	H 1	H 2	H 3	H 4	H 5
06.01	In het voor overnachting bestemde deel van het bedrijf dient ten minste één badgelegenheid, als bedoeld bij norm 03.12 (met uitzondering van wc) per 10 kamers die niet over een eigen badgelegenheid beschikken (een aantal kamers kleiner dan 10 geldt als 10; bij meer dan 10 kamers wordt afgerond tot het naast hogere veelvoud van 10), te zijn		X	X			
06.02	Voorziening om kleding op te hangen buiten bereik van water		X	X			
06.03	Zitgelegenheid		X	X			
06.04	Handgreep voor in- en uitstappen in bad		X	X			
06.05	Spiegel		X	X			
06.06	Voorziening voor het neerleggen van zeep.		X	X			
06.07	Handdoekenrek		X	X			
06.08	Ter beschikking stellen van een badhanddoek		X	X			
<u>C. GEMEENSCHAPPELIJKE DIENSTEN EN LOKALEN IN HET GEBOUW VOOR DE GASTEN</u>							
07. TOEGANG / BEREIKBAARHEID							
		O	H 1	H 2	H 3	H 4	H 5
07.01	Gasten moeten gedurende 24u/24u toegang hebben tot het bedrijf		X	X	X	X	X
07.02	A. Extern – Een persoon in het bedrijf moet 24u/24u kunnen worden gecontacteerd, eventueel via fax of antwoord-apparaat – Een functionaris van het bedrijf dient gedurende 24u/24u bereikbaar te zijn		X				
	B. Intern. Gasten moeten gedurende 24u/24u een functionaris van het bedrijf kunnen bereiken		X	x	X	X	X

07.03	Receptie-service van 07.00 tot 23.00u				X		
07.04	Receptie-service verzekerd door de fysieke aanwezigheid van een receptiebediende van 07.00 tot 23.00 uur en fysieke aanwezigheid van een functionaris van het hotel in de gemeenschappelijke lokalen van 23.00 tot 07.00 uur					X	
07.05	Receptie-service verzekerd door de fysieke aanwezigheid van een receptiebediende gedurende 24u/24u						X
08. LOKALEN							
		O	H 1	H 2	H 3	H 4	H 5
08.01	Receptie			X			
08.02	Receptie met receptiebalie voor de logerende gasten				X	X	X
08.03	Ruimte met zitgelegenheid, eventueel in de receptie, met mogelijkheid tot het verkrijgen van dranken zonder verplichting daartoe.		X	X	X	X	X
08.04	Aparte ruimte met zitgelegenheid met mogelijkheid tot het verkrijgen van dranken				X		
08.05	Bar met bediening door personeel voor het verkrijgen van dranken					X	X
08.06	Indien maaltijden worden geserveerd, moet daarvoor een lokaliteit dan wel een gedeelte daarvan worden bestemd.		X				
08.07	Een eetzaal, indien maaltijden worden geserveerd			X	X	X	X
08.08	A la carte restaurant						X
08.09	Indien het bedrijf ook een restaurant omvat, moet die gast het logies-gedeelte kunnen bereiken zonder dit lokaal te moeten doorkruisen					X	X
08.10	Vestiaire					X	
08.11	Bewaakte vestiaire						X
08.12	Tenminste één wc voor dames en één wc voor heren, alsmede een wastafel bij deze wc's op de etage van de gemeenschappelijke lokalen of een niveau hoger of lager. Voorziening om kleren op te hangen, afgesloten toiletemmer.		X	X			

08.13	Tenminste één wc voor dames en één wc voor heren, ieder met afzonderlijke wastafel op de etage van de gemeenschappelijke lokaliteiten of één niveau hoger of lager. Voorziening om kleren op te hangen, afgesloten toiletemmer				X		
08.14	Tenminste één wc voor dames en één voor heren, ieder met afzonderlijke wastafel met warm en koud stromen water op de etage van de gemeenschappelijke lokaliteiten of één niveau hoger of lager. Voorziening om kleren op te hangen, afgesloten toiletemmer.					X	X
09. TECHNISCHE VOORZIENINGEN							
		O	H 1	H 2	H 3	H 4	H 5
09.01	Permanente verwarmingsvoorziening en mogelijkheid tot luchtverversing van alle voor de gasten toegankelijke lokaliteiten		X	X	X	X	X
09.02	Mogelijkheid tot het voeren van privé telefoongesprekken.		X	X			
09.03	Een telefoon met geluiddempende kap of een telefooncabine, met aansluiting op het openbare telefoonnet.				X	X	X
09.04	Telefax			X	X	X	X
09.05	Indien er meer dan drie etages zijn, tenminste één personenlift vanaf de begane grond (die niet als etage wordt beschouwd) die alle verdiepingen bestemd voor het logies van de gasten, bedient			X			
09.06	Indien er meer dan twee etages zijn, tenminste één personenlift vanaf de begane grond (die niet als etage wordt beschouwd) die alle verdiepingen bestemd voor het logies van de gasten, bedient				X		
09.07	Een personenlift die alle verdiepingen, bestemd voor het logies van de gasten, bedient					X	
09.08	Een personenlift die alle verdiepingen, bestemd voor de gasten, bedient						X
09.09	Verlichting in gemeenschappelijke lokalen	X	X	X	X	X	X

09.10	Zichtbare aanduiding van de toegang tot de in 08.12, 08.13 en 08.14 bedoelde wc, welke toegang de hele nacht verlicht dient te zijn.		X	X	X	X	X
10. OVERIGE VOORZIENINGEN.							
		O	H 1	H 2	H 3	H 4	H 5
10.01	Mogelijkheid tot het verkrijgen van een ontbijt		X	X	X	X	X
10.02	Ontbijtbuffet						X
10.03	Ontbijtservice op de kamers mogelijk					X	X
10.04	Voorziening tot schoenpoetsen (middelen op de kamers of schoenpoetsmachine in gebouw)		X	X			
10.05	Voorziening tot schoenpoetsen (middelen op de kamers), alsmede een machine in het gebouw of schoenpoetservice				X	X	
10.06	Voorziening tot schoenpoetsen (middelen op de kamers), en machine in het gebouw en schoenpoetservice						X
10.07	Bagagetransport, bij afwezigheid van bagagewagentjes			X	X	X	
10.08	Bagageservice door bagagisten						X
10.09	De gast moet de mogelijkheid hebben waardevolle voorwerpen tegen ontvangstbewijs af te geven				X	X	X
10.10	Safe-service					X	X
10.11	A. Mogelijkheid tot aanschaf van kranten B. Mogelijkheid tot aanschaf van lectuur, kranten en toiletartikelen					X	X
10.12	Taxiservice					X	X
10.13	Huurautoservice						X
10.14	Reisreserveringen						X
10.15	Evenementenreserveringen						X
10.16	Mogelijkheid de rekening te voldoen met meest gangbare creditcards en buitenlandse valuta					X	X
10.17	Talenkennis van het receptiepersoneel					X	X
10.18	Roomservice van 07.00 tot 23.00 uur					X	
10.19	Roomservice gedurende 24u/24u en een minibar op de slaapkamer						X
10.20	Warme en koude maaltijden op de slaapkamer tot 24.00 uur						X

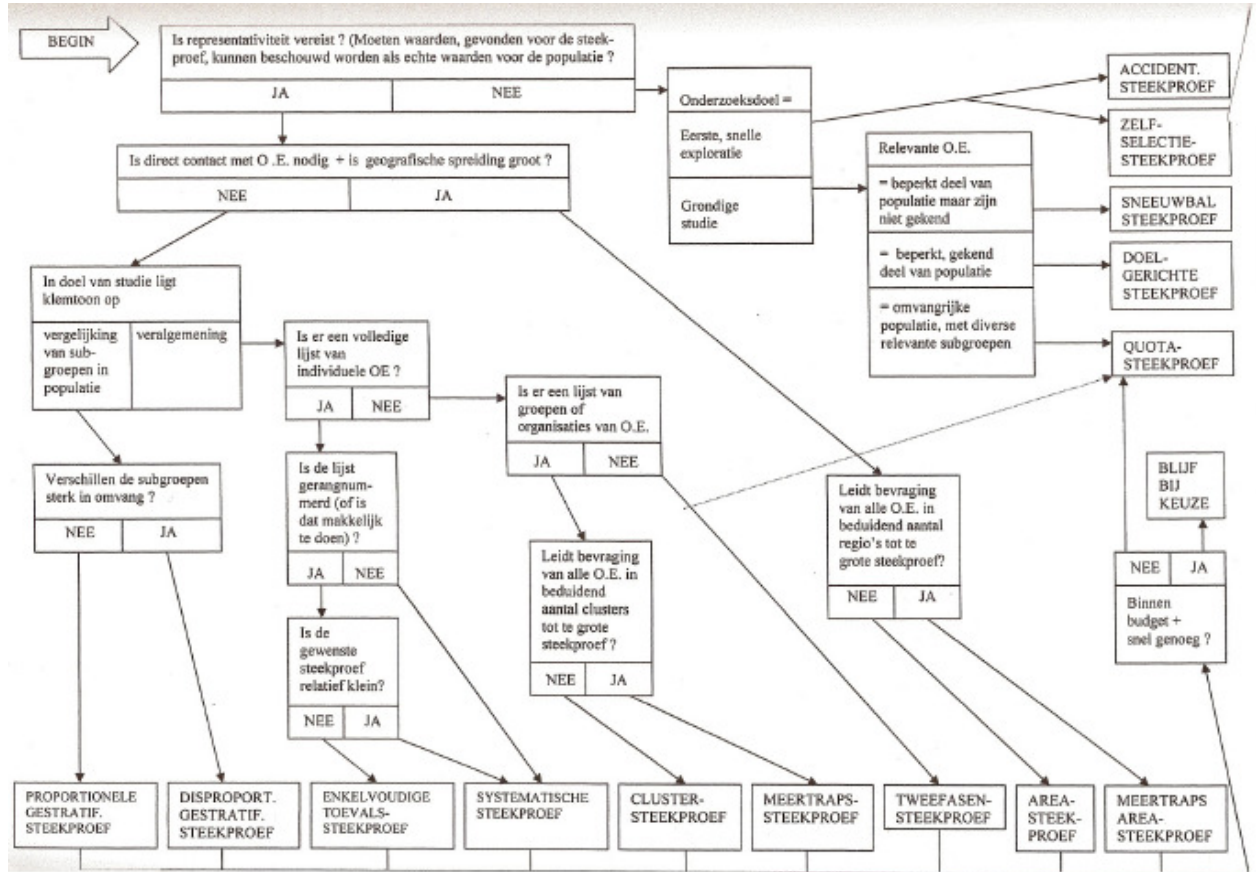
10.21	Verkrijgbaarheid van "gift"-artikelen						X
10.22	Parkeerservice						X
10.23	Wasserijservice					X	
10.24	Wasserijservice; kleren nog de dag zelf terug als zij vóór 9 uur worden aangeboden						X
10.25	Stoomerijservice						X
10.26	Kapperservice						X
10.27	Beschikbaarheid van suites						X
10.28	Secretariaatsservice						X
10.28	Conciërgedienst						X
D. ALGEMEEN							
11. STAAT VAN ONDERHOUD EN PROPERHEID							
		O	H 1	H 2	H 3	H 4	H 5
11.01	De slaapkamer, het sanitair en de gemeenschappelijke ruimten moeten verkeren in voldoende staat van onderhoud	X	X	X	X	X	X
11.02	De slaapkamer, het sanitair en de gemeenschappelijke ruimten moeten proper zijn.	X	X	X	X	X	X
12. FACULTATIEVE NORMEN							
		O	H 1	H 2	H 3	H 4	H 5
12.01	De inrichting en uitstraling van het bedrijf dient ten minste in overeenstemming te zijn met de status van een eenvoudig hotel		X				
12.02	De inrichting en uitstraling van het bedrijf dient ten minste in overeenstemming te zijn met de status van een standaard hotel			X			
12.03	De inrichting en uitstraling van het bedrijf dient ten minste in overeenstemming te zijn met de status van een middenklasse hotel				X		
12.04	De inrichting en uitstraling van het bedrijf dient ten miste in overeenstemming te zijn met de status van een eerste klas hotel					X	

12.05	De inrichting en uitstraling van het bedrijf dient ten minste in overeenstemming te zijn met de status van een luxe hotel						X
-------	---	--	--	--	--	--	---

Bron: GROEP FJK. (s.d.). p. 2- 12 [Elektronische versie]

Bijlagen: deel 2

Bijlage 21. Beslissingsboom

Bron: J. BROEKMANS, 2005- 2006, p. 42

Bijlage 22. Inleidende brief

Beste,

Ik ben een studente van de Universiteit Hasselt en ik zit in mijn masteropleiding Toegepaste Economische Wetenschappen. Naar aanleiding van mijn eindwerk 'Senioren en de hotelmarkt', voer ik een onderzoek uit naar het reisgedrag, profiel, tevredenheid en tenslotte naar de wensen en behoeften van Limburgse senioren. Graag wil ik u vragen deze enquête in te vullen **vanaf de leeftijd van 55 jaar**.

Het is belangrijk dat u bij het invullen van de vragen denkt aan een **verblijf zonder beroepsdoeleinden**. Daarnaast is deze enquête enkel voor de mensen die tijdens hun verblijf kozen voor een **hotel** als logiesvorm in de **periode van mei tot en met oktober van 2007**.

Het is de bedoeling dat u de enquête **volledig** invult. Gelieve bij elke vraag slechts één antwoord aan te duiden, anders is de enquête ongeldig. Wanneer meerdere antwoorden mogelijk zijn, staat dit uitdrukkelijk bij elke vraag vermeld. Onvolledige en ongeldige enquêtes kan ik niet verwerken in mijn onderzoek.

Gelieve op het einde van de enquête te controleren of u elke vraag hebt ingevuld.

De enquête is volledig anoniem en vraagt slechts 5 à 10 minuten van uw tijd.

Ik dank u alvast voor uw medewerking!

Coenen Nathalie

Bijlage 23. Enquête

Bij deze enquête is het de bedoeling dat u gaat kijken naar uw vakanties waarbij u logeerde in hotels gaande van de periode mei tot en met oktober van 2007!

Eerst volgen er een aantal vragen over uw effectief hotelverblijf en aspecten rondom dit hotelverblijf.

1 Naar welke bestemming ging u op hotel, zowel binnen- als buitenland? Gelieve het land en stad of dorp te noteren. *De cijfers 1 tot en met 5 blijven gelden voor de volgende vragen! U hoeft niet telkens uw bestemming opnieuw te schrijven! Indien u verbleef op meer dan vijf bestemmingen, gelieve deze dan ook te vermelden door bij elke vraag van de enquête, indien nodig, de nummers 6,7 enz. te noteren!*

	Land	Stad of dorp
Bestemming 1:...		
Bestemming 2:...		
Bestemming 3:...		
Bestemming 4:...		
Bestemming 5:...		

...

2 Noteer bij elke bestemming het totaal aantal overnachtingen van uw vakantie die u in een hotel hebt doorgebracht.

	Aantal overnachtingen
Bestemming 1	
Bestemming 2	
Bestemming 3	
Bestemming 4	
Bestemming 5	

Bij de volgende vragen dient u een kruisje te zetten in de bijpassende kolom.

3 Welke informatiebronnen raadpleegde u om een hotel te boeken? Wanneer u 'Andere' aanduidt, gelieve deze informatiebron te verduidelijken. (meerdere antwoorden mogelijk)

	Internet	Brochures (bv van een reisorganisatie)	Vrienden/ Familie/ Kennissen	Hotelgidsen (bv rode Michelin gids)	Andere:...
Bestemming 1					
Bestemming 2					
Bestemming 3					
Bestemming 4					
Bestemming 5					

4 Op welke manier hebt u uw hotel gekozen? Wanneer u 'Andere manier' aanduidt, gelieve dit te verduidelijken.

	Individuele planning	Geen planning	Via een organisatie (bv reisbureau)	Andere manier:...
Bestemming 1				
Bestemming 2				
Bestemming 3				
Bestemming 4				
Bestemming 5				

5 Welke van de volgende factoren organiseerde u vóór u op vakantie vertrok? Wanneer u 'Andere' aanduidt, gelieve dit te verduidelijken. (meerdere antwoorden mogelijk)

	Hotel	Transport ter plaats	Activiteiten en excursies	Andere:...
Bestemming 1				
Bestemming 2				
Bestemming 3				
Bestemming 4				
Bestemming 5				

6 Hoe reisde u naar uw bestemming? Wanneer u 'Andere' aanduidt, gelieve dit transportmiddel te verduidelijken. (meerdere antwoorden mogelijk)

	Autocar	Auto	Vliegtuig	Trein	Andere:...
Bestemming 1					
Bestemming 2					
Bestemming 3					
Bestemming 4					
Bestemming 5					

7 Duid aan wie uw reisgezelschap was tijdens uw verblijf voor elk van de bestemmingen. (meerdere antwoorden mogelijk) Wanneer u 'Iemand anders' aanduidt, gelieve dit te verduidelijken.

	Niemand	Vrienden/ Kennissen	Gezin	Partner	Vooraf onbekende groep om alles samen te doen	Iemand anders: ...
Bestemming 1						
Bestemming 2						
Bestemming 3						
Bestemming 4						
Bestemming 5						

8 Wanneer viel uw vakantie?

	mei of juni	juli of augustus	september of oktober
Bestemming 1			
Bestemming 2			
Bestemming 3			
Bestemming 4			
Bestemming 5			

9 Welke hotelclassificatie werd voor elk van de bestemmingen genomen?

	Geen ster	Één ster	Twee sterren	Drie sterren	Vier sterren	Vijf sterren
Bestemming 1						
Bestemming 2						
Bestemming 3						
Bestemming 4						
Bestemming 5						

10 Welke hotelformule hanteerde u voor elk van de bestemmingen? Wanneer u 'Andere' aanduidt, gelieve deze formule te verduidelijken.

	Halfpension	Volpension	Kamer met ontbijt	All inclusive	Andere (vb combinaties) ...
Bestemming 1					
Bestemming 2					
Bestemming 3					
Bestemming 4					
Bestemming 5					

Kleur één bolletje bij de volgende vragen.

11 In welke mate vond u dat de omgeving *rondom* het hotel rustig was?

- Zeer rustig   Noch rustig, noch onrustig   Zeer onrustig
 Rustig   Onrustig

12 Duid op een schaal van vijf de mate van verstedelijking aan rondom het hotel. Verstedelijking wil zeggen dat de gebieden steeds dichter bevolkt worden en bebouwd worden zoals in steden.

- Geen verstedelijking   Nogal verstedelijking   Zeer veel verstedelijking
 Weinig verstedelijking   Veel verstedelijking

Nu volgen vier algemene vragen met betrekking tot uw vakantie.

13 Indien u voor een kort verblijf, bijvoorbeeld twee overnachtingen, op hotel gaat, in welke van de volgende twee periodes vallen deze?

- Midweek   Weekend   Ik doe nooit een kort verblijf

14 Welke van de drie volgende soorten toerisme hebt u gedaan? Zet een kruisje in de bijpassende kolom.

Verblijfstoerisme (op 1 plaats blijven met eventueel excursies)

Rondreistoerisme (doorreizen van de ene bestemming en hotel naar de andere)

Doorgangstoerisme (op doorreis door een gebied waar je tijdens de doorreis dingen gaat bezoeken)

	Verblijfstoerisme	Rondreistoerisme	Doorgangstoerisme
Bestemming 1			
Bestemming 2			
Bestemming 3			
Bestemming 4			
Bestemming 5			

15 Welke activiteiten vindt u belangrijk wanneer u op vakantie bent? Omcirkel een cijfer op een schaal van vijf met 1= zeer belangrijk; 2= belangrijk; 3= noch belangrijk, noch onbelangrijk; 4= onbelangrijk; 5= zeer onbelangrijk. Wanneer er nog andere activiteiten zijn die u belangrijk vindt en die niet in deze lijst zijn opgenomen, gelieve deze bij 'Andere' onder aan de lijst bij te noteren.

Wandelen	1	2	3	4	5
Evenementen bezoeken	1	2	3	4	5
Fietsen	1	2	3	4	5
Wellness activiteiten	1	2	3	4	5
Zwemmen	1	2	3	4	5
Familie/vrienden/kennissen bezoeken	1	2	3	4	5
Andere sportieve activiteiten	1	2	3	4	5
Ontspannen, niets doen	1	2	3	4	5
Sportieve activiteiten bijwonen	1	2	3	4	5
Restaurant- en cafébezoek	1	2	3	4	5
Winkelen	1	2	3	4	5
Sightseeing	1	2	3	4	5
Culturele activiteiten	1	2	3	4	5
Hobby uitoefenen	1	2	3	4	5
Sociale contacten leggen	1	2	3	4	5
Religieuze monumenten bezoeken	1	2	3	4	5
Andere:...	1	2	3	4	5

16 Wat zijn voor u de belangrijkste zaken waaraan u geld besteed. Omcirkel een cijfer op een schaal van vijf met 1= zeer belangrijk; 2= belangrijk; 3= noch belangrijk, noch onbelangrijk; 4= onbelangrijk; 5= zeer onbelangrijk. Wanneer er 'Andere' zaken zijn waaraan u geld uitgeeft, gelieve dit te verduidelijken.

Hotel	1	2	3	4	5
Verplaatsing ter plaatse	1	2	3	4	5
Drank en voeding die niet in uw hotelformule zijn inbegrepen	1	2	3	4	5
Activiteiten, excursies en ontspanning	1	2	3	4	5
Shopping	1	2	3	4	5
Transport	1	2	3	4	5
Andere:...	1	2	3	4	5

De volgende vragen gaan over uw identiteit.

17 Gelieve uw postcode van uw gemeente in te vullen.

.....

18 In welke mate ervaart u uw omgeving als rustig?

- Zeer rustig   Noch rustig, noch onrustig   Zeer onrustig
 Rustig   Onrustig

19 Duid op een schaal van vijf de mate van verstedelijking aan rond uw huis. Verstedelijking wil zeggen dat de gebieden steeds dichter bevolkt worden en bebouwd worden zoals in steden.

- Geen verstedelijking   Nogal verstedelijking   Zeer veel verstedelijking
 Weinig verstedelijking   Veel verstedelijking

20 Welke is de hoogste opleiding die u genoten hebt en wat is uw afstudeerrichting, wanneer gekend?

- Niet geschoold   Hoger niet- universitair niveau, korte type
 Laaggeschoold   Hoger niet- universitair niveau, lange type
 Lager secundair niveau, middenschool   Universitair niveau
 Hoger secundair onderwijs, bovenbouw (2de en 3de graad)

Afstudeerrichting:.....

21 Bent u gepensioneerd?

Ja (ga naar vraag **22**)

Neen (ga naar vraag **23**)

22 Zoekt u nog een tijdelijke job?

Ja (ga naar vraag **26**)

Neen (ga naar vraag **27**)

23 Oefent u een betaalde job uit?

Ja (ga naar vraag **25**)

Neen (ga naar vraag **24**)

24 Bent u een job aan het zoeken?

Ja, deeltijds (ga naar vraag **26**)

Ja, voltijds (ga naar vraag **26**)

Neen (ga naar vraag **27**)

25 Wat is het statuut van uw arbeidsbetrekking? Wanneer uw statuut er niet bijstaat, gelieve dit zelf bij 'Andere' te noteren.

Arbeider

Bediende

Zelfstandige

Vrij beroep

Werkgever

Andere: ...

26 Wat is het statuut van uw arbeidsbetrekking waarin u een job zoekt? Wanneer uw statuut er niet bijstaat, gelieve dit zelf bij 'Andere' te noteren.

Arbeider

Bediende

Zelfstandige

Vrij beroep

Werkgever

Andere: ...

27 Wat is uw burgerlijke stand momenteel?

Gehuwd

Gescheiden

Ongehuwd

Weduenaar/Weduwe

28 Hoeveel kinderen heeft u en hoeveel kinderen wonen nog bij u?

Aantal kinderen:...

Aantal kinderen nog thuis wonend:...

29 In welke inkomenscategorie per maand, netto gezien, zit u? Denk eraan dat deze enquête volledig **ANONIEM** blijft!

- Minder dan 1000 euro
- 1000-1500 euro
- 1501-2000 euro
- Meer dan 2000 euro

30 Gelieve uw geboortjaar in te vullen:

.....

31 Gelieve uw geslacht aan te duiden:

- Vrouw
- Man

Als laatste volgen er vragen over wat u nog graag zou wensen in verband met hotels en toerisme.

32 Waarom kiest u voor een hotel als u op vakantie gaat en niet voor een ander logiesverstrekkend bedrijf?

.....

.....

33 Welke van de volgende faciliteiten zijn essentieel als u op hotel gaat? Omcirkel een cijfer op een schaal van vijf met 1= zeer belangrijk; 2= belangrijk; 3= noch belangrijk, noch onbelangrijk; 4= onbelangrijk; 5= zeer onbelangrijk. Wanneer er ook 'Andere' faciliteiten zijn, gelieve deze te vermelden.

Gids	1	2	3	4	5
Vriendelijkheid van het personeel	1	2	3	4	5
Handvat in douche en/ of bad	1	2	3	4	5
Netheid	1	2	3	4	5
Zonder tapijtvloer	1	2	3	4	5
Gratis transfer	1	2	3	4	5
Mooi uitzicht	1	2	3	4	5
Fietspaden in de nabijheid	1	2	3	4	5
Wandelwegen in de nabijheid	1	2	3	4	5
Lift aanwezig	1	2	3	4	5
Veilig voelen	1	2	3	4	5

Aangrenzend restaurant	1	2	3	4	5
Aanvaarden van kredietkaarten	1	2	3	4	5
Gratis parking	1	2	3	4	5
Gratis honden toegelaten	1	2	3	4	5
Toeristisch informatiepakket	1	2	3	4	5
Fietsenstalling	1	2	3	4	5
Gratis gebruik van vb sauna, zwembad,...	1	2	3	4	5
Welkomstdrankje	1	2	3	4	5
Balkon	1	2	3	4	5
Air conditioning	1	2	3	4	5
Toegangskarten voor bezienswaardigheden	1	2	3	4	5
Meertalig personeel	1	2	3	4	5
Verduistering kamer	1	2	3	4	5
Veiligheid parkeerplaats	1	2	3	4	5
Geluidsisolatie kamer	1	2	3	4	5
Kwaliteit van het beddengoed	1	2	3	4	5
Andere:...	1	2	3	4	5

34 Werd betrouwbare informatie weergegeven over uw hotel, met andere woorden bent u na de reis tevreden over de hotelkeuze zoals die werd voorgesteld?

- Zeer tevreden   Noch tevreden, noch ontevreden   Zeer ontevreden
 Tevreden   Ontevreden

35 Vindt u dat het aanbod van hotels in het *binnenland* groot genoeg is om een keuze uit te maken?

- Altijd   Meestal   Soms   Af en toe   Nooit

36 Vindt u het aanbod van hotels in het *buitenland* groot genoeg is om een keuze uit te maken?

- Altijd   Meestal   Soms   Af en toe   Nooit

37 Hebt u nog algemene opmerkingen of wensen in verband met hotels?

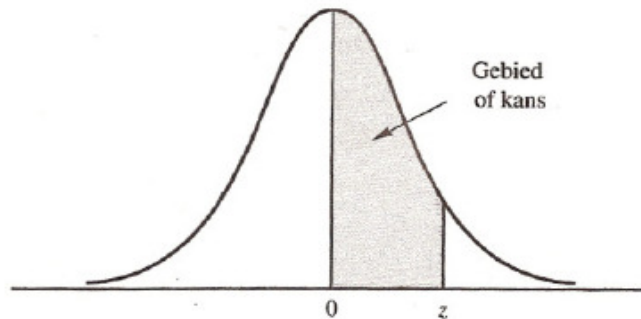
.....

Bedankt voor uw medewerking!

Gelieve nog eens te controleren of u alle vragen hebt ingevuld!

Bijlage 24. Informatie voor de berekening van het aantal enquêtes

Tabel 1. De standaardnormale verdeling

Getallen in de tabel geven het gebied onder de kromme tussen het gemiddelde en z standaarddeviaties boven het gemiddelde. Bijvoorbeeld, voor $z = 1,25$ is het gebied onder de krommen tussen het gemiddelde en z 0,3944.

z	0,00	0,01	0,02	0,03	0,04	0,05	0,06	0,07	0,08	0,09
0,0	0,0000	0,0040	0,0080	0,0120	0,0160	0,0199	0,0239	0,0279	0,0319	0,0359
0,1	0,0398	0,0438	0,0478	0,0517	0,0557	0,0596	0,0636	0,0675	0,0714	0,0753
0,2	0,0793	0,0832	0,0871	0,0910	0,0948	0,0987	0,1026	0,1064	0,1103	0,1141
0,3	0,1179	0,1217	0,1255	0,1293	0,1331	0,1368	0,1406	0,1443	0,1480	0,1517
0,4	0,1554	0,1591	0,1628	0,1664	0,1700	0,1736	0,1772	0,1808	0,1844	0,1879
0,5	0,1915	0,1950	0,1985	0,2019	0,2054	0,2088	0,2123	0,2157	0,2190	0,2224
0,6	0,2257	0,2291	0,2324	0,2357	0,2389	0,2422	0,2454	0,2486	0,2518	0,2549
0,7	0,2580	0,2612	0,2642	0,2673	0,2704	0,2734	0,2764	0,2794	0,2823	0,2852
0,8	0,2881	0,2910	0,2939	0,2967	0,2995	0,3023	0,3051	0,3078	0,3106	0,3133
0,9	0,3159	0,3186	0,3212	0,3238	0,3264	0,3289	0,3315	0,3340	0,3365	0,3389
1,0	0,3413	0,3438	0,3461	0,3485	0,3508	0,3531	0,3554	0,3577	0,3599	0,3621
1,1	0,3643	0,3665	0,3686	0,3708	0,3729	0,3749	0,3770	0,3790	0,3810	0,3830
1,2	0,3849	0,3869	0,3888	0,3907	0,3925	0,3944	0,3962	0,3980	0,3997	0,4015
1,3	0,4032	0,4049	0,4066	0,4082	0,4099	0,4115	0,4131	0,4147	0,4162	0,4177
1,4	0,4192	0,4207	0,4222	0,4236	0,4251	0,4265	0,4279	0,4292	0,4306	0,4319
1,5	0,4332	0,4345	0,4357	0,4370	0,4382	0,4394	0,4406	0,4418	0,4429	0,4441
1,6	0,4452	0,4463	0,4474	0,4484	0,4495	0,4505	0,4515	0,4525	0,4535	0,4545
1,7	0,4554	0,4564	0,4573	0,4582	0,4591	0,4599	0,4608	0,4616	0,4625	0,4633
1,8	0,4641	0,4649	0,4656	0,4664	0,4671	0,4678	0,4686	0,4693	0,4699	0,4706
1,9	0,4713	0,4719	0,4726	0,4732	0,4738	0,4744	0,4750	0,4756	0,4761	0,4767
2,0	0,4772	0,4778	0,4783	0,4788	0,4793	0,4798	0,4803	0,4808	0,4812	0,4817
2,1	0,4821	0,4826	0,4830	0,4834	0,4838	0,4842	0,4846	0,4850	0,4854	0,4857
2,2	0,4861	0,4864	0,4868	0,4871	0,4875	0,4878	0,4881	0,4884	0,4887	0,4890
2,3	0,4893	0,4896	0,4898	0,4901	0,4904	0,4906	0,4909	0,4911	0,4913	0,4916
2,4	0,4918	0,4920	0,4922	0,4925	0,4927	0,4929	0,4931	0,4932	0,4934	0,4936
2,5	0,4938	0,4940	0,4941	0,4943	0,4945	0,4946	0,4948	0,4949	0,4951	0,4952
2,6	0,4953	0,4955	0,4956	0,4957	0,4959	0,4960	0,4961	0,4962	0,4963	0,4964
2,7	0,4965	0,4966	0,4967	0,4968	0,4969	0,4970	0,4971	0,4972	0,4973	0,4974
2,8	0,4974	0,4975	0,4976	0,4977	0,4977	0,4978	0,4978	0,4979	0,4980	0,4981
2,9	0,4981	0,4982	0,4982	0,4983	0,4984	0,4984	0,4985	0,4985	0,4986	0,4986
3,0	0,4986	0,4987	0,4987	0,4988	0,4988	0,4989	0,4989	0,4989	0,4990	0,4990

Bron: D.R. ANDERSON, D.J. SWEENEY, & T.A. WILLIAMS, 1997/2003, p. 474

Info 1

De waarde van de populatiefractie is 0,50 wanneer volgende alternatieven niet van toepassing zijn:

- Gebruik de steekproeffractie van een voorgaande steekproef;
- Gebruik een proefonderzoek om een voorlopige steekproef te selecteren. De steekproeffractie van deze steekproef kan gebruikt worden als de geplande waarde voor p ;
- Gebruik uw gezond verstand voor de waarde van p of probeer deze zo goed mogelijk te schatten.

(D.R. ANDERSON, D.J. SWEENEY, & T.A. WILLIAMS, 1997/2003, p. 218)

Bijlage 25. De waarden nodig om de boxplot van de leeftijd van de respondenten op te stellen (minimum, maximum, kwartielen en de mediaan) (geen georganiseerde groepsreis)

Statistics

leeftijd

N	Valid	38
	Missing	0
Median		63,50
Minimum		55
Maximum		83
Percentiles	25	59,75
	50	63,50
	75	71,00

Bron: eigen verwerking (SPSS)

Bijlage 26. Absolute cijfers van de verschillende variabelen per bestemming (2007) (N=58)

Tabel 1. Informatiebronnen die Limburgse senioren raadplegen bij het boeken van hun hotel (2007) (N=58)

	Internet	Brochures	Vrienden/ familie /kennis	Hotel- gidsen	Anderere	Vrienden en brochures	Internet en vrienden	Internet en brochures	Internet en hotelgidsen
België (N= 8)	2	1	3	2					
Nederland (N=4)	1			1		1			1
Frankrijk (N=15)	5	3	3	1			1	2	
Duitsland (N=10)	2	4	1			1	1	1	
Italië (N=5)	2	1	1			1			
Oostenrijk (N=6)			4			2			
Spanje (N=1)	1								
Tsjechië(N=1)	1								
Slovenië(N=1)			1						
Mexico (N=1)	1								
Luxemburg(N=1)			1						
Malta (N=1)			1						
Thailand(N=1)			1						
Singapore(N=1)					1				
VSA (N=1)							1		
Korfoe (N=1)	1								

Bron: eigen verwerking

Tabel 2. Aspecten die Limburgse senioren organiseren voor men op vakantie vertrekt (2007) (N=58)

	Geen planning	Hotel	Transport ter plaatse	Activiteiten	Hotel en activiteiten	Hotel, transport en activiteiten	Transport ter plaatse en activiteiten	Hotel en transport ter plaatse
België (N= 8)	3	1		1	2	1		
Nederland (N=4)		2		1	1			
Frankrijk (N=15)		8			4	1		2
Duitsland (N=10)	1	3	3	1	1	1		
Italië (N=5)		2			3			
Oostenrijk (N=6)		1	1	1		2	1	
Spanje (N=1)		1						
Tsjechië(N=1)				1				
Slovenië(N=1)		1						
Mexico (N=1)				1				
Luxemburg(N=1)		1						
Malta (N=1)					1			
Thailand(N=1)					1			
Singapore(N=1)					1			
VSA (N=1)					1			
Korfoe (N=1)					1			

Bron: eigen verwerking

Tabel 3. Hotelclassificatie die Limburgse senioren kiezen (2007) (N=58)

	Geen ster	Één ster	Twee sterren	Drie sterren	Vier sterren	Vijf sterren
België (N= 8)			1	2	6	
Nederland (N=4)				4	2	2
Frankrijk (N=15)			1	10	4	
Duitsland (N=10)				6	4	
Italië (N=5)		1		2	2	
Oostenrijk (N=6)	1		1	3	1	
Spanje (N=1)				1		
Tsjechië(N=1)				1		
Slovenië(N=1)		1				
Mexico (N=1)						1
Luxemburg(N=1)			1			
Malta (N=1)				1		
Thailand(N=1)					1	
Singapore(N=1)						1
VSA (N=1)				1		
Korfoe (N=1)					1	

Bron: eigen verwerking

Tabel 4. Hotelformule die Limburgse senioren nemen (2007) (N=58)

	Half pension	Vol pension	Kamer met ontbijt	All inclusive	Andere
België (N= 8)	4	1	3		
Nederland (N=4)			3		1
Frankrijk (N=15)	8		7		
Duitsland (N=10)	7		3		
Italië (N=5)	3		1		1
Oostenrijk (N=6)	3	1	2		
Spanje (N=1)		1			
Tsjechië(N=1)			1		
Slovenië(N=1)			1		
Mexico (N=1)					1
Luxemburg(N=1)			1		
Malta (N=1)	1				
Thailand(N=1)		1			
Singapore(N=1)	1				
VSA (N=1)			1		
Korfoe (N=1)	1				

Bron: eigen verwerking

Tabel 5. De transportmiddelen die Limburgse senioren gebruiken om naar hun vakantiebestemming te reizen (2007) (N=58)

	Autocar	Auto	Vliegtuig	Trein	Andere	Auto en vliegtuig	Auto en andere	Auto, vliegtuig en trein	Autocar en vliegtuig
België (N= 8)		7		1					
Nederland (N=4)	1	3							
Frankrijk (N=15)	2	11				2			
Duitsland (N=10)	3	5		2					
Italië (N=5)		3	2						
Oostenrijk (N=6)		5					1		
Spanje (N=1)									1
Tsjechië(N=1)	1								
Slovenië(N=1)						1			
Mexico (N=1)			1						
Luxemburg(N=1)		1							
Malta (N=1)			1						
Thailand(N=1)			1						
Singapore(N=1)			1						
VSA (N=1)						1			
Korfoe (N=1)			1						

Bron: eigen verwerking

Tabel 6. Het reisgezelschap van Limburgse senioren tijdens hun vakantie (2007) (N=58)

	Niemand	Vrienden/kennissen	Gezin	Partner	Iemand anders	Vrienden en gezin
België (N= 8)		3	1	4		
Nederland (N=4)			4			
Frankrijk (N=15)		2	6	4	1	2
Duitsland (N=10)			2	8		
Italië (N=5)		1	1	3		
Oostenrijk (N=6)		2	3			1
Spanje (N=1)			1			
Tsjechië(N=1)		1				
Slovenië(N=1)		1				
Mexico (N=1)				1		
Luxemburg(N=1)		1				
Malta (N=1)		1				
Thailand(N=1)				1		
Singapore(N=1)			1			
VSA (N=1)		1				
Korfoe (N=1)				1		

Bron: eigen verwerking

Tabel 7. Periode waarin de Limburgse senioren op hotel gaan (2007) (N=58)

	mei juni	juli augustus	september of oktober
België (N= 8)	2	3	3
Nederland (N=4)	2	2	
Frankrijk (N=15)	8	5	2
Duitsland (N=10)	4	1	5
Italië (N=5)	1	1	3
Oostenrijk (N=6)	2	3	1
Spanje (N=1)			1
Tsjechië(N=1)		1	
Slovenië(N=1)	1		
Mexico (N=1)	1		
Luxemburg(N=1)		1	
Malta (N=1)	1		
Thailand(N=1)			1
Singapore(N=1)	1		
VSA (N=1)		1	
Korfoe (N=1)			1

Bron: eigen verwerking

Tabel 8. Het soort toerisme dat Limburgse senioren kiezen (2007) (N=58)

	verblijfstoerisme	rondreistoerisme	doorgangstoerisme
België (N= 8)	8		
Nederland (N=4)	4		
Frankrijk (N=15)	12	2	1
Duitsland (N=10)	7	3	
Italië (N=5)	5		
Oostenrijk (N=6)	5	1	
Spanje (N=1)	1		
Tsjechië(N=1)	1		
Slovenië(N=1)	1		
Mexico (N=1)	1		
Luxemburg(N=1)	1		
Malta (N=1)		1	
Thailand(N=1)		1	
Singapore(N=1)			1
VSA (N=1)		1	
Korfoe (N=1)	1		

Bron: eigen verwerking

Bijlage 27. De waarden nodig om de boxplot van de leeftijd van de respondenten op te stellen (minimum, maximum, kwartielen en de mediaan)

Statistics

leeftijd

N	Valid	101
	Missing	0
Median		64,00
Minimum		55
Maximum		83
Percentiles	25	60,00
	50	64,00
	75	68,00

Bron: eigen verwerking (SPSS)

Bijlage 28. Correlatie van leeftijd met faciliteiten

	leeftijd	gids_omgekerd	vriendelijkheid_personeel_omgekerd	handvat_douches_bad_omgekerd	netheid_omgekerd
Spearman's rho	leeftijd	,119	,180	,181	,214(*)
	Correlation Coefficient	,235	,071	,070	,032
	Sig. (2-tailed)	101	101	101	101
	N				

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

	leeftijd	zonder_tapijvloer_omgekerd	gratis_transfer_omgekerd	mooi_uitzicht_omgekerd	fietspaden_omgekerd	wandelwegen_omgekerd
Spearman's rho	leeftijd	,208(*)	,095	,221(*)	-,060	,002
	Correlation Coefficient	,037	,344	,027	,551	,987
	Sig. (2-tailed)	101	101	101	101	101
	N					

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

	leeftijd	lift_omgekerd	veilig_voelen_omgekerd	aangrenzend_restaurant_omgekerd	aanvaarden_kredietkaarten_omgekerd	gratis_parking_omgekerd
Spearman's rho	leeftijd	,296(**)	,316(**)	,200(*)	,078	,003
	Correlation Coefficient	,003	,001	,045	,439	,976
	Sig. (2-tailed)	101	101	101	101	101
	N					

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

	gratis_honden_ toegelaten_om gekeerd	toeristisch_info rmatiepakket_o mgekeerd	fietsenstalling_ omgekeerd	gratis_gebruik_ sauna_zwemb ad_omgekeerd	welkomstdrankj e_omgekeerd
Spearman's rho	leef tijd	leef tijd	leef tijd	leef tijd	leef tijd
	Correlation Coefficient	Correlation Coefficient	Correlation Coefficient	Correlation Coefficient	Correlation Coefficient
	Sig. (2-tailed)	Sig. (2-tailed)	Sig. (2-tailed)	Sig. (2-tailed)	Sig. (2-tailed)
	N	N	N	N	N
	-.246(*)	,120	-,085	-,078	,093
	,013	,234	,399	,439	,356
	101	101	101	101	101

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

	balkon_omgekeer d	air_conditioning_ omgekeerd	toegangskarten _bezienswaardig heden_omgekeer d	meertalig_ personeel_ omgekeer d	verduistering _kamer_omg ekeerd
Spearman's rho	leef tijd	leef tijd	leef tijd	leef tijd	leef tijd
	Correlation Coefficient	Correlation Coefficient	Correlation Coefficient	Correlation Coefficient	Correlation Coefficient
	Sig. (2-tailed)	Sig. (2-tailed)	Sig. (2-tailed)	Sig. (2-tailed)	Sig. (2-tailed)
	N	N	N	N	N
	,130	-,020	,105	,104	,045
	,194	,839	,297	,301	,655
	101	101	101	101	101

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

	veiligheid_parkkeerpl aats_omgekeerd	geluidsisolatie_kamer _omgekeerd	kwaliteit_beddengoed _omgekeerd
Spearman's rho	leef tijd	leef tijd	leef tijd
	Correlation Coefficient	Correlation Coefficient	Correlation Coefficient
	Sig. (2-tailed)	Sig. (2-tailed)	Sig. (2-tailed)
	N	N	N
	,035	,075	,221(*)
	,731	,457	,026
	101	101	101

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Bron: eigen verwerking (SPSS)

Bijlage 30. Correlatie van het inkomen met bestedingen en bestedingen onderling

Correlations

	inkomen_omgekeerd	hotel_omgekeerd	verplaatsing_ter_plaatse_omgekeerd	drank_voeding_omgekeerd	activiteiten_omgekeerd	shopping_omgekeerd	transport_omgekeerd
Spearman's rho	1,000	,036	,001	,113	-,058	,177	,048
inkomen_omgekeerd		,722	,990	,260	,568	,076	,632
hotel_omgekeerd			1,000	,158	,179	,156	,242*
verplaatsing_ter_plaatse_omgekeerd				,115	,073	,120	,015
drank_voeding_omgekeerd					,378**	,124	,398**
activiteiten_omgekeerd						,217	,000
shopping_omgekeerd							,101
transport_omgekeerd							
Correlation Coefficient		,433**	1,000	,096	,267**	,097	,241*
Sig. (2-tailed)		,000	,000	,338	,007	,333	,015
N	101	101	101	101	101	101	101
Correlation Coefficient		,433**	,378**	,267**	1,000	1,000	1,000
Sig. (2-tailed)		,000	,000	,007	,000	,333	,075
N	101	101	101	101	101	101	101
Correlation Coefficient		,156	,124	,221*	,097	1,000	,241*
Sig. (2-tailed)		,120	,217	,026	,333	,015	,015
N	101	101	101	101	101	101	101
Correlation Coefficient		,242*	,398**	,121	,178	,241*	1,000
Sig. (2-tailed)		,015	,000	,227	,075	,015	,015
N	101	101	101	101	101	101	101

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Bron: eigen verwerking (SPSS)

Bijlage 31. Correlatie van leeftijd met bestedingen

	leeftijd	hotel_omgek eerd	verplaatsing_ ter_plaatse_ omgekeerd	drank_voedi ng_omgekee rd	activiteiten_o mgekeerd	shopping_ omgekeer d	Transport _omgeke erd
Spearman's rho	leeftijd	,094	,109	-,055	,184	,062	0,190
Correlation Coefficient		,349	,277	,587	,066	,535	0,058
Sig. (2-tailed)		101	101	101	101	101	101
N							

Bron: eigen verwerking (SPSS)

Bijlage 32. Correlatie van opleiding met geslacht

Correlations

			opleiding	geslacht
Spearman's rho	opleiding	Correlation Coefficient	1,000	-,229*
		Sig. (2-tailed)	.	,021
		N	101	101
	geslacht	Correlation Coefficient	-,229*	1,000
		Sig. (2-tailed)	,021	.
		N	101	101

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Info: opleiding is genummerd van 1 tot en met 7 waar het cijfer 1 betekent een universitair diploma

geslacht is een nominale variabele met 0= vrouw en 1= man

Bron: eigen verwerking (SPSS)

Bijlage 33. Correlatie van leeftijd met opleiding

Correlations

			leeftijd	opleiding
Spearman's rho	leeftijd	Correlation Coefficient	1,000	-,073
		Sig. (2-tailed)	.	,466
		N	101	101
	opleiding	Correlation Coefficient	-,073	1,000
		Sig. (2-tailed)	,466	.
		N	101	101

Info: opleiding is genummerd van 1 tot en met 7 waar het cijfer 1 betekent een universitair diploma

Bron: eigen verwerking (SPSS)

Bijlage 34. Correlatie van inkomen met opleiding

Correlations

			inkomen	opleiding
Spearman's rho	inkomen	Correlation Coefficient	1,000	,396**
		Sig. (2-tailed)	.	,000
		N	101	101
	opleiding	Correlation Coefficient	,396**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	.
		N	101	101

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Info: opleiding is genummerd van 1 tot en met 7 waar het cijfer 1 betekent een universitair diploma

inkomen is genummerd van 1 tot en met 4 waar het cijfer 1 betekent een inkomen van meer dan 2.000 euro

Bron: eigen verwerking (SPSS)

Bijlage 35. Resultaten van de regressie: model met alle variabelen (N=58)

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	8,186	9,348		,876	,388
	leeftijd	,033	,125	,042	,267	,791
	inkomen	,500	,787	,074	,635	,530
	kinderen	-,335	,596	-,094	-,562	,578
	kinderen_thuis	1,322	1,446	,111	,914	,368
	hotelclassificatie	-,555	,941	-,091	-,590	,560
	opleiding	-1,167	,505	-,291	-2,310	,028
	DUMwerkend	-2,895	2,321	-,178	-1,248	,222
	DUMhvp	,387	1,316	,034	,294	,771
	DUMvp	11,102	3,700	,501	3,000	,005
	DUMandere	,238	3,160	,009	,075	,940
	DUMne	-1,390	2,540	-,063	-,547	,588
	DUMfra	2,091	1,800	,163	1,162	,255
	DUMdu	-,676	1,866	-,045	-,362	,720
	DUMsp	-4,328	5,165	-,100	-,838	,409
	DUMita	1,519	2,290	,076	,663	,512
	DUMtjse	1,002	4,118	,023	,243	,810
	DUMslo	2,433	4,950	,056	,492	,627
	DUMmoost	4,699	2,232	,255	2,105	,044
	DUMmex	12,173	5,380	,282	2,263	,031
	DUMlux	1,275	4,538	,030	,281	,781
	DUMmalta	1,553	4,215	,036	,368	,715
	DUMthai	-2,103	5,186	-,049	-,406	,688
	DUMsinga	22,659	4,355	,525	5,203	,000
	DUMVSA	5,934	4,287	,138	1,384	,177
	DUMkorfoe	5,675	3,976	,132	1,427	,164
	DUMvoorzeizoen	,030	1,405	,003	,022	,983
	DUMnaseizoen	-2,776	1,636	-,216	-1,696	,100

a. Dependent Variable: overnachtingen

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,893 ^a	,797	,613	3,521	1,796

a. Predictors: (Constant), DUMnaseizoen, kinderen, DUMita, DUMsinga, DUMlux, DUMslo, DUMtjse, DUMVSA, DUMmalta, DUMmex, DUMmoost, DUMthai, DUMsp, DUMkorfoe, DUMne, DUMdu, kinderen_thuis, DUMko, DUMhoogseizoen, opleiding, inkomen, hotelclassificatie, DUMandere, DUMwerkend, DUMfra, leeftijd, DUMvp

b. Dependent Variable: overnachtingen

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1456,512	27	53,945	4,351	,000 ^a
	Residual	371,971	30	12,399		
	Total	1828,483	57			

a. Predictors: (Constant), DUMnaseizoen, kinderen, DUMita, DUMsinga, DUMLux, DUMslo, DUMtjise, DUMVSA, DUMmalta, DUMmex, DUMoost, DUMthai, DUMsp, DUMkorfoe, DUMne, DUMdu, kinderen_thuis, DUMko, DUMhoogseizoen, opleiding, inkomen, hotelclassificatie, DUMandere, DUMwerkend, DUMfra, leeftijd, DUMvp

b. Dependent Variable: overnachtingen

Bron: eigen verwerking (SPSS)

Bijlage 36. Resultaten van de regressie: model zonder dummy variabele 'voorseizoen' (N=58)

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	8,195	9,187		,892	,379
	leeftijd	,034	,122	,042	,278	,783
	inkomen	,496	,751	,073	,660	,514
	kinderen	-,337	,579	-,095	-,582	,565
	kinderen_thuis	1,322	1,423	,111	,929	,360
	hotelclassificatie	-,554	,923	-,090	-,600	,553
	opleiding	-1,170	,472	-,292	-2,480	,019
	DUMwerkend	-2,902	2,262	-,178	-1,283	,209
	DUMhp	,384	1,290	,034	,298	,768
	DUMvp	11,121	3,534	,502	3,147	,004
	DUMandere	,232	3,095	,009	,075	,941
	DUMne	-1,389	2,498	-,063	-,556	,582
	DUMfra	2,092	1,769	,163	1,182	,246
	DUMdu	-,671	1,821	-,045	-,368	,715
	DUMsp	-4,331	5,079	-,100	-,853	,400
	DUMita	1,514	2,241	,076	,675	,504
	DUMtjse	,995	4,041	,023	,246	,807
	DUMslo	2,461	4,707	,057	,523	,605
	DUMoost	4,694	2,182	,255	2,151	,039
	DUMmex	12,190	5,240	,283	2,326	,027
	DUMlux	1,268	4,453	,029	,285	,778
	DUMmalta	1,575	4,019	,037	,392	,698
	DUMthai	-2,126	4,991	-,049	-,426	,673
	DUMsinga	22,666	4,273	,525	5,305	,000
	DUMVSA	5,911	4,082	,137	1,448	,158
	DUMkorfoe	5,679	3,906	,132	1,454	,156
	DUMnaseizoen	-2,795	1,351	-,218	-2,068	,047

a. Dependent Variable: overnachtingen

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,893 ^a	,797	,626	3,464	1,795

a. Predictors: (Constant), DUMnaseizoen, kinderen, DUMita, DUMsinga, DUMlux, DUMslo, DUMtjse, DUMVSA, DUMmalta, DUMmex, DUMoost, DUMthai, DUMsp, DUMkorfoe, DUMne, DUMdu, kinderen_thuis, inkomen, DUMhp, opleiding, DUMwerkend, DUMandere, hotelclassificatie, DUMfra, leeftijd, DUMvp

b. Dependent Variable: overnachtingen

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1456,506	26	56,019	4,669	,000 ^a
	Residual	371,976	31	11,999		
	Total	1828,483	57			

a. Predictors: (Constant), DUMnaseizoen, kinderen, DUMita, DUMsinga, DUMLux, DUMslo, DUMtjise, DUMVSA, DUMmalta, DUMmex, DUMoost, DUMthai, DUMsp, DUMkorfoe, DUMne, DUMdu, kinderen_thuis, inkomen, DUMhp, opleiding, DUMwerkend, DUMandere, hotelclassificatie, DUMfra, leeftijd, DUMvp

b. Dependent Variable: overnachtingen

Bron: eigen verwerking (SPSS)

Bijlage 37. Resultaten van de regressie: significant model (N=58)

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	15,775	2,924		5,395	,000
	hotelclassificatie	-1,408	,605	-,230	-2,328	,024
	opleiding	-1,167	,337	-,291	-3,461	,001
	DUMwerkend	-3,555	1,436	-,218	-2,475	,017
	DUMvp	8,301	1,998	,375	4,154	,000
	DUMmoost	3,668	1,534	,199	2,392	,021
	DUMmex	12,508	3,539	,290	3,534	,001
	DUMsinga	23,840	3,539	,553	6,736	,000
	DUMnaseizoen	-3,222	1,087	-,251	-2,965	,005

a. Dependent Variable: overnachtingen

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,843 ^a	,711	,664	3,285	1,501

a. Predictors: (Constant), DUMnaseizoen, hotelclassificatie, opleiding, DUMmoost, DUMsinga, DUMmex, DUMwerkend, DUMvp

b. Dependent Variable: overnachtingen

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1299,862	8	162,483	15,061	,000 ^a
	Residual	528,620	49	10,788		
	Total	1828,483	57			

a. Predictors: (Constant), DUMnaseizoen, hotelclassificatie, opleiding, DUMmoost, DUMsinga, DUMmex, DUMwerkend, DUMvp

b. Dependent Variable: overnachtingen

Bron: eigen verwerking (SPSS)

Bijlage 38. Resultaten van de regressie: beste model betreffende de kwaliteit van het model (N=58)

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,882 ^a	,778	,713	3,034	1,772

a. Predictors: (Constant), DUMnaseizoen, hotelclassificatie, DUMVSA, DUMfra, DUMkorfoe, opleiding, DUMne, DUMmex, DUMoost, DUMsinga, DUMdu, DUMwerkend, DUMvp

b. Dependent Variable: overnachtingen

ANOVA^b

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1423,394	13	109,492	11,893	,000 ^a
	Residual	405,089	44	9,207		
	Total	1828,483	57			

a. Predictors: (Constant), DUMnaseizoen, hotelclassificatie, DUMVSA, DUMfra, DUMkorfoe, opleiding, DUMne, DUMmex, DUMoost, DUMsinga, DUMdu, DUMwerkend, DUMvp

b. Dependent Variable: overnachtingen

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	14,758	3,007		4,908	,000
	hotelclassificatie	-1,212	,579	-,198	-2,093	,042
	opleiding	-1,146	,332	-,286	-3,451	,001
	DUMwerkend	-3,249	1,417	-,200	-2,292	,027
	DUMvp	8,580	1,945	,387	4,412	,000
	DUMne	-2,611	1,774	-,118	-1,472	,148
	DUMfra	1,193	1,142	,093	1,045	,302
	DUMdu	-1,428	1,298	-,096	-1,100	,277
	DUMoost	3,897	1,564	,211	2,492	,017
	DUMmex	12,243	3,317	,284	3,691	,001
	DUMsinga	23,661	3,385	,549	6,990	,000
	DUMVSA	4,236	3,287	,098	1,289	,204
	DUMkorfoe	6,176	3,252	,143	1,899	,064
	DUMnaseizoen	-3,291	1,098	-,257	-2,998	,004

a. Dependent Variable: overnachtingen

Bron: eigen verwerking (SPSS)

Bijlage 39. Interviewnota OKRA LIMBURG

<u>Identificatie van de geïnterviewde:</u>	
Naam: Petra Mangelschots	
Functie: administratief medewerkster OKRA regio LIMBURG	
Sinds wanneer bestaat OKRA?	<ul style="list-style-type: none"> - 54 jaar onder de naam KBG - 2 jaar onder de naam OKRA
Profit of non- profit	Non- profit
Wat is KBG?	Kristelijke Beweging van de Gepensioneerden
Betekenis van OKRA voor reizen	<ul style="list-style-type: none"> - Open: mensen ontmoeten - Kristelijk: tijd voor bezinning, eucharistieviering, voorlezen van gedichten - Respectvol: respect voor iederenn - Actief: meegaan op reis, meedoen met activiteiten
Hoe worden de reizen samengesteld?	Via de medewerkers en via de reisbegeleiders Zoeken naar goede prijs- kwaliteit verhouding
Al de leden 55 jaar of is het voldoende als partner 55 jaar is?	Als partner 55 jaar is, is voldoende
Aantal leden	In 2007: 1.545. Andere jaren: zie bijlage 20
Welke logiesvorm	Telkens hotel
Hotelclassificatie	<ul style="list-style-type: none"> - Voor vliegvakanties: altijd 4 sterren - Voor busvakantie: kijken naar geschiktheid hotel voor 55-plussers
Hoe bepaalt u de geschiktheid?	<ul style="list-style-type: none"> - Dicht bij centrum - Goede ligging voor uitstappen - Aanwezigheid lift - Sanitaire hulpmiddelen: handgreep douche, bad
Hotelformule	All inclusive
Periode	Vaak buiten hoogseizoen, maar het hele jaar door de mogelijkheid om mee op vakantie te gaan
Toerisme	Momenteel verblijfstoerisme Naar de toekomst toe: rondreistoerisme
Verblijfsduur	<ul style="list-style-type: none"> - Voor vliegvakanties: 10 nachten, 9 nachten

	<ul style="list-style-type: none"> - Voor busvakanties: 1 week (rekening houden met rusttijden van de chauffeur)
Binnen- of buitenland populair	Boven 70 jaar: vaak de zee of Moeselstreek Andere: meer buitenland Tendens naar culturele citytrips: Berlijn, Dresden, Barcelona en Toscanië.
Voorstelling van de reizen door welke middelen	<ul style="list-style-type: none"> - Vakantiebeurzen - Gedrukte brochures - Brochures op internet (wordt veelvuldig gebruik van gemaakt) - Informatiedagen juist voor vertrek
Tevreden	Via evaluatieformulier → zeer tevreden Vele leden gaan opnieuw mee met OKRA

Bron: interview met mevrouw Petra Mangelschots (13 maart 2008)

Bijlage 40. Evolutie van het aantal leden van OKRA LIMBURG die mee op reis zijn gegaan met OKRA LIMBURG (1998-2007)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Buitenland	1.301	1.345	1.208	1.233	1.436	1.231	1.065	989
Binnenland	745	670	697	736	687	616	568	556
Totaal	2.046	2.015	1.905	1.969	2.123	1.847	1.633	1.545
Evolutie t.o.v. vorig jaar		-31	-110	64	154	-276	-214	-88

Bron: interview met mevrouw Petra Mangelschots (13 maart 2008)